

Na Tatau'aro Adaa'i Ha'ataari

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ira tei nara 'a'auhi'o 'anai aidangisiai ha'atee ana God ma 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Jisas Kraest. 'O'i 'adoma'i surisuriai he'ete'i naga'i haa i tahitahi amua 'onaa nara ga'i bwa'i ha'ausuri'o ma'ua 'a'auhi'o.

Na'i Buka Tatau'aro 'a mamaani 'abai'i ha'ausuri 'anai heiso'i. 'A hadanga'iniraaui noni hinihini tahamora, miraaui na'otara tahamora, miraaui sae tahamora narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Iraau rau haa'i hako i madoraa adaa'i mana ha'a adaa'i mana wetewete adaa'i 'anai tau'aro tanaa God, 'anai 'a'auhiraaui nei narau rabasiai hei'a'auhi, ma 'anai maania tanaraaui haru sae i taha na 'ia Jisas 'a hau'i tanaraau.

'Iraaui sae hinihini na'i madoraasi rau wa'ewa'e di'u ana'i taroha'inia Jisas. Tara'i sae 'onaaia Pol mia Banabas raru hano ha'atau 'anai waa i Taroha Goro. 'Iraaui nei narau awa hatarai moi na'i 'omaa 'onaaia Pita mia Jems raru heitaroha'i suri'i 'omaa bobodaau.

'Igaau ro'u gau to'o madoraa 'anai taroha'inia Jisas tanaraaui haru nei. Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Tatau'aro adaaui Ha'ataari 'oi 'adoma'i suriraaui mwane narau ha'ausuri'o 'inia Jisas, ma 'oi 'adoma'i suriraaui nei na 'o ga'i taroha'inia Jisas tanaraau.

¹ Tana'o Tiofilas:

Na'i buka tahamora agua, 'au usu'i mwani maho na 'ia Jisas 'a haa'i ma ha'ausuringa'ini'i, na'i madoraa na taraawa'a hauai tau'aro ana ² tari dangi nara waia ara'ai aro. Na'i na'o maragu waia ara'ai aro, 'a heiatenga'i 'iniaia mena anai Hi'ona Maea tanaraaui Ha'ataari ana'i na 'ome sigihiraau. ³ Na'i murinai mae ana, 'e hai tangahurui dangi na ha'ata'inia haaria tanaraau na'i 'ado herehere 'anai ha'ata'inia mora do'iia 'a tahi aho'i ha'a-momori. Rau re'ia ma hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God. ⁴ Na'i 'oha na awa mau beiraau, 'a o'ani, "Moi abu hano baaniai Jerusalem. Moi mamasiai Hi'ona Maea na 'ia Amagu na duruduru 'inia, me'inau ro'u 'au bwane maania tana'amou. ⁵ 'Ia Jon 'a bwareomaea'amou 'iniaia wai, ma bwa'i orea mia God 'ai bwareomaea'amou 'iniaia Hi'ona Maea."

Ta Jisas 'A Ara'ai Aro

⁶ 'Oha 'iraaui Ha'ataari rau awa goni beia Jisas, rau songa'inia o'ani, "Araha. 'A 'ua? I'oe 'oi haua aho'i heimarungi na'i 'ohani tanagaauai ai Jiu?"

⁷ Mia Jisas 'a o'ani, "'Iia moi Amagu na to'oraai mena 'anai ha'a-arataraai madoraa 'ana. Ma ai'a 'iaamoou 'anai 'iraraa 'oha he'ua nai to'o. ⁸ Ma'ata 'i'amou moi honu 'iniaia mena anai Hi'ona Maea na'i 'oha nai dio maai sirih'amou. Ma moi taroha'iniau na'i Jerusalem, ma na'i hakoi Provensi Jiudea ma na'i Provensi Samaria mana 'ari suria hakoi marewana." ⁹ 'Agu ha'atee hako mia God 'a waia ara'a 'oha rau wanasia maua Jisas. Mana rorodo 'a kukuha bwarasia maraugu ai'a re'ia'a.

¹⁰ Miraau rau wana to'o buu mau ara'ai aro. Raugu 'asu'a ma'e rua sae raru to'oni 'ini to'oni

mamaahui raru ura na'i bobodaau. ¹¹ Raru o'ani, “A 'ua na 'i'amou saeni Galili mou ura 'inia na'i 'ini mamougu wana ara'ai aro? 'Ia Jisas nara waia ara'ai aro ani, 'ai boi aho'i ro'u mau 'onaai herehere namou re'ia na'i 'oha 'iia 'a aho'i ara'ai aro.”

Sae 'Anai Orisia Jiudas

¹² Na'i muri 'iraau Ha'ataari rau hano baaniai hungahungai 'Oliv marau 'ari aho'i 'omaai Jerusalem. I hungahungai 'Oliv 'a ga'i 'onaa moi ta'i kilomita baaniai Jerusalem. ¹³ Rau ta'eha na'i ahii na'i ruma ahaaha narau bwane awa-awa na'iei. 'Iraau Ha'ataari narau awa 'isi, 'ia Pita, Jon, Jems, Andru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu, Jems garena Alfias, Saemon—'ia mo'o na raba ha'ahakoai Mwaeraha adaui Rom, mea Jiudas garena Jems.

¹⁴ 'Iraau Ha'ataari rau boi goni tarau na'i 'isi beiai ta'i 'ado'ado 'anai ha'arahesi. 'Iraau tara'i urao ro'u beia Meri inana Jisas, miraau do'orana'ia Jisas, rau matai boi goni ro'u beiraa.

¹⁵ 'E ta'i 'oha, 'a gaarangi 'onaai ta'i 'arangi mana rua tangahuru 'iniraau noni hinihini rau rurugoni ro'u. Mia Pita 'a ura ara'a ma ha'atee tanaraau. ¹⁶⁻¹⁷ 'A o'ani, “Arai do'ora, na'i 'oha bwani 'ia Deved 'a ha'atee 'inia mena anai Hi'ona Maea 'anai 'unuai maho 'abaia Jiudas. Mana maho na 'unua 'a to'o'a. 'Ia Jiudas 'e ta'i 'inigaau ma tau'aro beigaau miagu waia mai ruruha 'anai daua Jisas.

¹⁸ “Mia Jiudas 'agu horiai dorai ano 'inia ha'a nara haua tanaa 'inia hereta'aa na haua. Ma na'i 'isi nagu ahoda abwa-abwa na'iei mana ahuna 'a pusu mana mwane maho na'i raronu ragu

teteho hura'a. ¹⁹ Ma na'i 'oha 'iraau sae na'i Jerusalem rau sadoia o'asi, rau 'unua 'inia dorasi Akeldama. 'Ado'ado 'ana 'e Ano ni 'Abu.

²⁰ “Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a usua o'ani, 'Ruma ana 'ai awa bwaranga moi mamoi abu watea ta sae nai mono na'iei.’*
Ma o'ani ro'u,

“A goro 'onaa ta sae he'ete'i naigu tagora orisiai saesi.’†

²¹⁻²² “Naasi gau rabasia ta sae he'ete'i nai 'a'auhigaau 'anai taroha'inia do 'ia Jisas 'a suruta'e aho'i baaniai mae. Tarana naasi gai 'ome sigihia ta ta'i 'iniraau nei narau bwane awa-awa beigaau taraawa'a mau na'i madoraa 'ia Jon 'a bwareomaeaa Jisas tari madoraa 'ia God 'a waia aho'i ara'ai aro.”

²³ Hoita, 'e rua sae narau wai'ado'ado 'inia, 'ia Mataeas mia Josep Basabas, nata atana 'ia Jastas. ²⁴ Marau ha'arahesi o'ani, “Araha, i'oe 'o aidangisi'i 'ado'ado adaa'i mwani noni hako. 'Oi ha'ata'inia tana'ameui nei na'o 'ome sigihia ²⁵ 'anai ha'i Ha'ataari orisia Jiudas, 'ia mo'o na rihota'i baanigaau ma 'ari na'i huunai dora na araria.” ²⁶ Maraugu gaasi ha'ara ma auru na'i hungana Mataeas. 'Iia ro'u naagu siri beiraau ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari.

2

Boi Anai Hi'ona Maea

¹ Ma na'i dangi na 'iraau Jiu ra ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'inia Pentikos,* 'iraau hako

* **1:20** 1:20 Psalm 69:25 † **1:20** 1:20 Psalm 109:8 * **2:1** Rongo nara 'unua 'inia Pentikos: Wanasia na'i Diksonari.

sae hinihini rau rurugoni na'i ta'i dora. ² Raugu 'asu'a marau rongoa'ai maho na rongo raha na dio mai baaniai aro. 'A rongo 'onaai kae ro'a raha. Mana aohanai ro'asi 'a rongo raha hako 'ari raronai ruma narau awa 'ieisi. ³ Miraau re'i'i maho ra 'ome 'onaai gere ngarungarui 'eu ra 'adarara na'i raronai rumasi. Ra dio na'i hungadaau hako. ⁴ Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiarau maraugu taraawa'a hadahada 'ini'i mwani hadahada he'ete'i hairiu na Hi'ona Maea na hau'i tanaraau.

⁵ Ma na'i 'ohasi, 'a ragoi saeni Jiu na'i Jerusalem narau boi baani'i mwani kantri he'ete'i hairiu na'i marewana narau ai'a aidangisia maua Jisas, ma'ata ra 'adoma'i ha'ahihi'aa God. ⁶ Na'i 'oha rau rongoai maho na rongo 'onaai ro'a rahasi, rau goni ro'u mai beiraau noni hinihini. Marau heimwaota'i, 'inia 'iraau noni hinihini rau hadahada 'ini'i hadahada adaa'i. ⁷ Rau heimwaota'i ma bu'o i ahudaa'i marau o'ani, "Romwane! Sae 'inisi ra'i saeni Galili moi neiraaunisi! ⁸ 'A he'ua naraugu 'irara'i 'ini'i hadahada agaa'isi? ⁹ Tara'i sae gau boi baaniai Patia, Midia, ma na'i Elam. Tara'i abe baaniai Mesopotemia, Jiudea, Kapadosia, Pontas, Eisia, ¹⁰ Frijia, Pamfilia, Ijip, mana'i Libia gaarangiai Saerin. Ma tara'i abe gau boi ro'u baaniai Rom. ¹¹ Tara'i nei ra'i sae ni Jiu ha'a-momori ma tara'i nei ra awa suria moi ringeringe agaau Jiu. Tara'i sae gau boi baaniai Krit mana'i Araibia. Me'igaau hako gau rongoai hadahada adaa'u 'ini'i hadahada agaa'i 'abai'i kae maho na hau'ia God." ¹² Rau heimwaota'i ma kakui ahudaa'u ro'u, marau taraawa'a songa'iniraau hairiu o'ani, "E taha

gasi naasi romwane?”

¹³ Tara'i abe rau ha'ada'ada'a 'iniraaui, rau o'ani, “Rau gonogono gasi marau bweu'a.”

Hadahada Ana Pita

¹⁴ Miraaui hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau ura ara'a mia Pita 'a ha'atee raha tanaraaui sae narau goni mai 'isi o'ani, “T'amoui sae ni Jiu me 'i'amou ro'u i sae namou awa na'i Jerusalem, moi bahurongo goro mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniaia maho na to'o na'i 'ohanisi.

¹⁵ T'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui sae 'ini rau gonogono marau bweu'a. Magu ai'a! 'Agu angi siwa moi haho'oa 'ohanisi. ¹⁶ Ma'ata maho namou re'ia na to'o na'i 'ohanisi, 'ia Rarabea Joel 'a bwane taroha'inia mai ga'u na'i 'oha bwani.

¹⁷ 'Ia God 'a o'ani,

'Na'i 'oha nai raumwadu mai hahakonai dangi,
wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua maai
sirihiai tahinganai 'ado sae.

Miraaui gare amoo'i rai haa'i ha'atee rarabea.

'Iraau sae haoru amoo'i rai re'i'i
ha'amaranga,

miraaui noni wari amoo'i rai re'i'i
ha'amaranga na'i mauru.

¹⁸ Ha'amomori! Na'i 'ohasi wai ha'ataaria dio i
Hi'ona Maea agua

maai sirihiraau noni tatau'aro agu'i, rei'uaa
sae mwane ma'ua urao,

marai haa'i ha'atee rarabea.

¹⁹ Mamoi re'i'i ha'ara mana ha'abu'oahu nawai
haa'i na'i ahoasara mana'i ano.

I 'abu, ma 'eu mana kaeni asuasu raha rai
ha'ata'i.

20 Na sina 'abwa'i rara, mana hura 'ai wan-
gawanga 'onaai 'abu,
maigu to'o i dangina Araha na ororiu di'u ma
hauasa.

21 Miraau nei rau ha'arahesia God rai tahi.'†

22 “Moi rongo'i ha'atee 'ini noni nai Israel! Mou
'iraraa goro do 'ia Jisas ni Nasaret 'a haa'i mwani
ha'abu'oahu mana ha'ara, 'inia mareho 'isi ra
to'o na'i kantri agaauni. Ni mwani ha'abu'oahu
na haa'isi, ra ha'ata'inia goro hura'a do'ia God
naasi na ha'ataaria mai. 23 Me suriai hei'irisina
mau mai, 'ia God 'a ha'awatea do moi daua
Jisas. Mamou ha'amaesia 'oha mou taranga'inia
tanaraau noni ta'a'i 'anai rabu ahita'inia na'i
dadaahoro. 24 Mia God 'a ruhasia baaniai mena
anai mae ma ha'atahia aho'i. 'Iniai mae, 'abwa'i
ha'abwarasia baaniai tahi aho'i. 25 Na'i buka ni
Psalm, 'ia Deved 'a hadanga'iniai mae ana Jisas
o'ani,

‘A bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu mamaa'usia ta
maho,
'inia i'oe a Araha God na'o awa tarau beiau.
I'oe 'o na'otaragu.

26 Naasi, 'au wa'ewa'e raha,
mau hadahada ha'i wa'ewa'e ro'u.

'Inau 'au 'iraraa dowai tahi aho'i,

27 'inia 'o bwa'i wateai abenai noni maea amua
'anai ngabo na'i ano,
mana aungagu do'ai awa tarau na'i dora
adaau nei nara mae.

28 I'oe 'o ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau,
minau wa'ewa'e 'iniai awa amua beiau.'‡

† 2:21 2:17-21 Joel 2:28-32 ‡ 2:28 2:25-28 Psalm 16:8-11

29 “Inau raba 'unua tana'amou mwani sae agu'i, 'abaiwai wauwa agaau na'i 'oha bwani, 'ia Mwaeraha Deved. 'Iia 'a bwani mae mara bwani toringia orema mana barabarana 'a awa mau tari dangini. 30 'Ia Deved 'e Rarabea, ma 'iraraa do 'ia God 'a haua tanaa i duruduru hihia do baaniai burungana haaria nai ha'amwaeraha iei ta sae 'onaia haaria. 31 'Ia Deved 'a bwane 'iraraa maho na'ia God nai haua. Naia na ha'atee rarabeanga'iniai suruta'e nai haa Ha'atahi ma ro'u do 'iia 'a bwa'i awa tarau na'i dora adaa'i nei nara mae, mana abena 'a bwa'i ngabo.

32 “'Ia God 'a ha'a-suruta'ea ha'a-momori a Jisas baaniai mae. 'Iameu hako meu re'ia 'ini'i maamee'i. 33 'Ia Godi Ama 'a waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai ha'a-ororiua. Mana Ama 'a ha'awatea Jisas 'anai ha'ataariai Hi'ona Maea tana'ameu 'onaia bwane durua ana God. Ma naasi maho namou rongoa mamou re'ia na'i 'ohanisi. 34 Ma'ata 'ia Deved 'a ai'a ara'ai aro 'anai heinagu na'i aba odona God, me 'iia 'a o'ani, “'Ia Araha God 'a o'ani 'inia Araha agua,

“'Oi heinagu na'i aba odogu,

35 tari 'oha wai nugarau dio i maerongamu na'i bahainai heimarungi amua.” ’§

36 “Ma naasi 'i'amou hako sae ni Israel, mou ga'i aidangisia dona 'ia Jisas na mou ngahu ha'amaesia na'i dadaahoro ani, 'ia God 'a 'ome sigihia na Araha mana Ha'atahi.”

37 Na'i 'oha raugu rongoa o'asi, rau ta'i kaeni arunga ta'aa di'u marau songa'inia Pita mirau tara'i Ha'ataari ro'u o'ani, “Romwane! 'E taha meigu haua?”

³⁸ Mia Pita 'a aramiraau, 'a o'ani, “Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi bwareomaea 'iniaia atana Jisas Kraest. Mia God 'a duruduru 'inia do 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i maai watea mai Hi'ona Maea tana'amou. ³⁹ Na durudurusi, 'a huaa tana'amou beiraau'i gare amoo'i, miraaui ro'u i nei rau awa ha'atau. Ha'amomori, na durudurusi 'a haa tanaraau hako ro'u i nei na 'ia God na 'unuraau.”

⁴⁰ 'Ia Pita 'a hadahada ore'a tanaraau ma ha'ata'u'uraau wetewete o'ani, “Moi 'ome'ome goro, mou gasigu siri na'i ha'a-mama'ai na'i dangi ni hihiri 'onaairaaui sae ta'a'i na'i 'ohanisi.”

⁴¹ Naasi 'iraau'i nei rau rongo'i ha'atee ana'ia Pita marau hinihini, ra bwareomaeearaaui na'i 'ohasi. Na'i madoraasi, 'a ga'i 'onaaui oru merui sae narau aho'ita'i sae hinihini. ⁴² Miraausi rau mwa'emwa'e goro 'ana'i bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i Ha'ataari marau 'a'auhiraau hairiu. Marau matai boi goni ro'u 'ana'i ngau* mana ha'arahesi.

Tahingadaaui Noni Hinihini

⁴³ 'Iraau'i Ha'ataari rau haa'i mwani ha'ara mana ha'abu'oahu 'iniaia mena na'ia God 'a huaa tanaraau. Miraaui noni hunga rau heimwaota'i di'u. ⁴⁴ Me 'iraau'i noni hinihini rau ruru goni tarau marau taraawa'a hisu hairiu 'ini'i bori adaa'i 'ini'i 'ado maho rau rabasi'i. ⁴⁵ Marau raonga'ini'i ro'u i toto'ora adaa'i, ma tara'i maho ro'u 'ana'i 'a'auhiraau ro'u i nei rau awa ha'ha'aroha'a. ⁴⁶ Rau boi goni 'ana'i ha'arahesi 'ado dangi na'i Ruma Maea ana God marau

* **2:42** Ngau: Rau boi goni 'ana'i ngau mana'i muri rau hauai ngau maea.

mwa'emwa'e goro 'anai 'ari goni ro'u suri'i ruma adaa'i 'anai ngaugoni beiai ahu wa'ewa'e. ⁴⁷ 'Ado 'oha moi narau 'unu ha'aasaa God, miraau noni rau 'adoma'i ha'ahouraa. Mana ruruha adaa'u 'a rago hanehane ara'a moe'a 'ado dangi 'iniraaui nei na 'ia God 'a ruhasiraa baani'i ora-ora'a adaa'i.

3

Sae Pwaki

¹ 'E ta'i dangi na'i angi oru abaidangi, 'ia Pita mea Jon raru 'ari Ruma Maea ana God, 'inia naasi madoraa nara matai ririhunga'i. ² 'Ado dangi 'e sae na pwaki mau mai 'oha na huta, ra suru'ia mai 'anai ha'aheinagua na'i bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maeasi 'anai ha'angoni ha'a beiraaui sae rai siri 'anai ha'arahesi. Na maraarumasi ra 'unua 'iniai "Maanai Bara 'Ome Goro." ³ Ma na'i 'oha na re'ia Pita mea Jon raru boi 'anai siri Ruma Maea, ma ha'angoni ha'a beiraru'a. ⁴ Mia Pita mea Jon raru wanasia mia Pita 'a o'ani, "Osu wana ga'u mai 'ini." ⁵ Mia mo'osi 'a wanasiraru ma 'adoma'inia do rarui hisungia 'inia ta maho. ⁶ Mia Pita 'agu o'ani moi 'inia, "Inau ai'a to'o ha'a. Ma'ata 'e maho he'ete'i moi nau to'oraa, ma naia nawai haua tana'o. Wai 'unua tana'o na'i atana Jisas Kraest ni Nasaret, 'oi ura ara'a ma'oi hahano!"

⁷ Ma dau na'i rima odona ma ha'a-suruta'ea. Na'i mau 'ohasi na rua uwana rarugu wetewete aho'i, ⁸ ma ura ara'a ma taraawa'a hahano. Marau ta'i siri wou na'i Ruma Maea mia mo'osi 'a regerege ma 'unu ha'aasaa God.

⁹ Ma na'i 'oha 'iraau sae rau re'iai hahano ana ma 'unu ha'aasaa God, ¹⁰ rau 'ome 'iraraa do'ia mo'osi na heinagu tarau na'i bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maea 'anai ha'angoni ha'a ani. Ra bu'o hakoi ahudaa'i 'inia hahano aho'i na haa mo'osi.

Hadahada Na Haua Pita

Na'i Ruma Maea ana God

¹¹ 'Iraau sae rau heimwaota'i di'u marau 'eba mai beiraa na'i Ruma Maea na'i dora ra 'unua 'inia "Abaihare ana Solomon." Na'i 'ohasi, na sae na pwaki ga'u ani, 'a dau mau wou beia Pita mea Jon. ¹² Ma na'i 'oha 'ia Pita 'a re'ia do rau goni mai beia, 'a o'ani 'iniraa, "Mwani noni ni Israel, 'a 'ua namou heimwaota'i mamou wana wetewete 'ini'amiria? Mou 'adoma'inia do miri ha'ahahanoa mo'oni 'inia mena amiria haarimiria ma'uasi mou 'adoma'iniai do miri odo-odo na'i maana God na miri ha'ahahanoa 'inia mo'oni? Ai'a! ¹³ God adaui wauwagaa'i, 'iraaua Ebrahim mea Aisak mea Jekop, na hauai maho namou re'iani, neina 'igaau gai ha'aasaai atanai noni tatau'aro ana, 'ia Jisas. Mi'amougu taranga'inia Jisas tanaraau saema adaa'i Rom 'anai ha'amaesia. Rei'uaa na'ia Paelat 'a raba ruhasia dadara'a mi'amou mou ai'a rabasia o'asi. ¹⁴ 'T'amou mougu ha'angonia do'ai ruhasia dadara'a i sae hahaingahu. Mamougu 'itaai sae na awa maea ma odo-odo. ¹⁵ Mougu ha'amaesia mo'o na matai haua tana'amoui huunai tahi. Ma'ata 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. 'Tameu nameu 'omera'i maa 'inia mahosi. ¹⁶ 'T'amou mou re'iai sae pwakini mamou aidangisia ro'u. 'T'amiria miri ha'ahahanoa mo'oni

'inia mena ana Jisas. Meu hinihiniai atana Jisas ma naia nagu hahano aho'i 'inia i sae pwakini.

17 “Mwani sae agu'i, 'au 'iraraa do 'imouu mana na'otara amoo'i mou hauai maho ta'aa tanaa Jisas 'inia mou ai'a aidangisia do'ia God na ha'ataaria mai. 18 Ma'ata 'ia God 'a bwane ha'ateenga'inia tanaraau'i Rarabea doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i, ma naanigu ha'ato'oanai maho na bwane ha'atee duruduru 'inia ani. 19 Naasi moi orisi mamoi rihota'i tanaa God mia God 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amoo'i. 20 'Onaa moi haua o'asi, 'ia Araha God 'ai ha'a-o'ori'i 'adoma'imoo'i maigui ha'ataaria aho'i maia Jisas Kraest tana'amou. 'Ia naasia mo'o na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi aga. 21 Ma'ata 'ia Jisas 'ai awa ga'u na'i aro tari madora'a na'ia God 'ai ha'ahaoru'i hakoi mwani maho, 'onaai bwani 'unua adaau'i Rarabea maea na'i 'oha bwani. 22 Ma 'onaai bwani 'unua ana Moses. 'A o'ani, “Ia God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaai'au baaniraau'i sae amoo'i, 'iraau'i Jiu. Moi rongosuri'i mwani mareho nai 'unu'i. 23 Mia tei na bwa'i rongosuriai Rarabeasi, 'a bwa'i awa bei'amou na'i ta'i ruruha mia God 'ai ha'a-ai'aa.’

24 “Maho naragu to'oto'o na'i madoraanisi, 'ia Samiuel miraaui Rarabea naraugu awa ro'u na'i muri, rau bwani maani'i hako'a. 25 T'amou ra'i gare adaa'i Rarabea 'isi, ma naasi ni duruduru na'ia God 'a haua tanaraau'i wauwa amoo'i 'ai 'ari ro'u tana'amou. 'Inia God 'a duruduru tanaa Ebrahim do 'iraau hakoi sae ni marewana rai dauai ha'agorohi baaniai burungana Ebrahim. 26 Ma naasi, 'ia God 'a 'ome sigihiai sae tatau'aro ana, 'ia Jisas, ma ha'ataaria mai neina moi dauai

ha'agorohi ana mamoi rihosi mamoi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i.”

4

'Ia Pita Mea Jon Raru Ura

Na'i Maadaaui Kansol

¹ 'Ia Pita mea Jon raru hadahada mau tanaraaui noni hunga, me 'iraau tara'i Piriisi beiai bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraaui ro'u tara'i Sadiusi rau ada'a. ² Rau taesu'a di'u 'ana Pita mea Jon 'inia maania adarua doni suruta'e aho'i ana Jisas 'a ha'ata'inia do 'iraau sae rai matai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. ³ Raugu ha marau daurarua'a. Ma 'inia 'a su'urahi'a marau nugararua na'i rumaniho'o tari haho'oa. ⁴ Ma ragoi nei rau bahurongorarua rau aho'ita'i sae hinihini. Ma naasi goni beiraui nei narau bwani hinihini, 'a 'onaai rima merui sae.

⁵ Na'i moi nata dangi, me 'iraui bwauodo miraaui saemaua adaa'i Jiu, beiraui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau goni'a mai na'i Jerusalem. ⁶ 'Ia 'Anas, i Na'ohadaui Piriisi, mea Kaeafas, mea Jon, mea Aleksanda miraaui ro'u tara'i nei na'i burungana 'Anas rau boi ro'u. ⁷ Marau waia maia Pita mea Jon. Rau ha'a-urasirarua na'i 'ubutadaau maraugu songa'inirarua o'ani, “Mena ana tei mana mena he'ua namuru haua 'anai ha'agorohia aho'i a mo'oni?”

⁸ Mia Pita i Hi'ona Maea 'a rabe beia ma aramiraaui o'ani, “Tana'amou bwauodo adaa'i Jiu, mi'amou tara'i saemaua ro'u, ⁹ na'i 'ohani

mou raba kootimiria 'inia hua amiriai maho na goro tanaai sae na pwaki uwana. Mamou raba aidangisia ro'u i here miri hua nagu goro aho'i 'inia. ¹⁰ Mawai rangasia tana'amou miraa hako ro'u sae ni Israel do sae na ura na'i maamou nisi, 'a goro aho'i 'inia mena ana Jisas Kraest ni Nasaret namou ngahu ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro ani, mia God 'a ha'atahia aho'i ro'u moi. ¹¹ Mia Jisas naasi na Usu-usu Maea 'a hadanga'inia o'ani,

'Na hau 'i'amou sae tatau'aro ruma mou 'itaa,
'agu buna ha'i hau ororiu di'u na'i bani anai
ruma.'*

¹² 'Tia moia Jisas na matai ruhasigia baaniai ora-ora'a. 'A bwa'i ta sae'a ro'u na'i marewana nagaigui 'u'uria!"

¹³ 'Iraui sae rau ha'akootia Pita mea Jon, rau heimwaota'i, 'inia raru ai'a maaa'usiraa, rei'uaa raru ai'a sae ororiu mararu ai'a skuru goro. Ma'ata 'iraa sae 'isi, raugu 'adoma'i aho'isia do 'iraruasi raru matai 'aariha beia Jisas. ¹⁴ Mana sae na goro aho'isi, rau ta'i ura ro'u. Ma bwara'a 'anai 'unua ro'u ta maho.

¹⁵ Raugu bairaa moi wera orusi hura'a, 'inia dorasi 'iaadaui Kansol† 'Iraui moi haariraa naraugu tara mamaaniai mahosi. ¹⁶ Rau o'ani, "Gaigu ha'ahe'uararu rua mwanesi? 'Inia 'iraa hako sae ni Jerusalem rau bwane 'irara'ai hua adaruai ta'i ha'abu'oahu ani, rau bwa'i hinihinigaau 'onaa gai 'unua do 'a ai'a ha'a-momori. ¹⁷ Magu ai'a goro i ha'ausuringa'i 'osi, rau gasi rongoa ro'u tara'i sae. Gai

* **4:11** 4:11 Psalm 118:22 † **4:15** Kansol: Wanasia na'i Diksonari.

ha'atee ha'abasurarua wetewete mararui abu taroha'inia'a a Jisas.”¹⁸ Miraau 'unurarua aho'i mai marau ha'atee wetewete tanararua do rarui abu maania ma'uasi ha'ausuria ro'u ta sae 'inia Jisas.

¹⁹ Mia Pita mea Jon raru aramiraau o'ani, “Moi wai'ado'ado goro. Nei he'ua na odo-odo? Mirii araisuri'amou ma'uasi araisuria God?”²⁰ 'I'amiria miri bwa'i agoheta'i maani'i maho namiri re'i'i mamiri rongo'i.”

²¹ Miraau saemaua na'i Kansol rau ha'abasurarua wetewete di'u ro'u wou. Maraugu nugasirarua. 'Inia 'a bwara di'u 'anai ha'a-mama'airarua, 'inia rau 'ome 'iraraa do 'iraau noni hunga rau ha'aasaa moe'a God 'inia'i maho narau re'ia ani. ²² Mana sae pwaki na to'o tanaa i ha'abu'oahusi, na harisina 'a di'ua'ai hai tangahuru.

Ha'arahesi Adaui Sae Hinihini

²³ Rau nugasirarua woua Pita mea Jon mararu 'ari aho'i beiraui sae hinihini mararu maani'i mwani maho 'iraui Na'ohadaa'i Piriisi miraui saemaua rau 'unu'i tanararua. ²⁴ Ma na'i 'oha rau rongoai maho raru maaniasi, 'iraau hako rau ha'arahesi goni o'ani, “God, i'oe na'o Mwaeraha, mi'oe na'o ha'apwa'araai ahoasara mana ano mana asi mana mwani maho na'i rarodi. ²⁵ Mana Hi'ona Maea amua na ha'atee hura'a na'i ngoonai wauwa ameeu, i sae tatau'aro amua Deved. 'A ha'atee o'ani,

'Ni 'uaana 'iraui sae rau ai'a Jiu rau taesu'a 'inia?

Ni 'uaana narau hau'i 'inia i ha'aradorado nara bwa'i uranga'ini'i?

26 'Iraau mwaeraha ni marewanani rau ha'aagau
'anai hei'oi.

Miraaui nei rau marungiai marewanani rau
hauai ta'i ruruha
marau ha'aagau 'anai hei'oi beia God

mana nei na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.†

27 “Ma naasi taha na to'o na'i 'omaanisi! 'Ia Herod Antipas mea Pontias Paelat raru hauai ta'i ruruha beiraaui nei rau ai'a Jiu mei beiraaui ro'u i Israel 'anai ura bwarasia Jisas, sae tatau'aro maea amua na'o 'ome sigihia 'anai Ha'atahi. 28 Ni here raugu hauasi, 'a 'ari moi suriai maho na'o bwane ha'arangasia mau mai 'oha bwani do 'ai o'asi suriai hei'irisi mana mena amua. 29 God, 'oi 'ome riariaa goro na'i 'ohani hadahada wetewete adaui saemaua tana'ameu. 'Oi 'a'auhi'ameu sae tatau'aro amu'i, mei abui mamaa'u 'anai taroha'iniai ha'atee amua. 30 'Oi ha'ata'iniai mena amua mamei ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha, mamei haa'i ha'abu'oahu mana ha'ara ro'u 'iniai atana Jisas, sae tatau'aro maea amua.”

31 Raugu ha'arahesi hako moi wou, mana ruma narau awa na'ieisi 'a 'iharai'a. Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraaui hako ma na'i muri raugu wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha.

'Iraau Noni Hinihini Rau Hisu Hairiu

32 Na'i 'ohani, 'iraau sae hinihini rau to'oraai ta'i 'ado'ado, ma ai'a ta ta'i nei beiraaui nai 'adoma'inia 'anai to'oraa haaria ta maho. Na maho rau to'ora'i 'iaadaa'i goni hako. 33 'Iraau Ha'ataari rau wetewete di'u 'anai maaniai suruta'e aho'i ana Araha Jisas baaniai mae. Mia

† 4:26 4:25-26 Psalm 2:1-2

God 'a ha'agorohiraau di'u. ³⁴ Ma ai'a ta nei ro'u beiraau noni hinihini nai pwapwaku 'inia ta maho. 'Inia 'iraaui nei rau to'o dorai ano ma'ua to'o ruma rau matai raonga'ini'i ro'u mana ha'a ra hori'i 'ini'i ³⁵ raugu haa'i tanaraaui Ha'ataari. 'Iraau naraugu ha'atora'ini'i tanaraau i nei narau 'irisiai hei'a'auhi.

³⁶ Ma 'e ta'i sae baaniai burungana Livae na huta na'i marau Saepras na atana 'ia Josep. Ma'ata 'iraaui Ha'ataari rau matai 'unua ro'u 'inia Banabas, ni 'ado'ado 'ana'i atasi "Sae na ha'a-o'oriai 'ado'adonai sae." ³⁷ 'Iia ro'u 'a raonga'iniai dorai ano ana mana ha'a 'a haua tanaraaui Ha'ataari.

5

'Ta Ananaeas Mea Safaera Raru Pwari'iraaui Ha'ataari

¹ 'E ta'i 'oha, 'e sae na atana 'ia Ananaeas beiai urao ana, 'ia Safaera, raru raonga'inia ro'u ta'i dorai ano adarua. ² Raru 'adoma'i aratara 'ana'i pwari'iraaui Ha'ataari mararu giruai dora 'iniai ha'asi do raruigu to'oraa haarirarua. Mana nata dora raru haua tanaraau. ³ Mia Pita 'a o'ani 'inia Ananaeas, "Iniai 'uaana na'o ha'awatea 'inia Saetan 'ana'i tau'aro na'i 'adoma'imu? 'Iniai 'uaana na'o pwari'ia 'iniai Hi'ona Maea, na'ogu girua 'iniai nata aba 'iniai ha'a nara horia 'iniai dorai ano na'o raonga'iniasi? ⁴ Na'i 'oha 'o ai'a raonga'inia mau i dorai anosi, dorai anosi 'iaamua haari'o. Ma rei'uaa no'o raonga'inia mana ha'a ra horia 'inia 'iaamua ro'u mau. Naasi, ni 'uaana no'ogu raba pwari'i 'inia? I'oe 'o ai'a

pwari'iraaui moi inoni, ma'ata 'o pwari'ia ro'ua God.”

⁵ Na'i 'oha 'ia Ananaeas 'agu rongoa moi 'unu o'asi ana Pita, ma rahuta'i dioi ano ma mae'a. Miraau'i nei rau rongoai maho na to'osi rau mamaa'u raha di'u. ⁶ Tara'i gere sae rau siri mai marau hiri ho'uai abena Ananaeas marau waia hura'a wou marau 'ari toringia.

⁷ 'A gaarangi 'onaai oru 'aoa na hako maagu siri mai ro'u urao ana Ananaeas na'i rumasi. 'Iia 'a ai'a 'iraraai maho na to'o beiai mwane ana. ⁸ 'Ia Pita 'a o'ani 'inia, “A 'ua? Naia hako'ai ha'a nara horia 'inia dorai ano amurua ani naanisi?”

Mia aramia o'ani, “Naia moi naasi.”

⁹ 'Ia Pita 'agu o'ani 'inia, “Ni 'uaana namuru 'adoma'i aratara 'inia 'anai pwari'iai Hi'ona Maea ana God 'anai sadoia 'onaa 'ai ha'a-mama'ai'amou ma'ua bwa'i? 'Ome, 'iraaui gere sae narau toringiai mwane amua neiraaui'a hura'a wou maraarumasi. 'Iraau rai suru'io hura'a ro'u'ana!” ¹⁰ Na'i moi 'ohasi 'a rahuta'i dio na'i maana Pita ma mae'a. Miraau'i gere sae rau siri mai marau 'omesia do 'a mae'a ro'u. Rau suru'ia hura'a marau toringia na'i bobonai mwane ana. ¹¹ Miraau sae hinihini beiraaui nei rau rongoai maho na to'osi, rau mamaa'u hako.

Mwani Ha'abu'oahu Mana Ha'ara

¹² 'Iraau sae hinihini rau matai boboi goni na'i “Abaihare ana Solomon,” 'e ta'i dora na'i Ruma Maea ana God. Miraau'i Ha'ataari rau haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara na'i maadaui noni hunga. ¹³ 'Iraau'i nei rau ai'a noni hinihini rau mamaa'u 'anai boi goni beiraaui. Rei'uaa na o'asi, 'iraaui sae 'isi rau 'adoma'i ha'a-hihi'araui nei hinihini. ¹⁴ Ma rago ro'u i sae mwane

mana urao rau aho'ita'i sae hinihini marau siri wou 'anai ha'i ta'i ruruha beiraau sae hinihini. ¹⁵ Suriai re'ia adaau mwani ha'abu'oahu narau haa'i Ha'ataari, 'iraau sae rago rau waa'i mai sae daoha marau ha'adaohi'i suri'i hi'o mana be'a na'i bobonai tara. Na'i 'adoma'idaa'i do na'i 'oha 'ia Pita 'ai tahahoro mai mana nununa 'ai marumarusiraau sae daoha 'isi marai goro'a aho'i. ¹⁶ 'A rago di'u i sae suri'i gere 'omaa gariai Jerusalem narau goni mai ro'u. Rau waa'i mai sae daoha mana nei ra bwauni'i adaro marau goro hako aho'i.

Ra Kootiraau Ha'ataari

¹⁷ I Na'ohadaau Piriisi miraau nei rau tau'aro beia na'i ruruha adaau Sadiusi, rau taesu'a di'u 'inia rago anai sae nara boi 'ado 'oha beiraau Ha'ataari. ¹⁸ Marau dauraau mara nugaraau na'i rumanih'o. ¹⁹ Ma na'i moi rodo, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana ma tahangiai maraaruma anai rumanih'o tanaraau Ha'ataari. 'A na'otaradaau hura'a ma o'ani, ²⁰ "Moi 'ari Ruma Maea ana God mamoi maani'i mwani maho hako 'abai tahinga haorusi tanaraau sae." ²¹ Na'i mau haho'oa ta'aa miraau Ha'ataari rau 'ari'a na'i Ruma Maea 'onaai 'unua anai enjel tanaraau marau ha'ausuriraau'a i noni hunga.

Mana Na'ohadaau Piriisi miraau nei rau tau'aro beia, rau 'unuraau mai hako sae mwane-maua ni Jiu narau awa na'i ruruha nara 'unua 'inia Kansol. Marau ha'a-taariraau sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea 'ari rumanih'o 'anai wairaa aho'i mai Ha'ataari. ²² Raugu 'ari wou marau ai'a sadoiraau'a. Marau aho'i mai marau heimaani o'ani, ²³ "Meu ada wou na'i rumanih'o mana maraaruma ra honohono

baabau mau, miraaui hehei'oi narau 'omesuri'i maraaruma rau ura-ura mau ro'u. Ma na'i 'oha meugu tahangi'i maraaruma nameugu siri wou 'ome, ma ai'a ta sae nameigu re'ia.”

²⁴ Na'i 'oha na bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea miraaui Na'ohadaa'i Piriisi raugu rongoa o'asi, ma kakui ahudaau marau wai'ado'ado 'inia taha naigu to'o ro'u na'i muri. ²⁵ Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i sae na boi ma o'ani 'iniraaui, “Romwane! 'Iraau sae namou nugaraaui na'i rumanih'o ani, na'i 'ohanisi raugu ha'ausuriraaui moe'ai sae na'i Ruma Maea!”

²⁶ Mana bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea beiraaui sae tatau'aro ana'i rau 'ari marau 'abenga'i wairaaui moi hura'a i Ha'ataari, 'inia rau mamea'usiraaui noni hunga. Rau gasigu buta'iraaui 'ini'i hau.

²⁷ Mara wairaaui mai Ha'ataari mara ha'aurasiraaui na'i maadaui Kansol. Mana Na'ohadaaui Piriisi 'agu o'ani, ²⁸ “Meu bwane 'unua tana'amou domoi abu ha'ausuri 'inia ha'ausuringa'i ana Jisas, mana ha'ausuringa'isi 'a garia hako'ai Jerusalem. Mamou subuni'ameu ro'u 'inia mae na haua ani a Jisas.”

²⁹ Mia Pita na heiarani tanaraui Ha'ataari, 'a o'ani, “'T'ameu mei araisuriai taha 'ia God na 'irisia, meu bwa'i araisuriai he'irisidai inoni. ³⁰ 'T'amou namou rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro mamou ha'amaesia, mia God adaui wauwa agaa'i, 'a ha'atahia aho'i baaniai mae.

³¹ Ma waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai marungigaui mana ruhasigaui inoni nai Israel baaniai ora-ora'a. 'A haua o'asi do 'igaui gai nugasi'i baronga ta'a'i agaa'i maai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a agaa'i. ³² 'T'ameu naasi 'anai

ha'arangasi'i maho 'ini tana'amou, mana Hi'ona Maea 'a ha'arangasia ro'u do ra ha'a-momori. Mana Hi'ona Maeasi, 'ia God 'a haua tanaraaui nei rau araisuria.”

³³ Na'i 'oha 'iraaui Kansol rau rongoai ha'atee o'asi ana Pita, rau kae taesu'a di'u marau raba ha'amaesiraaui Ha'ataari. ³⁴ Ma'e ta'i beiraaui Kansol na atana 'ia Gamaliel, 'a ura ara'a ma 'unua dorai ha'a-hura'ahiraaui ga'u i Ha'ataari. 'Iiani 'e Farisei ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri adaa'i Ringe nara ha'ahoua. ³⁵ Maagu ha'atee tanaraau o'ani, “Igaau saeni Jiu, gai wai'ado'ado goro ga'u suriai maho mou raba hauasi! ³⁶ 'E ta'i 'oha, 'e sae nara 'unua 'inia Tiudas 'a 'adoma'inia do 'ia 'e ta'i sae ro'u, ma gaarangi 'onaai hai 'arangi sae narau suria. Ma na'i moi murinai ngahuia ada, miraaui sae ana'i rau 'adarara'a aho'i mana ruruha ana 'a ai'aa moi. ³⁷ Na'i muri, 'oha na to'o i usu ata, 'ia Jiudas saeni Galili, 'a rago ro'u i nei na ogeraaui 'ana'i suria. Ma na'i 'oha ragu ngahuia, 'iraaui sae ana'i raugu ha marau 'adarara'a aho'i ro'u moi.

³⁸ “Naasi gai nugasiraaui wou. 'Onaa ni maho rau hauasi 'a suria moi 'adoma'idaau haariraaui, mana mahosi 'a bwa'i orema mai ai'aa'a aho'i ro'u. ³⁹ Ma 'onaa rau hauai hei'irisina God, ma mou bwa'i matai ha'a-bwarasiraaui mwada'u. Mou gasi ura bwarasia God.”

⁴⁰ Miraaui hako rau 'adoma'i aratara 'inia maho na 'unua Gamaliel. Rau 'unuraui aho'i sirimai Ha'ataari, mara 'unua tanaraui sae tatau'aro adaa'i dorai rohoraaui. Marau ha'abasuraui wetewete dorai abu maania'a ro'ua Jisas. Naasi maraui ha'a-hura'ahiraaui.

⁴¹ Na'i 'oha rau hura'a rau wa'ewa'e di'u,

'inia 'ia God 'a ha'ata'inia do'a arari rai here ha'a-ninimairaau o'asi 'iniai suria adaaua Jisas. ⁴² 'Ado dangi rau ai'a agoheta'i ha'ausuriraau noni hunga na'i Ruma Maea ana God ma na'i ro'u suri'i moi ruma adaa'i. Rau maaniai Taroha Goro 'inia Jisas, 'ia na Ha'atahi.

6

Biu Sae 'Anai 'A'au Na'i Heiso'i

¹ Rau rago hanehane moe'a ara'a i nei rau hinihinia Jisas. Miraaui Jiu hinihini narau boi baani'i dora nara mamaramara Grik rau taraawa'a 'ubwa tanaraau Jiu hinihini narau huta na'i Israel. Rau o'ani, "Ado 'oha mou 'a'auhiraau nei ra pwapwaku 'iniai mahoi'ngau, ma'ata 'iamou mou ai'a 'a'auhiraau goroi nao amee'i." ² Naasi 'iraau ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau 'unuraau goni mai noni hinihini marau o'ani 'iniraau, "A ai'a goro domei mamarota'i ha'ausuriraau noni 'iniai ha'atee ana God, mameigu poru moi 'iniai 'omesuriraau pohara. ³ Naasi arai do'ora, 'a ga'i goro 'onaa moi 'ome sigihia ta biu sae madoma namou ha'ahouraaui. Me'iraau mwane 'isi na Hi'ona Maea 'ai rabe ro'u beiraau, mamei nugasia tau'arosi tanaraau. ⁴ 'Tameu mei matai awa moi 'anai ha'arahesi mana taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha."

⁵ 'Iraau hako rau 'adoma'i aratara beiraau Ha'ataari. Rau 'ome sigihia Stivin, 'ia mo'o na hinihinina 'a wetewete di'u ma rabe beiai Hi'ona Maea. Marau 'ome sigihia ro'ua Pilip, mea Prokoras, mea Nikeno, mea Timon, mea Pamenas mea Nikolas. 'Ia Nikolas 'e saeni Antiok ma awa

suriai ringeringe adaa'i Jiu. ⁶ Rau ha'a-urasiraau wera biusi na'i maadaui Ha'ataari, maragu dau'i bwaudaa'i marau ha'arahesi 'adaau.

⁷ Mana tarohana Araha 'a 'adarara'a 'ari suri'i mwani 'omaa. Miraau noni hinihini na'i Jerusalem rau rago hanehane ro'u moe'a ara'a. Ma rago ro'u i Piriisi narau taraawa'a hinihiniai ha'ausuringa'i 'inia Jisas.

Ra Daua Stivin

⁸ Mia God 'a ha'agorohia Stivin mana mena ana God 'a awa beia. 'Ia Stivin 'a haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i maadaui sae. ⁹ Ma tara'i sae baaniai ruma ni ha'arahesi nara 'unua 'inia "Ruma ni ha'arahesi adaaui Slev nara Awa Dadara'a," rau taraawa'a ura bwarasia Stivin. 'Iraau sae 'isi rau boi baaniai 'omaai Saerin mana Aleksandria, mana'i Provensi Silisia mana Eisia. Rau heita'ia beia Stivin. ¹⁰ Maragu ai'a gere arari moe'a 'anai heiraeraesi beia, 'inia 'iia 'a madoma di'u mana Hi'ona Maea 'a 'a'auhia.

¹¹ Rau 'unuraau girugiru tara'i sae marau bonasiraau dorai pwari'i 'ana o'ani, "Meu rongoa mo'oni na ha'atee ha'ata'aia Moses ma ha'atee ha'ata'aia ro'ua God." ¹² Suriai haua adaaui o'asi, 'iraau sae rago miraau saemaua adaa'i Jiu miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau taesu'a di'u 'ana Stivin. Rau daua marau waia 'ari na'i rurugoni adaaui Kansol. ¹³ Rau waa'i mai tara'i abe 'anai pwari'i 'ana o'ani, "Ia mo'oni 'ado 'oha'a na ha'atee ha'ata'aiai Ruma Maea agaau mana ringeringe ana'ia Moses. ¹⁴ Meu rongoa ro'u na 'unua do'ia Jisas ni Nasaret 'ai kaiiai Ruma Maea agaau, mai orisi'i ringeringe agaa'i na haa'ia Moses." ¹⁵ Miraau hakoi ruruhai

Kansol, rau wana wetewete 'inia Stivin marau re'iai hauraena auru tari na'i 'u'una, 'a 'ome 'onaai enjel.

7

Hadahada Ana Stivin

¹ Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a songa'inia Stivin o'ani, “A 'ua? Maho rau maani'isi, ra ha'a-momori ma'ua ai'a?”

² Mia Stivin 'a o'ani, “Mwani sae agu'i mana mwani sae mwanimaua, moisu rongoai maho wai maaniani. 'Ia wauwa agaaua Ebrahim 'a awa mau na'i Mesopotemia na'i madoraa 'ia God, na hauasa, 'a ha'ata'inia haaria tanaa. Na'i muri 'agu sara 'ari 'omaai Haran. ³ 'Ia God 'a o'ani, “Oi hano baaniraaui sae amu'i mana dorani, ma'oi 'ari na'i dora nawaigu ha'ata'inia tana'o.” ⁴ Naasi, 'ia Ebrahim 'a hano baaniai Mesopotemia, dora adaau Kaldia, ma hano ma awa ga'u na'i Haran. Ma na'i murinai mae na haua amana, 'ia God 'agu 'unua tanaa do'ai sara mai na'i dora nagaugu mono na'iei 'ohanisi. ⁵ Na'i madoraasi, 'ia God 'a ai'a haua ta dorai ano tanaa Ebrahim, rei'uaa ta gere dora ma ai'a ro'u. Ma'ata 'ia God 'a duruduru tanaa do na'i muri, 'ia Ebrahim 'ai to'oraai dorasi. Rei'uaa na 'iia 'a ai'a to'oraai mau ta gare, mia God 'a bwane duruduru tanaa do 'iraau warowarona'i narai to'oraai dorasi. ⁶ 'Ia God 'a ha'atee o'ani ro'u, “Iraau warowaromu'i rai 'ari marai awa na'i dora narau ai'a to'oraai. Miraau sae na'i dorasi rai ha'i slev 'iniraaui. Rai awa ha'ata'airaaui suria ta hai 'arangi harisi. ⁷ Minau wai ha'a-mama'aiiai kantrisi 'inia ha'i slev adaau 'iniraaui burungamu. Na'i muri

raigu hura'a baaniai kantrisi maraigu boi 'anai ha'arahesiau na'i 'ini.'

⁸ “Hoita, 'ia God 'a 'unua ro'u tanaa Ebrahim 'anai aha ha'araraaui gare mwane, 'e ha'ara 'inia duruduru na hua tanaraaui warowarona'i. Naia na 'ia Ebrahim 'a aha ha'araa 'inia Aisak na'i warunai dangi murinai huta ana. Mia Aisak 'a aha ha'araaui garena, 'ia Jekop, mia Jekop 'a aha ha'araraaui ro'u i ta'i tangahuru mana rua gare ana. 'Iraau naasi ta'i tangahuru mana rua wauwa agaau.

⁹ “Miraau gare ana'ia Jekop rau kakawa 'omesiai do'oradaaui 'ia Josep marau 'ubwania. Marau raonga'inia tanaraaui tara'i sae maraigu waia aurui Ijip 'anai ha'i slev 'inia. Mia God 'a awa beia Josep ¹⁰ ma taatahi bwarasia suri'i madoraui bwara na siri suri'i. 'Ia God 'a ha'amadomaa Josep mana mwaeraha na'i Ijip 'a 'ome taenia ma ha'abwauodoa 'anai 'omesuriraui saeni Ijip bei'i toto'ora ana'i. ¹¹ Ma'e ta'i kaeni hioro raha na to'o 'ari suria hako'i Ijip tari Kenan. 'A bwara hako tanaraaui sae rago. 'Iraau wauwa agaa'i rau ai'a to'o mahoingau ro'u na'i madoraasi. ¹² Mia Jekop 'a rongoa do ra'i mahoingau ra awa na'i Ijip ma ha'a-taariraui wauwa agaa'i 'ari 'isi. ¹³ Na'i ruanaui boi adaui mia Josep 'a ha'arangasia'a haaria do'ia naasi do'oradaaui ani. Na'i 'ohasi 'ia Mwaeraha adaui Ijip 'agu 'irararaui sae ana'ia Josep. ¹⁴ 'Ia Josep 'a ha'ataariai taroha tanaa amana miraui sae ana'i ma 'unua dorai auru hako na'i Ijip. 'Iraausi 'a tari biu tangahuru mana rima goni adaui hako. ¹⁵ Naasi 'ia Jekop 'a auru ma awa na'i Ijip. 'Iia goni beiraui gare ana'i rau awa marau mae na'i 'isi. ¹⁶ Mana'i 'oha rau

mae, na abedaa'i ra wai'i aho'i 'ari na'i Sekem naragu aora'i na'i wabwa na'ia Ebrahim 'a horia baaniraau'i gare ana'ia Hamo.

¹⁷ “Ari wou mana madoraa na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa Ebrahim 'anai ruhasiraau'i Jiu baania Ijip 'a gaarangi'a. Na'i 'ohasi, 'iraa sae agaa'i na'i Ijip rau kaeni rago hanehane moe'a ara'a. ¹⁸ Ma na'i 'ohasi 'e sae he'ete'i na mwaeraha na'i Ijip. Sae na ai'a 'iraraa Josep. ¹⁹ 'A ha'a-bweubweu'araau'i wauwa agaa'i ma here ha'ata'airaa di'u 'oha na ha'a-'usu'usuraa dorai nuga'i gere gare adaa'i hura'ai abau 'omaa marai mae.

²⁰ “Na'i madoraasi na huta maia Moses, 'ia 'e gare na 'ome goro di'u. 'E oru hura narau 'omesuria moi na'i ruma. ²¹ Raugu nugaa hura'ai abau 'omaa mana gare urao anai mwaeraha ni Ijip 'a waia'a ma 'omesuria 'onaai huunai gare ana. ²² Rau ha'ausuri ha'agorohia 'ini'i maho rau 'irara'i ma here goro di'u suri'i mwani maho na hadanga'ini'i ma haa'i.

²³ “Na'i 'oha na tari hai tangahurui harisi, 'a raba 'ari garihiraau'i saeni Israel, 'iraa sae ana'i. ²⁴ Na'i madoraasi, 'a re'iai saeni Ijip na ngahu ha'ata'ai saeni Israel ma 'a'auhia saeni Israel ma ngahu ha'amaesiai saeni Ijip. ²⁵ 'Ia Moses 'a 'adoma'inia do 'iraa sae ana'i rai 'ome 'iraraa do 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai ruhasiraau maraugu ai'a 'ome 'iraraa moe'a.

²⁶ “Na'i nata dangi ma re'ia ro'u rua saeni Israel nararu heingahui ma bonasia do rarui abu heingahui. 'A o'ani 'iniraru, “T'amuru ra'i saeni Israel hako moi neimuruasi. Ni 'uaana namurugu heingahui 'inia?” ²⁷ Mia mo'o

na taraawa'anai heingahuisi 'a burusia beira'i a Moses ma o'ani 'inia, "Iatei na niga'o 'anai saemaua ma'ua 'anai hiiri'amiria? ²⁸ 'A 'ua? 'O raba ngahu ha'amaesiau 'onaai saeni Ijip na'o ngahu ha'amaesia nanora ani?" ²⁹ Na'i 'oha 'ia Moses 'agu rongoa o'asi, ma hora'a baaniai Ijip ma 'ari na awa 'onaai mahuara na'i Midia ma ha'iwai na'iei na to'oraai rua gare mwane.

³⁰ "E hai tangahurui harisi na hako mana enjel 'a ha'amaranga tanaa na'i dora mangasara gaarangi' ai hungahungai Saenai. 'A ha'amaranga na'i urunai gere hasi'ei na noro. ³¹ 'Oha 'ia Moses 'a re'iai 'eusi, 'a heimwaota'i di'u ma 'ari wou gaarangi 'anai wana ha'agorohia. Ma rongoai ringena Araha God na o'ani, ³² "Inau God adaau wauwa amu'i. God ana Ebrahim mea Aisak mea Jekop.' 'Ia Moses 'a 'idi'idi ma mamaa'uta'i wanasiai 'eu.

³³ "Mia God 'a o'ani 'inia, "Oi rehi'i sandol amu'i baaniai uwamu, 'iniaai dora na'o awa 'ieisi, 'e dora maea. ³⁴ 'Inau re'iai rongomaata'i narau haai noni agu'i na'i Ijip mau rongoai ohoho adaau mau dio mai 'anai ruhasiraa. Naasi wai ha'ataari'o aho'i 'ari Ijip.' "

³⁵ Mia Stivin 'a o'ani ro'u, "Ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'anai hadahada beia Moses baaniai gere hasi'ei na norosi. Ma 'unua tanaa do'ia God 'ai ha'ataaria 'anai ruhasiraa ma 'anai marungiraaui inoni ana'i. 'Iia mau a Moses narau 'itaa ani naanisi nararu 'unua do 'iatei na nigaa 'anai saemaua ma'ua 'anai hiiriraru.

³⁶ Mia Moses 'a aho'i 'ari ma na'otaradaaui sae ana'i hura'a baaniai Ijip ma haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i Ijip ma na'i

asi meramera'a ma na'i 'omaa mangasara suriai
hai tangahurui harisi.

³⁷ “Ia Moses na 'unua tanaraaui Israel do'ia
God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaaia baani'i
warowarodaa'i. ³⁸ Ma na'i 'oha 'iraaui wauwa
agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara na'i hun-
gahungai Saenai, 'ia Moses 'a awa beiraaui me
'iia naasi i enjel na ha'atee tanaa ma haa'i tanaai
ha'atee ni tahi nagu haa'i mai tanagia.

³⁹ “Me 'iraaui wauwa agaa'i rau ai'a raba
araisuria Moses. Rau 'itaa moi marau raba aho'i
'ari Ijip. ⁴⁰ Na'i 'oha 'ia Moses 'a awa mau
ta'eha na'i hungahunga, rau 'unua tanaa Eron
do'ai tagora'i tadaa'i god 'anai na'otaradaau. 'Inia
raugu ai'a 'iraraa'ai taha na to'o beia Moses na
wairaaui hura'a baaniai Ijip. ⁴¹ Na'i madoraasi
narau araaranununai garei kau marau suu ho'asi
tanaa. Marau hauai kae ngaugoni wa'ewa'e
'iniaai god adaau narau tagorahia. ⁴² Mia God
'a rihota'i beira'i baaniraaui ma ha'awateraau
rai ha'arahesi'i hee'u mana hura mana sina 'on-
aa'i ha'arangasia ana na'i Usu-usu Maea adaui
Rarabea na o'ani,

“T'amou saeni Israel, na'i raronai hai tangahurui
harisi namou awa na'i 'omaa mangasara,
mou ai'a suu ho'asi tanaau.

⁴³ 'Ado 'oha mougu suru'ia moi ruma saira ana
god Molek
mana araaranununai god hee'u 'ia Refan.
'T'amou namou tagoradi araaranunu 'isi
'anai ha'arahesi'i.

Ma naasi 'inau wai ha'awatea dorai wai'amou

ha'atau 'ari di'uai Babilon 'anai ha'a-
rongomaata'i'amou.'*

⁴⁴ “Na'i madoraa 'iraau wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara rau waa ro'u i ruma saira na awa ieia God. Naia mau i rumu saira na'ia God 'a 'unua tanaa Moses 'anai tagoraa, mia Moses 'a tagorahia ma suria goro i nunu na'ia God na ha'ata'inia tanaa. ⁴⁵ Na'i muri 'oha nagu na'otara Josua, 'iraau wauwa agaa'i rau saguai dorai ano na'ia God 'a tariha'iniraau sae he'ete'i baania. Ma na'i 'oha narau siri wou na'i dorasi, rau waia mau i ruma sairasi na wauwa adaa'i rau haua mai tanaraau. Na ruma sairasi rau ha'arahesia moe'a mau a God na'iei tari madoraa ana Mwaeraha Deved.

⁴⁶ “Ia God 'a 'ome taenia Deved. Mia Deved 'a ha'angonia God do 'ai watea tanaa maai tagoraa ta Ruma Maea tanaraau saeni Israel.

⁴⁷ Mia God 'a ai'a ha'awatea. 'Ia Solomon nagu tagorahiai Ruma Maea ana God na'i 'oha 'iia nagu mwaeraha.

⁴⁸ “Ma'ata, 'ia God na ororiu ara'ai aro, 'a ai'a matai awa suri'i ruma ra tagorahi'i sae. 'Onaai Rarabea na 'unua o'ani,

⁴⁹ “Ia Araha God 'a ha'atee o'ani,

“I aro naasi dora heheinagu agua 'anai heimarungi

mana ano naasi dora ni buubuu agua.

Naasi 'e ruma taha namoi tagorahia naigu marasigu?

'A bwara tana'amou 'anai tagorahia ta dora nawai mamaro iei.

* **7:43** 7:42-43 Amos 5:25-27

50 'Inia 'inau nau ha'apwa'ara'i mwani mareho hako.” ’ ’ †

51 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “Romwane! 'T'amou mou rongoasa di'u. 'Adoma'imoo'i ra 'on-airaau ahurodo mamou ai'a raba araisuri'i ha'atee ana'ia God. Mou hairaesi tarau beiai Hi'ona Maea 'onairaa wauwa amoo'i na'i 'oha bwani. 52 Gaarangi 'iraa hako'i Rarabea na'i 'oha bwani, 'iraa wauwa amoo'i rau norata'airaa. Rau ngahu ha'amaesi'i sae ana'ia God narau taroha'inia boi nai haua mo'o na odo-odo hako na'i maana God. 'Iia naasi Ha'atahi namou ha'awatea tanaraau maeronga, mamou ngahu ha'amaesia. 53 'Onaai 'iraraa amoo'u, 'iraaui enjel rau waa'i mai ringeringe agaa'i Jiu tanaa Moses nagu haa'i ro'u tana'amousi. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ai'a araisuri'i.”

Ra Ngahu Ha'amaesia Stivin

54 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongoai ha'atee o'asi ana Stivin, rau 'ara ha'angadingadi'i rihodaa'i 'inia na ahudaa'i 'a honu 'inia taesu'a. 55 Mia Stivin na Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wana ara'ai aro ma rei'iai rarahana God, ma rei'ia Jisas na ura na'i aba odona God. 56 Mia Stivin 'a o'ani, “Au rei'iai aro 'a heihoa mana Gare'i Inoni 'a ura na'i aba odona God.”

57 Miraau saemaua rau awaawara marau here ponopono'i karingadaa'i marau 'eba wou 'anai daa. 58 Rau ogea hura'a na'i murinai 'omaa mara taraawa'ai buta ha'amaesia na'iei. 'Iraau mwane narau ha'ahunia ania Stivin, rau rahi'i to'oni bohura'a adaa'i marau haa'i tanaai geresae ra 'unua 'inia Sol maraugu buta'ia ro'ua Stivin.

† 7:50 7:49-50 Aisaea 66:1-2

⁵⁹ Na'i 'oha rau buta'ia Stivin, 'a ha'atee o'ani, "Araha Jisas, 'oi waia woui aungagu bei'o." ⁶⁰ Ma topira'i ruru dioi ano ma awara o'ani, "Araha, 'oi abu su'ua tanaraaui ora-ora'a rau hauani," maagu mae.

8

¹ 'Ia Sol 'a 'adoma'inia do 'a goro moi ngahuia ada Stivin.

'Ia Sol 'A Norata'airaau Saeni Heisoi

Taraawa'a na'i madoraa na 'ia Stivin 'a mae, ra taraawa'a norata'airaau sae ni heisoi na'i Jerusalem. Miraau hako rau hora 'ari suri'i tara'i dora na'i Jiudea ma na'i Samaria. 'Iraau moi Ha'ataari naraugu awa na'i Jerusalem. ² Tara'i sae narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God rau wai abena Stivin marau toringia. Rau angisia marau ahutotou di'u 'inia.

³ Mia Sol 'a bonasia do'ai ha'a-ai'aa heisoi. 'A siri suri ruma ma daa'i sae mwane mana urao ni heisoi ma nuga'i na'i rumaniho'o.

Taroha Goro 'A Taha

Na'i Provensi Samaria

⁴ 'Iraau sae hinihini narau hora baaniai Jerusalem rau 'adara'inia 'ari tarohana Araha suri'i mwani 'omaa narau taha suri'i. ⁵ 'Ia Pilip 'a 'ari ro'u na'i 'omaa raha i Samaria, ma taroha'inia ro'u ieia mo'o na Ha'atahi. ⁶ 'Iraau sae rau raba bahurongoa di'u na'i 'oha rau rongo'i maho na maani'i marau re'i'i ha'abu'oahu na haa'i. ⁷ 'Iraau nei na bwauniraau adaro, 'iraau adaro rau awaawara marau hura'a. 'Iraau nei ra pwaki mana nei ra ngadi abedi ra goro aho'i

ro'u. ⁸ 'Iraau sae rau awa na'i kae 'omaasi rau wa'ewa'e di'u.

⁹ Na'i 'omaasi, 'e ta'i sae na awa iei, atana 'ia Saemon. 'Ia mo'osi 'a matai haa'i ha'abu'oahu 'inia mena anai adaro miraaui saeni Samaria rau heimwaota'i di'u 'ini'i. 'Ia mo'osi 'a 'unua ro'u haaria do'ia 'e saemaua. ¹⁰ 'Iraau hako'i sae na'i 'omaasi goni beiraaui saemaua rau bahurongo'i maho na 'unu'i a mo'osi, marau 'unua do'ia 'a to'oraai mena. I menasi rau 'unua 'inia ta'i kaeni mena ana God. ¹¹ Rau suria 'inia 'a orea mai haa'i ana'i mwani maho rau heimwaota'i 'ini'i. ¹² Na'i 'oha 'ia Pilip 'a maaniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest mana tahinga 'ia God na marungia, 'iraau sae mwane mana urao rau hinihinia marau 'ari wou ma bwareomaea'araau. ¹³ Mia Saemon ro'u 'a hinihini ma 'ari ro'u wou na bwareomaea. 'Ado 'oha 'a awa beia Pilip ma heimwaota'i di'u 'ini'i ha'abu'oahu mana ha'ara na haa'i.

¹⁴ 'Iraau Ha'ataari na'i Jerusalem rau rongoa do 'iraau Samaria rau hinihinia'ai tarohana Araha. Naasi marau ha'ataaria Pita mea Jon 'anai garihiraau. ¹⁵ Na'i 'oha raru taha beiraaui nei ra hinihini, raru ha'arahesi 'adaau neina Hi'ona Maea 'ai sirihiraau. ¹⁶ Rei'uaa narau bwane bwareomaea 'inia atana Araha Jisas, mana Hi'ona Maea 'a ai'a awa mau beia tanei 'iniraau. ¹⁷ Naasi 'ia Pita mea Jon raru dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'a.

¹⁸ Na'i 'oha 'ia Saemon 'a re'ia dona Hi'ona Maea 'a sirihiraau sae na'i 'oha 'ia Pita mia Jon raru dau'i bwaudaa'i, 'agu ha ma waia'a mai ha'a tanararua ma o'ani, ¹⁹ "Murui haua ro'u tanaui mena, neina 'iatei sae nawai dau na'i bwauna, na Hi'ona Maea 'ai sirihia ro'u."

²⁰ Mia Pita 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, "I'oe 'adoma'inia do'o ga'i matai horia moi maho na watea dadara'a God tanaraaui sae? 'A goro do'o ga'i mae na'i dora ni rongomaata'i bei'i ha'a amu'isi. ²¹ I'oe 'o bwa'i aba 'inia ru ruha ameeu na'i tau'aroni, suria na 'adoma'imu 'a ai'a odo-odo na'i maana God. ²² 'Oi rihosi ma'oi nugasii herehere amu'i nara ai'a goro, ma'oi ha'arahesi tanaa God maai 'adoma'i nugasiai 'ado'adomu na ta'aa. ²³ 'Inau 'iraraa 'o ta'i kaeni naga di'u 'inia to'oraai menasi, me ni ora-ora'a 'a marungi'o."

²⁴ Mia Saemon 'a 'unua tanaa Pita mea Jon do rarui ha'arahesi 'a'auhia mana maho raru 'unu'i rai abu to'ia.

²⁵ Na'i 'oha 'ia Pita mea Jon raru taroha'inia hakoi tarohana Araha mararu maani'i taha nararu re'i'i na haa'i, naasi ma rarugu aho'i 'ari Jerusalem. Na'i 'oha nararu hano 'anai 'ari Jerusalem, raru taroha'inia mau ro'u i Taroha Goro suri'i tara'i 'omaa na'i Samaria.

'Ia Pilip 'A Mamaani Beiai Saeni Itiopia

²⁶ 'E ta'i 'oha, i enjel ana God 'a ha'atee tanaa Pilip o'ani, "Oi hura'a suriai tara na tahamora na'i Jerusalem ma dio na'i dora mangasara ma 'ari 'anai Gasa." ²⁷ Mia Pilip 'a hura'a suria ma re'iai saeni Itiopia. 'Ia mo'osi 'e sae mwanemaua na 'omesuri'i ha'a anai urao mwaeraha na'i Itiopia. 'Iia 'a 'ari Jerusalem 'anai ha'arahesi ²⁸ ma aho'i 'ari 'omaa ana. 'A heinagu na'i bwea na'e hoosi na ogea, magu 'oha'iniai buka anai rarabea Aisaea. ²⁹ Mana Hi'ona Maea 'a o'ani 'inia Pilip, "Oi 'ari wou beia mo'osi ma'oi hahano na'i bobona." ³⁰ Na'i 'oha nagu 'eba

wou gaarangia ma rongoai 'oha'inia anai Ususu Maea ana Aisaea, mia Pilip 'a o'ani 'inia, “A 'ua? 'O aidangisiai maho na'o 'oha'iniasi?”

³¹ Mia mo'osi 'a o'ani 'inia Pilip, “Ai he'ua nawai aidangisia 'inia 'onaa na ai'a ta sae nai ha'a-aidangisiau 'inia?” Ma 'unua tanaa Pilip do'ai hane ta'eha maai heinagu beia na'i bwea.

³² Maho na 'oha'inia mo'osi na'i Ususu Maea 'a o'ani,

“Ra waia 'onaa siip nara waa 'anai ngahuia.

Ma 'onaaiai garei siip na ai'a angi na'i 'oha ra taapuruai warihuna, 'iia 'a agohe moi.

³³ Ra ha'atee ha'ata'aia ma na'i 'oha ra hiiria ra ai'a haua beiai here na odo-odo.

'Abwa'i ta sae nai hadanga'ini'i gare ana'i,

'inia na tahingana ra ha'a-ai'aa moi baania 'oha 'iia 'a ai'a to'o gare mau.”*

³⁴ Mana saemauasi 'a songa'inia Pilip o'ani, “Iatei na 'ia Aisaea na hadanga'iniasi? 'A hadanga'inia haaria ma'uasi 'e sae he'ete'i?”

³⁵ Mia Pilip 'a taraawa'a maania tanaa Taroha Goro 'inia Jisas. 'A maania ga'u tanaa i gere dora baaniai buka ana Aisaea, magu maani'i tanaa ro'u tara'i dora he'ete'i ro'u. ³⁶ Rarugu ha mararu taha'a na'i wai mana saesi 'a o'ani'a 'inia Pilip,

“Wai naani'a, 'e taha na ha'abwarasiau nau bwa'i matai bwareomaea 'inia?” ³⁷ Mia Pilip 'a aramia o'ani, “Onaa na'o hinihini beiai tahingamu hako, ma'oi bwareomaea.”

Mana saemauasi 'a o'ani, “Au hinihini do'ia Jisas Kraest naasi Garena God.”†

* **8:33** 8:32-33 Aisaea 53:7-8 † **8:37** 8:37 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniai Baebol, ra ai'a nugaai tatarani.

³⁸ Mana saemauasi 'a 'unua dorai ha'apapakuai maho raru ta'e na'ieisi, mararu dio na'i wai mea Pilip 'agu bwareomaeaa saesi. ³⁹ Na'i 'oha raru tarau baaniai wai, na Hi'ona Maea ana God 'a waia Pilip mana saemauasi 'agu ai'a re'ia'a. 'Agu haa ma hano'a ro'u ma wa'ewa'e raha di'u. ⁴⁰ 'Agu 'asu'a Pilip ma ada na'i 'omaai Asotas. 'A maaniai Taroha Goro na'i 'omaasi ma ro'u suri'i mwani 'omaa na taha suri'i tari 'oha na ada na'i 'omaai Sisaria.

9

'Ta Sol 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

¹ Mana'i 'ohasi, 'ia Sol 'a 'unua wetewete moe'a mau 'anai ngahu ha'amaesiraau nei narau suria Araha. 'A 'ari beiai Na'ohadaaui Piriisi ² ma ha'angonia do'ai usu'i tara'i usu-usu tanaraau bwaudo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na'i 'omaai Damaskas. 'A haua o'asi marai aidangisia do'ia Sol ra haua tanaa i mena 'anai दौराau urao mana sae mwane nara hinihinia Jisas 'anai wairaaui 'ari na'i Jerusalem.

³ Mia Sol 'a 'ari Damaskas ma na'i 'oha na gaarangia wou i 'omaa, 'e raraha na boi baaniai aro na raangia. ⁴ Ma ahoda aurui ano ma rongoai ha'atee na o'ani, "Sol, Sol, 'inia 'uaana na'o norata'aiau 'inia?"

⁵ Mia Sol 'a o'ani, "Saemaua, i'oe atei?"

Mia o'ani, "Inaua Jisas na'o norata'aiausi.

⁶ Ma'ata, 'oi ura ara'a ma'oi 'ari 'omaa 'ariani. 'E sae na'iei naigui 'unua tana'o i maho na'oi haua."

⁷ 'Iraau hakoi mwane rau hano beia Sol, 'a bu'o i ahudaau marau ai'a 'unua ta mareho. Rau rongoa moi ha'atee marau ai'a re'ia ta sae.

⁸ Mia Sol 'a ura ara'a ma ragata'inia maana ma ai'a 'omesia'a ta maho. Rau dau na'i rimana marau urua 'ari Damaskas. ⁹ 'E oru dangi na ai'a 'ome'ome ma ai'a ngau mana gono.

¹⁰ Na'i Damaskas 'e ta'i sae hinihini na awa na'iei na atana 'ia Ananaeas. Ma na'i 'omesia na haua Araha 'a 'onaa'i maho na mauru'aa. 'Ia Araha 'a o'ani, "Ananaeas!"

Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, "Inau neinauni Araha."

¹¹ Mia Araha 'agu o'ani, "Oi 'ari suriai tara nara 'unua 'inia'i Tara Odo-odo ma'oi taha na'i ruma ana Jiudas ma'oi songa'i 'inia'i saeni Tasas na atana 'ia Sol. 'Iia 'a ha'arahesi na'i madoraanisi.

¹² Mia Sol 'a 'onaa do 'a mauru'aai maho. 'A re'iai saena 'ome 'onaa'iai sae ra 'unua 'inia Ananaeas na boi ma nugaai rimana hungana do'ai 'ome'ome aho'i."

¹³ Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, "Araha, 'inau bwane rongo'i mwani mamaani 'inia mo'osi 'inia'i here ha'ata'airaau 'anai sae amu'i na'i Jerusalem. ¹⁴ Ma na'i 'ohani 'iraau'i Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'awatea 'anai daa'i sae ra hinihini'o."

¹⁵ Mia Araha 'a o'ani, "Oi 'ari! 'Inau nau 'ome sigihia 'anai hauai tau'aro agua, 'anai taroha'iniau tanaraau'i sae nara ai'a Jiu miraau'i mwaeraha mei tanaraau ro'u i Jiu. ¹⁶ Mawai ha'aidangisia 'inia'i rongomaata'i nai to'o tanaa na'i 'oha nai taroha'inia'i atagu."

¹⁷ Mia Ananaeas 'a 'ari ma siri wou na'i ruma ma nugaai rimana hungana Sol ma o'ani, "Do'oragu Sol, 'ia Araha Jisas na ha'ataariau mai. 'Iia na ha'ata'i tana'o ani na'i tara. 'A ha'ataariau do'oi wanawana aho'i mana Hi'ona Maea 'ai sirihio." ¹⁸ Na'i mau 'ohasi, ra'i maho

nara 'ome 'onaai una-unai ii'a ra ahoda baaniai maana maagu wanawana aho'i. Ma ura ara'a mara bwareomaeaa. ¹⁹ Na'i muri 'agu ngau mana abena 'a wetewete aho'i.

'Ia Sol 'A Heitaroha'i Na'i Damaskas

'A ga'i 'onaai rua ma'ua oru dangi na'ia Sol 'a awa na'i Damaskas beiraau sae hinihini. ²⁰ Ma siri odo-odo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na heitaroha'i tanaraau sae do'ia Jisas naasi huunai Garena God.

²¹ 'Iraau nei rau bahurongoa rau heimwaota'i di'u marau o'ani, "Ia mo'oni gasi na norata'airaau nei rau hinihinia Jisas na'i Jerusalem? Magu boi 'ini 'anai दौराau sae hinihini 'anai wairau tanaraau Na'ohadaau Piriisi! 'Agu he'ua naani?"

²² Hadahada ana'ia Sol 'inia Jisas ra wetewete di'u ro'u wou. Ma rei'uaa narau bwarai hinihini, 'iraau Jiu na'i Damaskas ra bwarai tohea 'inia ta maho, 'inia Sol 'a ha'ata'inia goro tanaraau do 'ia Jisas naasi huunai Ha'atahi.

²³ 'A rago'ai dangi ra hako mirau saemau adaa'i Jiu raugu rurugoni 'anai siba herehere narai matai ha'amaesia 'inia Sol. ²⁴ 'Ado rodo mana dangi rau matoo 'ana suri'i maadi bara na'i barahau anai 'omaasi. Mia Sol 'a rongoai ha'aradorado adaa ²⁵ ma na'i ta'i rodo 'iraau rongoiusuri ana'i rau ha'ahura'ahia na'i riwa na'i abenai barahau na'i 'omaasi. Rau toto'oa dio hura'ai abau 'omaa na'i kae abira.

'Ia Sol 'A Awa Na'i Jerusalem

26 Na'i 'oha na ada aho'i a Sol na'i Jerusalem, 'a bonasia do 'iraau sae hinihini na'i 'isi rai aidangisia do'ia 'e ta'i'a ro'u beiraau, maraugu ai'a hinihinia marau mamaa'usia. 27 Mia Banabas, 'e ta'i 'iniraau noni hinihini, 'a waia 'aria Sol beiraau Ha'ataari ma maania tanaraau re'ia na haua Araha na'i tara. Mia Banabas 'a maania ro'u i taha na 'unua Araha tanaa Sol mana ramoramo na haua Sol 'anai taroha'inia Jisas na'i Damaskas. 28 Naasi maraugu hinihinia, mia Sol 'agu awa tarau beiraau. 'A 'ari suri'i mwani dora na'i Jerusalem. 'Iiasi 'a ramoramo 'anai taroha'inia Araha. 29 Ma heiraeraesi beiraau Jiu narau matai maramara Grik, marau bonasia dorai sadoia ta herehere narai ha'amaesia 'inia Sol. 30 Na'i 'oha 'iraau noni hinihini rau rongo sadoiai ha'aradorado narau hauasi, rau waia'a Sol dio na'i Sisaria naraugu ha'ataaria 'ari Tasas.

31 Na'i 'ohasi, na mwani mareho ragu papaku mara goro tanaraau sae hinihini na'i Provens na'i Jiudea mei Galili ma na'i Samaria mara ragoi nei nara hinihinia Jisas. Rau ha'ahoua Araha mana Hi'ona Maea 'a ha'a-'o'ori'i 'adoma'idaa'i.

Pita 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Na Daoha

32 Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'aariha suri'i 'omaa, 'a ada beiraau sae ni heisoi na'i Lida. 33 Ma na'i 'omaasi 'a sadoia iei sae na nugu i abena. Suriai waru harisi 'a taraa dadao moi na'i be'a. Na atanai saesi, 'ia Aenias. 34 Mia Pita 'a o'ani 'inia Aenias, "Ia Jisas Kraest 'ai ha'agorohi'o aho'i. 'Oi ura ara'a mo'oi ha'a-aratarai be'amu!" Mia Aenias 'agu haa ma ura ara'a. 35 Miraau saeni Lida mei Saron rau taraawa'a hinihinia Araha na'i 'oha rau re'iai taha na to'o tanaa Aenias.

Pita 'A Ha'atahia Aho'i Urao Na Mae

³⁶ Ma na'i Jopa 'e ta'i urao hinihini na awa na'iei na atana 'ia Tabita, atani Grik ana 'ia Dokas. Ni uraosi 'a haa'i mwane herehere goro ma 'a'auhiraau tarau ro'u i pohara. ³⁷ Na'i 'ohasi, 'a daoha raha ma mae'a. Mara taguma'iniai abena mara nugaa na'i ta'i ahii na'i ruanai bwea anai rumasi. ³⁸ I 'omaai Jopa 'a gaarangia moi Lida. 'Oha 'iraau sae hinihini rau rongoa do'ia Pita 'a awa na'i Lida, rau ha'ataariai rua sae 'anai bonga'inia do'ai raurau mai.

³⁹ Mia Pita 'a 'ari beirarua na'i Jopa. Na'i 'oha rau ada wou na'i 'omaa, rau waia ta'eha na'i ahii na awa iei urao maesi. 'A ragoi nao rau ura garia Pita marau ago-ago marau ha'ata'ini'i tanaai bwana na tai'i a Tabita na'i 'oha na tahi mau. ⁴⁰ Mia Pita 'a ha'a-hura'ahiraau baaniai ahii. Magu topira'i ruru ma ha'arahesi. Ma rihota'i wou tanaai urao maesi ma 'unuai atana, "Tabita, 'oi ura ta'e!" 'Agu haa ma ragata'iniai maana ma re'ia Pita ma heinagu ara'a. ⁴¹ Mia Pita 'a dau na'i rimana ma ha'a-urasia maagu 'unuraau aho'i siri mai nao miraaui ro'u i sae hinihini. 'Ia Pita 'a ha'ata'inia tanaraaua Tabita na tahi aho'i baaniai mae.

⁴² Taroha 'iniai maho na to'osi 'a 'adarara 'ari suriai 'omaai Jopa ma ragoi nei raugu hinihinia ro'ua Araha. ⁴³ 'Ia Pita 'a gere awa orea na'i ruma ana Saemon na'i 'omaasi. 'Iiasi 'e sae na matai tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.

10

Pita Mea Konilias

¹ Na'i Sisaria 'e ta'i saeni Rom na atana 'ia Konilias, 'iiani 'e na'ohadaaui ruruha hehei'oi ni Itali. ² 'Ia Konilias mana urao ana beiraau gare adaru'i rau 'adoma'i ha'ahihi'aa marau ha'arahesia God. Ma hisungiraau tarau i Jiu pohara ma ha'arahesia tarau a God. ³ Ta'i 'oha na gaarangia mai angi oru na'i abaidangi, 'a re'iai maho na 'onaa do 'a mauru'aa moi. 'A re'iai enjel ana God na araii atana. 'A o'ani, "Konilias!"

⁴ Mia Konilias 'a maaa'u raha ma wana wetewete 'inia ma o'ani, "E taha saemaua?"

Mana enjel 'a o'ani, "Ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai pohara ma wa'ewa'e 'inia. ⁵ 'Oi ha'ataari'i 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae na atana 'ia Saemon Pita. ⁶ 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa."

⁷ Na'i 'oha nagu ha'atee hako o'asi moi enjel ma ai'aa'a. Naasi mia Konilias 'a 'unua mai rua sae tatau'aro ana beiai ta'i sae hehei'oi. Ni sae hehei'oisi, 'a tau'aro 'a'uhia Konilias mana saesi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God. ⁸ 'Ia Konilias 'agu 'unua hako moi tanaraui maho na to'osi ma ha'a-taariraau'a 'ari Jopa.

⁹ Na'i nata dangi na'i atoaa, 'iraau wera orusi rau gaarangi ada'a wou na'i Jopa. Na'i madoraasi, 'ia Pita 'a ta'ehai hunganai ruma 'anai ha'arahesi. Hunganai rumasi 'a sada moi. ¹⁰ 'Ohasi 'ia Pita 'a hioro ma raba ngau. Ma'ata na mahoingau ana ra tau'arodi moe'a na'i 'ohasi, mia re'iai maho na ha'amaranga tanaa. ¹¹ 'A 'omesiai aro na heihoa ma re'iai maho na 'ome 'onai kae bwana bwabwanahora. Ma na'i hai

di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma dio tari na'i ano. ¹² Na'i hunganai bwanasi, 'a re'i'i mwani taraani mwamwaa he'ete'i, ra'i mwaa mana popo'usuri mana mwani manu hehe'ete'i. ¹³ Ma rongoai ha'atee na o'ani, "Ura ara'a Pita, 'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i."

¹⁴ Mia Pita 'a o'ani, "Araha, 'a bwa'i. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaua."

¹⁵ Ma rongoa ro'u i ha'atee na o'ani, "Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari 'anai ngaua, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari." ¹⁶ 'A rongoa ha'aroru i ha'ateesi mana bwana kakasi na re'iasi 'agu ara'a aho'i aro.

¹⁷ 'Ia Pita 'a wai'ado'ado suriai maho na ha'ata'i tanaasi, taha huunai 'ado'ado 'ana. Ma na'i 'ohasi, i waira oru na ha'a-taariraausi a Konilias raugu sadoiai ruma ana Saemon marau ura na'i maanai bara anai ruma. ¹⁸ Marau awara siri, rau songa'iniraaui sae na'i rumasi 'inia Saemon Pita, 'onaa 'a awa 'isi ma'ua ai'a.

¹⁹ 'Ia Pita 'a wai'ado'ado mau suriai taha naasi 'ana 'ado'ado i maho na re'iasi, mana Hi'ona Maea 'a o'ani'a 'inia Saemon, "E wera oru rau sibani'o. ²⁰ 'Oi dio raurau ma'oi abu 'adoma'i heiruarua'a 'anai hano beiraaui, suria 'inau nau ha'a-taariraaui mai." ²¹ Mia Pita 'a dio wou ma o'ani 'iniraaui, "Inau naasi namou sibaniausi. 'E taha namou rabasia?"

²² Miraau wera orusi rau o'ani, "E na'ohadaaui hehei'oi ra 'unua 'inia Konilias na ha'ataari'ameu. 'Ia mo'osi 'e sae odo-odo ma ha'arahesia God miraau Jiu rau ha'ahoua di'u ro'u. 'E enjel ana God na 'unua tanaa do'ai 'unu'o 'ari na'i ruma ana maai rongo'i maho

no'oi maani'i.” ²³ Mia Pita 'a 'unuraau siri na'i ruma ma dorai mauru ga'u na'i rodosi. Na'i nata dangi, 'ia ma tara'i sae hinihini ro'u ni Jopa rau ta'i hano beiraaui waira orusi.

²⁴ Mana'i nata dangi'a ro'u, naraugu ataha na'i Sisaria. 'Ia Konilias 'a 'unuraaui hako mai na'i ruma ana 'iraaui nei narau heito'oranga'i, beiraaui gere sae goro ana'i narau totoria Pita.

²⁵ 'Oha na ataha Pita, 'ia Konilias 'a 'ari wou ma topira'i ruru tanaa 'anai ha'a-ororiua. ²⁶ Mia Pita 'a ha'aurata'ea ara'a ma o'ani, “Inau 'e sae ro'u moi 'onaai'osi.” ²⁷ Mararu mamaani hahano siri na'i ruma. Mia Pita 'a re'i'i mwani sae rau goni mai na'i rumasi ²⁸ ma o'ani 'iniraaui, “'T'amousi bwani 'iraraa do'a horosiai ringeringe amee'i Jiu do mei garihiraau nei ra ai'a Jiu ma'uasi hagu hagu beiraaui. Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia tanaa do 'a odo-odo 'anai hagu hagu beiraaui mwani sae hako. ²⁹ Tarana naasi, na'i 'oha 'o ha'ataari'i wou sae 'anai 'unuau mai, 'au ai'a kakawa, 'au boi moi. Hoita, mau raba songa'ini'o. Ni 'uaana na'o rabasia 'inia dowai boi?”

³⁰ Mia Konilias 'a o'ani, “Naani hainai dangi murinai 'oha nau ha'arahesi na'i ruma agua na'i angi oru 'onaai 'ohanisi. 'Augu 'asu'a mana sae na ho'osiai bwana na wadowado di'u 'a ura'a na'i maagu. ³¹ Ma o'ani, 'Konilias, 'ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai pohara. ³² 'Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia Saemon Pita. 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.’ ³³ Ma naasi naugu ha'ataari'i raurau wou 'ini'i sae 'ani ma goro di'u na'o boi. Na'i 'ohanisi, 'i'ameu sae

nameu goni 'ini na'i maana God, meu ha'aagau 'anai rongo'i taha 'ia Araha na 'unu'i tana'o do'oi maani'i tana'ameu.”

Hadahada Ana Pita

³⁴ 'Ia Pita 'a o'ani, “Naasi 'augu aidangisia do mwani sae hako ra ta'isada moi na'i maana God. ³⁵ 'Iatei nai ha'ahoua maai haa'i maho ra odo-odo, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia, rei'uaa dora he'ua na'i marewana na boi baania. ³⁶ Mou bwane 'iraraai taroha goro na 'unua tanaraau Israel do gau matai hagu goro beia God 'inia hinihinia agaaua Jisas Kraest, i Araha aga hako. ³⁷ 'Au 'iraraa domou aidangisiai taha na to'o na'i Jiudea. 'A taraawa'a na'i Galili murinai 'unua ana Jon tanaraau sae dorai bwareomaea. ³⁸ Ni mareho na to'osi, 'a o'ani: 'Ia God 'a hauai Hi'ona Maea mana mena tanaa Jisas ni Nasaret. 'Ia God 'a awa beia mia Jisas 'a 'ari suri'i mwani dora 'anai haa'i tau'aro goro mana ha'agorohiraau aho'i nei ra awa na'i bahainai mena ana Saetan.

³⁹ “T'ameu Ha'ataari meu re'iai taha na haua na'i Israel ma na'i 'omaai Jerusalem. Ra ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro. ⁴⁰ Ma'ata 'e rua dangi mana'i oruna 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i ma ha'a-'omesiraau sae 'inia. ⁴¹ Ma ai'a 'iraaui hako sae rau re'ia, 'i'ameu moi nei na 'ome sigihi'ameu a God, nameu ngau mameu gono beia na'i murinai suruta'e aho'i ana. ⁴² 'Ia God 'a 'unua wetewete tana'ameu domei maania tanaraau noni do'ia Jisas naasi nei na 'ome sigihia 'anai hiiriraau nei ra tahi mau mana nei ra mae. ⁴³ Miraau rarabea rau bwani ha'arangasia do 'iatei nai hinihinia Jisas rai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i.”

Na Hi'ona Maea 'A Sirihiraau Nei

Ra Ai'a Jiu

⁴⁴ 'Ia Pita 'a mamaani mau mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'ai sae rau bahurongoa. ⁴⁵ Miraau ai Jiu hinihini narau ta'i boia Pita, rau heimwaota'i di'u 'iniraaui sae ra ai'a Jiu, i daua adaaui ro'u i Hi'ona Maea. ⁴⁶ Rau rongoraau, rau haa'i ha'atee hehe'ete'i hairiu marau 'unu ha'aasaa God. Mia Pita 'a o'ani, ⁴⁷ "Iraau sae 'ini, 'ia God 'a haua'a tanaraau Hi'ona Maea 'onaai haua ana tanagaau. 'A bwa'i sae naigu ha'aabua dorai abu bwareomaearaau." ⁴⁸ Mia Pita 'a 'unua tanaraau dorai bwareomaea 'inia hinihinia adaaui Jisas Kraest. Miraau ha'angonia Pita do'ai awa ro'u ga'u beiraaui suria ta taringai dangi.

11

'Ia Pita 'A Mamaani Na'i Jerusalem

¹ 'Iraau Ha'ataari mana sae hinihini na'i Jiudea rau rongoa do tara'i sae ra ai'a Jiu rau hinihinia'ai tarohana Araha.* ² Na'i 'oha na ataha Pita na'i Jerusalem, 'iraau tara'i Jiu hinihini narau 'adoma'i ororiu 'inia aha ha'ara rau 'unu'unu ha'ata'aia. ³ Marau o'ani, "I'oe 'o awa beiraaui nei narau ai'a aha ha'ara ma'o ngau ro'u beiraaui!"

⁴ Mia Pita 'a maania goro tanaraau maho na to'o. 'A o'ani, ⁵ "Inau awa na'i Jopa, ma na'i madoraa nau ha'arahesi, 'e mareho na ha'amaranga tanaau. 'Au 'omesiai aro na

* **11:1** Tarohana Araha: Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua moi "Ha'atee ana God." Ma'ata ni huunai 'ado'ado 'ana na'i bukani, naasi Taroha Goro 'inia Jisas.

heihoa mau re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana bwabwanahora. Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma tari dio na'i bobogu. ⁶ 'Au wanawana mau 'omesi'i mwani mwamwaa, nei wasi mana mwaa mana popo'usuri mana manu na'i hungana. ⁷ Mau rongoai ha'atee na o'ani, 'Ura ara'a Pita, mo'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i.'

⁸ "Minau o'ani, 'Araha, 'au bwa'i matai haua o'asi. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaa.'

⁹ "Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u, 'Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari 'anai ngaa, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari.'

¹⁰ "Au rongoa ha'a-oru i ha'ateesi maragu ara'a aho'i aroi maho 'isi. ¹¹ 'Augu 'asu'a ma'e oru saeni Sisaria rau ataha na'i ruma nau awa na'ieisi. ¹² Mana Hi'ona Maea 'a 'unua dowai abu 'adoma'i heiruarua'a, wai hano beiraa. 'Iraau waira ono do'oragu'i beia Kraest 'ini, nameu ta'i 'ari ruma ana Konilias. ¹³ Mia Konilias 'a maania tana'ameu do'e enjel na ha'ata'i tanaa na'i ruma ana. Mana enjel 'a o'ani 'inia, "Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia Saemon Pita, ¹⁴ maai maania tana'o miraau sae na'i ruma amua i herehere moi tahi 'inia.'

¹⁵ "Hoita, 'augu taraawa'a hadahada moi, mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'a 'onaai here na to'o tanagaau na'i na'o ani. ¹⁶ Mau 'adoma'i aho'isiai ha'atee na haua Araha o'ani, "Ia Jon 'a bwareomaearaau i noni 'inia wai mi'amou rai bwareomaea'amou 'inia Hi'ona Maea.' ¹⁷ Na'i 'ohasi naugu aidangisia do 'ia God 'a banea ro'u tanaraau nei ra ai'a Jiu i ta'i bane na haua

tanagaau na'i 'oha gau hinihinia Araha aga Jisas Kraest. Naasi, 'inau 'au bwa'i ura bwarasiai hei'irisina God tanaraau.”

¹⁸ Na'i 'oha 'iraau Jiu 'isi rau rongoai mamaani na haa Pita rau haa marau agoheta'i heiraer-aesi'a beia, marau taraawa'a 'unu ha'aasaa God. Rau o'ani, “Ohani, 'ia God 'a ha'awatea do 'iraau nei ra ai'a Jiu rai rihosi marai dauai tahi tarau.”

Heiso'i Na'i Antiok

¹⁹ Murinai ngahuia ada Stivin ani, ra taraawa'a norata'airaaui di'u i sae hinihini na'i Jerusalem. Me ni 'adarara rau haa i sae hinihini na'i madoraasi, 'a taha na'i Ponisia ma na'i marau Saepras ma na'i 'omaa rahai Antiok. Rau taroha'iniai Taroha Goro, ma'ata rau heitaroha'i moi tanaraau Jiu. ²⁰ Ma'ata tara'i sae hinihini ni Saepras mei Saerin naraugu 'ari 'omaai Antiok marau taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha Jisas tanaraau sae ra ai'a Jiu. ²¹ Na mena ana God 'a awa beiraau, mara rago i sae narau hinihini marau rihota'i tanaa Araha.

²² Na'i 'oha na taroha 'iniais mahosi 'a tari beiraau saeni heiso'i na'i Jerusalem, rau ha'ataaria Banabas 'ari Antiok. ²³ Na'i 'oha na ada wou 'a re'ia do'ia God 'a goro di'u 'iniraau ma wa'ewa'e raha 'inia. Ma ha'ata'u'uraui dorai ura baabau na'i tahingadaa'i beia Araha. ²⁴ 'Ia Banabas 'e sae goro na hinihinina 'a wetewete di'u, mana Hi'ona Maea 'a rabe beia. Na tarana naasi, 'a rago ro'u i nei rau hinihinia Araha na'i madoraasi.

²⁵ 'Ia Banabas 'a 'ari sibania Sol na'i Tasas ²⁶ ma waia mai na'i Antiok mararu awa beiraau sae hinihini na'isi. Suriai ta'i harisi bubu raru

awa 'isi ma ragoi nei nararu ha'ausuriraaui. Antiok naasi 'omaa tahamora narau 'unuraau sae hinihini 'ini'i "Kristin."

²⁷ Na'i madoraasi tara'i rarabea rau boi na'i Antiok baaniai Jerusalem. ²⁸ 'E ta'i 'iniraaui naasia Agabas. 'Iniai mena anai Hi'ona Maea 'a 'unua hura'a do'e hioro raha nai to'o suria 'ari hakoi marewana.† (Ni hioro rahasi 'a to'o na'i madora na heimarungi a Klodias.) ²⁹ Miraaui sae hinihini na'i Antiok rau 'adoma'inia dorai haua ta gere hei'a'auhi tanaraau nei hinihini na'i Jiudea. 'E nei ma hisu 'inia ha'a tari dora na matai hisu tari na'iei. ³⁰ Naasi 'ia Banabas mia Sol nararugu waiai wawate adaau tanaraau bwauodonai heisoi na'i Jerusalem.

12

Herod 'A Here Ha'ata'ai ai Heisoi

¹ Na'i madoraasi, i Mwaeraha Herod 'a daa'i tara'i sae ni heisoi 'anai ha'a-rongomaata'iraaui. ² 'Ia Herod 'a 'unua tanaraau hehei'oi dorai ha'amaesia Jems, do'orana Jon, 'inia naihi. ³⁻⁴ Na'i 'oha 'ia Herod 'a re'ia do 'iraaui sae mwanemaua adaa'i Jiu rau wa'ewa'e 'inia maho na hauasi, ma daua ro'ua Pita ma nugaa na'i rumanihoo. (A haua na'i 'oha 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai rongo ni Roho Aharau.)* 'E hai ruruhai hehei'oi narau 'omesuria Pita. 'E hai sae hehei'oi ta'i ruruha. 'Ia Herod 'a 'adoma'inia do

† **11:28** 11:28 Mwani sae madoma ra 'adoma'inia do na'i 'oha nara 'unuai marewana hako, ai'a do naia hako i marewana, ma'ata na'i moi dora na Gaumani anai Rom na marungia.

* **12:3-4** 12:3-4 Na'i ha'ateeni Grik ra o'ani, "A haua na'i 'oha 'iraaui Jiu ra ngau goni 'inia i bredi nara ai'a ha'asu'ua."

'aigui hiiria Pita na'i maadaaui noni hunga na'i murinai rongo ni Roho Aharau. ⁵ Na'i 'oha na awa Pita na'i rumaniho'o, na heiso'i 'a ha'arahesi 'a'auhia wetewete.

Pita 'A Hura'a Baaniai Rumanih'o

⁶ 'E ta'i dangi moe'a namau mia Pita 'ai siri'a na'i hihiri. Na'i rodo 'a mauru mana rua hehei'oi raru 'omesuria, raru 'ado bobo 'inia. Raru 'ado arihau nararu tosi'i suri'i rimadaru'i ma rarugu tosi'i beia Pita. Ma tara'i hehei'oi ro'u rau 'omesuriai maraaruma anai rumaniho'o. ⁷ Mana enjel ana Araha 'a boi mana rarahana 'a marewa hako 'ari suriai ahiisi. 'A tatakiriai 'aba'abana Pita ma ha'araia, 'a o'ani, "Urata'e! Raurau!" Mana arihau ra tosi'i beia ra ahoda baaniai rimana'i ⁸ mana enjel 'a o'ani, "Oi siri na'i to'oni amua ma'oi nuga'i sandol amu'i na'i uwamu." Mia Pita 'a hua 'onaai 'unua anai enjel mana enjel 'a o'ani ro'u, "Oi siri ro'u na'i to'oni bo-hura'a amua mo'oi boi suriau." ⁹ Ma suria mana maho na to'osi 'a 'onaa moi do'a mauru'aa. 'A ai'a 'iraraa 'onaa 'a to'o ha'a-momori ma'ua ai'a. ¹⁰ Raru di'ua hura'ai rua dora nara matai ura-ura iei sae hehei'oi mararu ataha na'i honohono 'aeana na'i maana'i bara anai rumaniho'osi. Na'i 'oha nararu ataha wou, na honohono 'a wawaa haaria mararu hura'a'a wou i abau 'omaa. Raru 'ari suri tara mana enjel 'agu ai'aa baania Pita.

¹¹ Mia Pita 'agu aidangisiai maho na to'o ma o'ani, "Naani 'augu 'iraraa, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'ana'i ruhasiau baania Herod mei baani'i maho 'iraui na'otara adaa'i Jiu rau bonasia haa'i tanaau."

¹² 'A wai'ado'ado wou ma 'ari ruma ana Meri, inana Jon Mak. Ma ragoi nei hinihini rau

awa na'i rumasi, rau ha'arahesi. ¹³ Mia Pita 'a boi ma pwepwee na'i honohono anai bara nara bara garia 'inia rumasi. Mana urao na tagora na'i rumasi, 'a hura'a wou 'anai tahangiai honohono. Atanai uraosi 'ia Roda. ¹⁴ 'Oha na rongoai ringena Pita, 'a wa'ewa'e di'u ma kaku'aai tahangiai maraaruma. Ma 'eba aho'i siri ruma ma o'ani, "Ia Pita na ura hura'asi!"

¹⁵ Miraau hako rau o'ani, "I'oe 'o bweu gasi!" Mia 'unua moe'a do'ia Pita. Miraau 'unua do ni enjel na 'omesuria gasia Pita na pwepweesi.

¹⁶ Mia Pita 'a pwepwee moe'a tari 'oha narau tahangia tanaa i maraaruma. Ma na'i 'oha narau re'ia, rau heimwaota'i di'u. ¹⁷ Mia Pita 'a haai ha'ara 'inia rimana 'anai ha'a-papakuraa ma maania tanaraaui here na haua Araha tanaa ma ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o. Ma 'unua tanaraau dorai maania tanaa Jems mei tanaraau hako sae hinihini 'abaiai maho na to'osi. Miagu hura'a ma 'ari dora he'ete'i.

¹⁸ Na'i haho'oa, 'iraau sae hehei'oi na'i rumaniho'o, 'a ta'abedaau ma kakui ahudaau 'inia maho na to'o tanaa Pita. ¹⁹ 'Ia Herod 'a 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai sibania Pita maraugu ai'a sadoia. Ma songa'iniraau sae hehei'oi rau 'omesuria Pita magu 'unua dorai ha'amaesiraau.

Mia Herod 'a hano baania Jiudea ma 'ari na awa ga'u na'i Sisaria.

'Ia Herod 'A Mae

²⁰ 'Ia Herod 'a taesu'a di'u 'adaau saeni Taea mei Saedon. 'Iraau sae 'isi, mahoingau adaa'i ra boi baaniai dora na heimarungi ieia Herod. Naasi rau ha'ataariai ruruhai sae 'ari

beia Herod 'anai ha'a-arataraai heihoa na awa na'i ahoaadaau neina rai matai to'oraa ma-hoingau aho'i. Ma na'i na'o, rau ataha beia Blastas, 'e saemaua na tatau'aro tanaa Herod. Rau mamaani beia ma 'adoma'i aratara 'anai 'a'auhiraau. ²¹ Marau duruai dangi beia Blastas 'anai hauai ha'a-aratara beia Herod. Ma na'i dangisi, 'ia Herod 'a siri suri'i to'oni hauasa ana'i ma heinagu na'i dora ni mwaeraha ana magu hadahada. ²² Miraau sae rau awara o'ani, "I'oe 'o ai'a hadahada 'onaai inoni, 'o rongo hauasa 'onaai hi'ona." ²³ Mana enjel ana God 'a ha'adaohaa Herod suria 'a wa'ewa'e 'inia ha'a-ta'eta'e ada magu ai'a rabasia dorai ha'aasaa God. 'Ari wou mana mwamwaa ni ahu ra ha'amaesia.

²⁴ Na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani dora ma ragoi nei nara aho'ita'i sae hinihini.

²⁵ Hoita, 'ia Banabas mia Sol raru haua hakoi wawate tanaraau sae hinihini na'i Jerusalem, mararu aho'i 'ari Antiok. Raru waia Jon Mak beiraru.

13

Ra 'Ome Sigihia Banabas Mia Sol

Mara Ha'ataariraru

¹ I heisoi na'i Antiok, ra'i rarabea mana ha'ausuri ra awa na'iei. 'Ia Banabas mia Simion nara 'unua ro'u 'inia mo'o na abeburu, mia Lusias baaniai Saerin, mia Sol mia Manaen. 'Ia Manaen 'a raha ara'a goni beia Herod Antipas

na'i ruma adaau.* ² Hoita, 'e ta'i 'oha na'i madoraa rau ha'arahesi marau ha'aririta'i ngau, i Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau dorai 'ome sigihia Banabas mea Sol 'anai hauai tau'aro na 'unurarua 'ana.

³ 'Oha na ha'arahesi mana ha'ariri 'a hako, marau dau na'i bwaudaru'i a Banabas mia Sol marau ha'a-taarirarua hura'a 'anai hauai tau'aro adarua.

Ta Banabas Mea Sol Na'i Marau i Saepras

⁴ Ma naasi na Hi'ona Maea 'a ha'a-taarirarua Banabas mea Sol mararu 'ari Selusia. Na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai marau i Saepras. ⁵ Na'i 'oha raru taha na'i 'omaai Salamis raru taraawa'a taroha'inia tarohana Araha suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu. 'Ia Jon Mak 'a hano ro'u beirarua 'anai 'a'auhirarua.

⁶ Rau 'ari tari na'i 'omaa rahai Pefos na'i nata ngongoo 'inia marau. Na'isi rau heisadoi beia ta'i ai Jiu na atana 'ia Bajisas. 'Iiasi 'e rarabea pwapwaari'i na matai haa'i ha'abu'oahu 'inia mena anai adaro. ⁷ 'A hagu goro beia Sejias Polas, 'iiani 'e sae aidangi na Primia 'anai marausi. Na Primia 'a raba rongoai tarohana Araha ma 'unua Banabas mia Sol. ⁸ Mia Bajisas, nata ata ro'u 'ia Elimas,† 'a ura bwarasia Banabas mia Sol, 'a ai'a rabasia Sejias Polas do'ai hinihinia Jisas.

⁹ Mia Sol, 'iiasi ra 'unua ro'u 'inia Pol, i Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wanasia Elimas ¹⁰ ma o'ani

* **13:1** Herod Antipas: Herod Antipas, 'a he'ete'i baania Mwaeraha Herod. 'Ia Herod Antipas 'a heimarungi na'i Provensi Galili mana Paraea me 'iia na ngahuia ania Jon Bwareomaea.

† **13:8** Elimas: Na 'ado'ado 'anai atasi "Sae na matai haa'i ha'abu'oahu 'inia mena anai adaro."

'inia, “T’oe 'e gare ana Saetan! 'O pwari'iraau tarau noni 'anai ha'a-bweubweu'araau, mi'oe 'e maeronga 'ada'i mwani maho goro. 'Oha he'ua na'oigui agoheta'i hiosi'i ha'ausuringa'i odo-odo ana'ia Araha? ¹¹ Na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o! Naasi, ta madoraa 'o bwa'i wanawana. Rei'uaa marewahanai sina, ma 'o bwa'i re'ia ro'u.”

'Agu 'asu'a Elimas mana maana ra gahu'a mara kuhi ma to'o karokaro 'inia ta sae do'ai urua. ¹² Na'i 'oha 'ia Sajias Polas 'a re'iai maho na to'osi 'a hinihinia'a Araha, 'inia 'a heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i 'inia Araha.

'Ia Pol Mea Banabas Raru 'Ari Pisidia

¹³ 'Ia Pol miraaui nei rau hano beia, rau hano baaniai Pefos marau ta'e na'i haka 'ari Provens nara 'unua 'iniai Pamfilia marau siri na'i 'omaai Paga. Na'isi nagu aho'i eia Jon Mak baania Pol mea Banabas 'ari Jerusalem. ¹⁴ Rau hano baaniai Paga marau hatare 'anai Antiok. Antiok 'e 'omaa na'i Provensi Pisidia. Ma na'i dangi ni mamaro rau siri heinagu na'i ruma ni ha'arahesi adaui Jiu.

¹⁵ Na'i murinai 'oha'inia ada i Ringeringe ana'ia Moses mana Usu-usu Maea adaa'i rarabea, 'iraau na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi rau ha'ataari ha'atee 'ari tanaa Pol mea Banabas. Rau o'ani, “Rua do'ora, 'onaa muru raba maania ta maho 'anai 'a'auhiraau sae, ma murui ma-maani'a.”

¹⁶ Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana do'a raba 'unua ta maho ma o'ani, “Igaau saeni Israel mi'amou sae he'ete'i namou ha'arahesia God, moi rongobahuau. ¹⁷ I God agaui Israel 'a 'ome

sigihiraau wauwa agaa'i ma ha'awateraau dorai tabara na'i Ijip. 'Iniai mena ana na wetewete 'a wairaau hura'a baaniai dorasi. ¹⁸ Rei'uaa narau hau'i here nara ta'a'i di'u, me 'iia 'a oosi suriraau moi na'i 'omaa mangasara suriai hai tangahurui harisi. ¹⁹ Ma here ha'ata'ai ai biu burungai noni na awa na'i Kenan ma ha'a-to'oraraau wauwa agaa'i 'iniai dorasi. ²⁰ Taraawa'a mau na'i 'oha rau ataha i wauwa agaa'i na'i Ijip, tari na'i 'oha na gare adaa'i raugu awa goro na'i Kenan 'a 'onaai hai 'arangi mana rima tangahurui harisi.

“Na'i muri, 'a nuga'i sae hihiiri 'anai marungiraau tari mai madoraa ana Rarabea Samiuel. ²¹ Miraau rabasia ta mwaeraha. Mia God 'a ha'amwaeraha Sol, garena Kis. 'Ia Sol baaniai burungana Benjamin, ma heimarungi suriai hai tangahurui harisi. ²² Mia God 'a nugaa dioa Sol ma orisia 'inia Deved. 'A o'ani, “Ia Deved, garena Jesi, naasia mo'o na suriai barongagu. 'Iia nai haa'i mwani mareho nau 'irisi'i.”

²³ “Ma durua do ta sae baaniai burungana Deved 'ai huta, ma'ai ruhasiraau saeni Israel. Mana saesi naasi 'ia Jisas. ²⁴ Na'i na'o maagu boia Jisas, 'ia Jon 'a 'unua tanaraau hakoi saeni Israel dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i marai bware-omaea. ²⁵ 'A gaarangi ha'ahakoa'ai tagora ana maagu songa'iniraau o'ani, “T'amou 'adoma'inia do'inau naasi Ha'atahi? Ai'a! 'Iia 'ai boi mau na'i muri. 'Inau ai'a arari 'anai dunasi'i sandol ana'i.”

²⁶ Mia Pol 'a 'unua o'ani ro'u, “Arai do'ora, na'i 'ohani moi bahurongo goro, 'i'amou warowarona'i a Ebrahim mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu namou ha'arahesia God. 'Igau

hako na haua God 'i taroha tanagaau do'ai ruhasigaau baaniai ora-ora'a. ²⁷ 'Iraui saeni Jerusalem miraaui bwauodo adaa'i rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas naasi Ha'atahi aga. Marau ai'a aidangisi'i Usu-usu Maea adaa'i Rarabea nara 'oha'ini'i 'ado dangi ni mamaro. Ma rei'uaa na o'asi, rau hiiri ha'amaesia 'onaai bwane ha'arangasia adaaui Rarabea. ²⁸ Ma rei'uaa rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nai haua nai arari 'inia 'anai mae, maraugu buna ha'angonia Paelat do'ai ha'amaesia.

²⁹ “Na'i 'oha nara ha'ato'o'i tanaa hako i mwani mareho na Usu-usu Maea na 'unua 'inia, ra rahia dioi abena baaniai dadaahoro mara aoraa na'i wabwa. ³⁰ Mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. ³¹ 'A ragoi 'oha na ha'ata'i tanaraaui nei narau bwane ta'i hano ani baaniai Galili 'anai 'ari Jerusalem 'oha na tahi mau. Ma na'i 'ohani rau taroha'inia tanaraaui sae agaa'i.

³²⁻³³ “Miria Banabas miri boi 'ohani 'anai maaniai Taroha Goronisi tana'amou. Ni maho na 'ia God na bwane durua tanaraaui wauwa agaa'i 'anai haua, 'a haua na'i madoraa agaaui 'oha na ha'atahia aho'i ania Jisas. 'A 'onaai 'unua ana na'i ruana'i Psalm o'ani, 'Toe gare agua.

Dangini wai ha'ata'inia tanaraaui noni

do 'inau naasi amamu.’[†]

³⁴ 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae 'inia 'a ai'a rabasia do'ai mae'a ro'u ta 'oha. 'A 'onaai 'unua anai Usu-usu Maea na o'ani,

[†] **13:32-33** 13:33 Psalm 2:7 Nata herehere 'anai orisia 'a o'ani, “Toe gare agua. Taraawa'a na'i dangini, 'inau naasi amamu.”

‘Wai haua tana'amoui ha'agorohi maea nau durua tanaa Deved.’§

³⁵ Ma na'i nata Psalm 'ia Deved 'a 'unua ro'u o'ani, “Ia God 'a bwa'i wateai abenai noni maea ana nai ngabo.”*

³⁶ Na'i Psalm naasi, 'ia Deved 'a ai'a hadanga'inia haaria. 'Oha na tahi maua Deved, 'a araisuria goro i hei'irisina God. Ma na'i 'oha na mae, ra toringia na'i hera adaui burungana mana abena 'a ngabo. ³⁷ Ma'ata, 'ia mo'o na mae mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i, 'a ai'a ngabo i abena.

³⁸⁻³⁹ “Sae agu'i, 'inau rabasia domoi aidangisia do'ia Jisas 'a matai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i. Rei'uaa namoi suri'i mwani Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a bwa'i matai 'unua domou odo-odo na'i maana. Ma'ata 'iatei nai hinihinia Jisas, 'ia God 'ai 'unua do 'a odo-odo'a na'i maana. ⁴⁰ Naasi moi 'ome'ome goro, 'a gasi to'i'amou i maho rau 'unua i rarabea o'ani,

⁴¹ “T'amou nei mou haikou 'inia God, 'ai bu'oi ahumoo'i mamoi mae!

'Inia na'i madoraa amou,

'inau wai hauai maho namou bwa'i hinihinia,

rei'uaa rai maania tana'amou.’”†

⁴² Hoita, 'ia Pol mea Banabas raru taraawa'ai hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi miraaui sae rau ha'angonirarua 'anai aho'i mai ro'u na'i nata dangi ni mamaro 'anai maani'i tara'i maho ro'u.

⁴³ Na'i murinai rihunga'i, rau ragoi ai Jiu mana nei ra ai'a Jiu narau boi 'anai ha'arahesi rau surisuria Pol mea Banabas. Mararu ha'atee

§ 13:34 13:34 Aisaea 55:3 * 13:35 13:35 Psalm 16:10 † 13:41 13:41 Habakak 1:5

ha'ata'u'uraau hako dorai ura baabau na'i hinihinidaau beia God 'inia 'iia 'a goro 'iniraau.

⁴⁴ Na'i nata dangi ni mamaro, gaarangi 'iraau hako'i sae na'i 'omaasi rau boi 'anai rongoai tarohana Araha. ⁴⁵ Na'i 'oha 'iraau bwauodo adaa'i Jiu raugu re'ia o'asi, rau taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boboi beirarua. Rau hadahada ha'ata'aia Pol marau 'unu'unu'i maho na maani'isi.

⁴⁶ Mia Pol mea Banabas raru ai'a maa'usiraau, raru o'ani, "Ia God 'a 'irisia do miri taroha'iniai tarohana Araha tana'amoui Jiu na'i na'o. Mi'amou mou 'itaa. Naasi ha'ata'i ana do 'i'amou mou ai'a 'adoma'inia domou arari 'anai dauai tahi tarau. 'Imiria mirii 'ari'a beiraui nei rau ai'a Jiu. ⁴⁷ 'Inia 'ia Araha na 'unua tana'amiria. 'A o'ani,

'Au nuga'o 'onaai raita na marewasiraui nei ra ai'a Jiu,

ma'oi ha'ata'iniai tara 'anai tahi tarau tanaraau hako i sae suriai marewana hako.' †

⁴⁸ Na'i 'oha 'iraui sae ra ai'a Jiu rau rongoai tarohasi, rau wa'ewa'e di'u 'inia, marau ha'atee ha'agorohiai tarohana Araha. Miraui nei na 'ome sigihiraaua God 'anai dauai tahi tarau, rau nugaa'i hinihinidaau beia.

⁴⁹ Ni tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suria hako'i mwani dora na'i 'isi. ⁵⁰ Miraui bwauodo adaa'i Jiu rau 'ari beiraui tara'i saemaua mana urao mwanemaua na'i 'omaasi narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Rau mamaani ha'a-taesu'araau ma do neina rai ura bwarasia Pol mea Banabas. 'Agu haa marau taraawa'ai haa'i here ta'a'i

† 13:47 13:47 Aisaea 49:6

tanararua. Marau tariha'inirarua hura'a baaniai Antiok.

⁵¹ 'Ia Pol mea Banabas raru tarohi'i moi kahua baani'i uwadaru'i, 'anai ha'ata'inia tanaraau doni here narau hauasi, 'a taritari'a. Ma rarugu 'ari 'anai 'omaai Aekoniam. ⁵² 'Iraui sae ni heisoi na'i Antiok rau wa'ewa'e di'u mana Hi'ona Maea 'a rabe beiraau.

14

'Ia Pol Mea Banabas Na'i Aekoniam

¹ 'Ia Pol mea Banabas raru siri ruma ni ha'arahesi adaui Jiu na'i Aekoniam mararu heitaroha'i na'iei 'onaai bwane haua adarua ga'u na'i Antiok. Mana hadahada nararu haua, raru mataihere mamaani di'u. Ma ragoi Jiu miraui nei nara ai'a Jiu narau aho'ita'i sae hinihini.

² Miraui Jiu narau kakawata'i hinihinia Jisas, rau 'ari beiraui nei ra ai'a Jiu nara ai'a hinihini ro'u, marau mamaani ha'a-taesu'araau, ma dorai 'itaraui sae hinihini.

³ 'Ia Pol mea Banabas raru awa orea ga'u na'i 'isi. Raru ramoramo 'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraui sae 'i goro ana God tanagia. 'Ia Araha God 'a hauai mena tanararua 'anai haa'i mwani ha'abu'oahu ma 'anai ha'ata'inia doni ha'atee adaru'i ra ha'a-momori. ⁴ Miraui noni hunga rau heihoa marau hauai rua ruruha. 'E ta'i ruruha rau aba beiraui saemaua adaa'i Jiu mana nata ruruha rau aba beia Pol mea Banabas.

⁵ Ma tara'i Jiu mana nei ra ai'a Jiu beiraui na'otara adaa'i, rau hauai ha'aradorado 'anai ngahua Pol mea Banabas dorai buta'irarua 'ini'i hau. ⁶⁻⁷ Na'i 'oha raru rongo sadoiai ha'aradorado rau hauasi, mararu hora'a 'ari na'i

Provensi Likeonia. Rarugu taroha'iniai Taroha Goro na'i Listra ma na'i Debe mei suri'i 'omaa garigariai rua 'omaasi.

Na'i Listra Mei Debe

⁸ Na'i Listra 'e sae na awa na'iei na huta ha'i pwaki ma ai'a hahano. ⁹ 'A rongobahua Pol 'oha na maaniai Taroha Goro. Mia Pol 'a wanasia mo'osi ma 'ome 'iraraa do 'a hinihiniai heitaroha'i na haasi, ma ga'i matai goro aho'i moi. ¹⁰ Mia Pol 'a awara tanaa, 'a o'ani, "Oi ura ara'a!" Mia mo'osi 'a kae suruta'e raha moi ara'a ma taraawa'ai hahano hairiu.

¹¹ 'Oha 'iraau'i noni hunga rau re'iai maho na haua Pol, rau awara 'inia'i ha'ateeni Likeonia o'ani, "I rua hi'ona agaau, raru aho'ita'i sae mararu dio mai'a beigaau!" ¹² Rau 'unua Banabas 'inia'i Sus, 'e hi'ona adaui Grik, mia Pol 'ia Hamis, suria 'iia naasi sae 'anai 'unu'i hura'ai maho.

¹³ Na ruma ni suu ho'asi tanaa Sus 'a awa moi na'i gaarangiai 'omaasi. Mana Piriisi 'anai rumasi mana noni hunga rau raba suu ho'asi tanaa Banabas mea Pol. Naasi rau waa'i mai kau nara ha'arauni'i 'ini'i tagai hasi'ei marau ataha na'i maanai bara 'anai 'omaa.

¹⁴ Na'i 'oha raru rongoai mareho rau raba haua, raru kari'i to'oni adaru'i 'anai ha'ata'inia do raru ai'a 'adoma'i aratara 'inia'i marehosi. Mararu 'eba wou huniraui noni hunga mararu awara o'ani, ¹⁵ "Romwane, ni 'uaana mou haua o'asi 'inia? 'Imiria ra'i sae ro'u moi 'onaaimousi! Miri boi 'anai waa mai Taroha Goro tana'amou. Moi abui ha'arahesi'i hi'ona nara bwa'i 'a'auhi'amou, ma'ata moi rihota'i tanaai God tahitahi na ha'apwa'araai ahoaa

mana ano mana asi mana mwani maho na'i rarodi. ¹⁶ Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a nugasir-aaui noni dorai suri'i hinihinidaa'i haariraaui. ¹⁷ Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'ia 'a ha'ata'inia ro'u mau haaria tana'amou suri'i maho goro na haa'i. 'A ha'adiohia'i rangi baaniai aro 'anai ha'atahi'i maho mou hasi'i, ma haa'i mahoingau tana'amou mamou wa'ewa'e 'ini'i." ¹⁸ Rei'uaa na'ia Pol mea Banabas raru 'unu'i maho 'isi, ma rarugu buna wetewete mau ro'u 'anai bonasia dorai abu suu ho'asi tanararua.

¹⁹ Ma tara'i na'otara adaa'i Jiu na'i Antiok ma na'i Aekoniam rau boi marau mamaani ha'a-taesu'araaui noni hunga 'anai ura bwarasia Pol. Naasi marau buta'ia Pol 'ini'i hau marau oge tatarasia hura'a baaniai 'omaasi. Rau 'adoma'inia do'a mae'a. ²⁰ Na'i 'oha 'iraau sae hinihini rau boi ura garigaria Pol, mia 'a urata'e ma siri aho'i na'i 'omaa. Ma na'i nata dangi, 'ia Pol mea Banabas raru 'ari Debe.

'Ta Pol Mea Banabas Raru Aho'i 'Ari Antiok

²¹ 'Ia Pol mea Banabas raru taroha'inia Taroha Goro na'i Debe ma ragoi nei ra siri ro'u na'i heisoi. Mararu aho'i 'ari Listra mei Aekoniam mei Antiok na'i Provensi Pisidia. ²² Raru mamaani ha'a-o'oriraaui sae ni heisoi na'i 'isi dorai ura baabau hinihinidaau beia Jisas. Mararu o'ani, "Ai ragoi maho rai ha'abooboo abe na'i tahingagaa'i nagai siri suri'i magaigu matai siri na'i hourana ana God." ²³ Mararu 'ome sigihi'i tara'i saemwane narau bwane hinihinia Araha 'anai bwauodo na'i heisoi suri'i 'omaa 'isi. Rau ha'aririta'i ngau marau ha'arahesi maraugu wate'i woui sae 'isi tanaa Araha 'anai na'otara na'i heisoi.

24 'Ia Pol mea Banabas raru hano baaniai Antiok na'i Provensi Pisidia mararu 'ari Provensi Pamfilia ²⁵ mararu taroha'inia Taroha Goro na'i 'omaai Paga. Raru dio 'anai Atalia ²⁶ ma na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai 'omaa ra 'unu Antiok ro'u 'inia. 'A awa na'i Provensi Siria. Na'i Antiok na'i Provensi Siria, naasi dora ra waterarua ani na'i bwabwahlenai rimana God, 'anai hauai tau'aro nararu bura'i ha'ahakoasi.

27 'Oha raru ada na'isi, raru soigoniraaui mai sae ni heisoi, mararu maani'i tanaraaui mwane mareho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. Mararu maania ro'u do'ia God 'a ha'awateraau nei nara ai'a Jiu do 'anai hinihinia ro'ua Jisas. ²⁸ Raru awa orea na'i 'omaasi beiraaui sae hinihini.

15

Gonigoniha Adaaui Bwauodo

Na'i Heisoi Na'i Jerusalem

¹ Tara'i Jiu hinihini na'i Jiudea rau boi na'i Antiok marau maania tanaraaui sae ni heisoi na'isi do 'onaa rau bwa'i dauai ringei aha ha'ara 'onaa'i 'unua ana Moses, 'ia God 'a bwa'i ruhasiraaui baani'i ora-ora'a adaa'i. ² Pol mea Banabas raru ai'a 'adoma'i aratara beiraaui 'inia mahosi mararu hauai kaeni heiraeraesi beiraaui. Naasi mara 'ome sigihirarua bei'i tara'i sae ro'u 'anai 'ari aho'i Jerusalem 'anai hadanga'inia mahosi beiraaui Ha'ataari ma tara'i na'otara ro'u na'i heisoi.

³ 'Iraui sae hinihini na'i Antiok rau ha'ataariraaui 'ari, marau riuhoru na'i Ponisia mana Samaria. Rau maania tanaraaui sae ni heisoi 'isi, do tara'i nei nara ai'a Jiu rau hinihinia'a Jisas.

Miraau i sae ni heisoi rau wa'ewa'e di'u 'inia i tarohasi 'oha rau rongoa.

⁴ Na'i 'oha 'iraau ruruha ana Pol rau ada na'i Jerusalem, 'iraau sae ni heisoi na'isi goni beiraau i Ha'ataari miraau i na'otara rau ha'amaotoraau. Mia Pol mea Banabas raru maani'i mwani maho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. ⁵ Tara'i Farisei nara siri mai na'i heisoi rau ura ara'a marau o'ani, "Iraau sae ra ai'a Jiu narau siri mai na'i heisoi rai daua ma'ata 'i ringei aha ha'ara, marai ha'isuri'i Ringe ana'ia Moses."

⁶ Miraau i Ha'ataari mana na'otara rau ruru goni marau hadanga'inia i haiu'au'a na to'o beiraau i nei ra ai'a Jiu. ⁷ Rau hadanga'inia orea di'u i mahosi. Mia Pita 'a ura ara'a ma o'ani, "Arai do'ora, mou aidangisia do'ia God 'a bwane 'ome sigihiau mau mai baaniai ruruhani 'ana i taroha'inia i Taroha Goro tanaraau i nei ra ai'a Jiu. 'Ia God 'a haua o'asi dorai rongoi i Taroha Goro marai hinihinia. ⁸ Mia God 'a 'ome 'iraraa do rau hinihinia ha'a-momori, 'inia 'iia 'a 'irara'i hakoi 'adoma'igaa'i. Ma ha'ata'inia do'a 'ome sigihirau ro'u i nei ra ai'a Jiu na'i 'oha na banea tanaraau i Hi'ona Maea 'onaai banea ana ro'u tanagia. ⁹ Mana here na haua tanaraau 'a ta'isada beiai here na haua nagaau. 'Inia 'oha raugu hinihinia ma ha'a-ai'a'i ora-ora'a adaa'i 'onaai bwane haua ana beigaau. ¹⁰ Naasi, ni 'uaana namou raba ha'ataesu'aa 'inia God na'i 'oha namou ha'a-usu'usuraau i nei nara ai'a Jiu 'ana i suri'i mwane ringe ana'ia Moses? Ai'a odo-odo 'ana i ha'a-hihi'araau sae hinihini nara ai'a Jiu 'ini'i ringe na 'igaau miraau i wauwa agaa'i rau bwara ro'u 'ana i ha'isuri'i! ¹¹ 'Igaau gau

hinihinia do 'ia Araha aga Jisas 'a ruhasigia 'iniaia goro ana 'inigia, 'onaai ruhasirau ana ro'u i nei narau ai'a Jiu.”

¹² 'Iraau hako rau ngotoburu marau rongobahua Banabas mea Pol, maania adaruai mena na haua God tanararua nararugu haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara tanaraau nei ra ai'a Jiu.

¹³ 'Oha raru mamaani hako, mia Jems 'a o'ani, “Arai do'ora, moisu rongoai maho wai maaniani.

¹⁴ 'Ia Saemon Pita 'a bura'i maania moi tanagaau do'ia God 'a ta'ahiraui nei narau ai'a Jiu ma 'ome sigihi'i tara'i nei 'anai ha'i noni ana'i. ¹⁵ 'A ta'isada 'onaai maho narau usuai rarabea o'ani,

¹⁶ “Inaua God wai aho'i mai mawai ha'a-urasia aho'i ruma ana Deved* na kokohu.

Wai tagoraa aho'i 'ini'i hau 'ana nara 'adarara.

¹⁷ Wai haua o'asi neina 'iraui nei narau ai'a Jiu rai matai rihosi mai tanaau, marai ha'i inoni agu'i.

'Ia God na ha'atee o'asi,†

¹⁸ 'iia 'a bwane 'unu'i mau mai doni mwane mareho 'isi rai to'o.’”

¹⁹ Mia Jems 'a o'ani ro'u, “Naasi, na'i 'ado'adogu, gai abu ha'a-hihi'araui nei narau ai'a Jiu narau rihota'i tanaa God 'anai araisuri'i hakoi ringe agaa'i Jiu. ²⁰ Gai usu-usu moi tanaraau magai 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a ma'ua ngaa'i mahoingau ra ho'asi'i

* **15:16** Ruma ana Deved: 'Oha ra 'unua “ruma ana Deved,” ana i 'ado'ado 'iraau i sae na'ia Mwaeraha Deved na marungirau.

† **15:17** 15:16-17 Amos 9:11-12

'iniaia araaranunu. Marai abu ngaa'i 'abudi mwamwaa ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i. ²¹ Rai abui hau'i mareho o'asi, suria na ringe 'isi, ra'i ringe ana'ia Moses nara bwane maani'i tarau suri'i mwani 'omaa hako mara 'oha'ini'i 'ado 'oha gau boi goni suri'i dangi ni mamaro."

Usu-usu Baaniai Heisoi Na'i Jerusalem

²² 'Iraaui Ha'ataari miraau'i na'otara miraau hakoi sae hinihini na'i Jerusalem, rau 'adoma'inia dorai ha'ataari'i tara'i sae beia Pol mea Banabas 'ari Antiok. Rau 'ome sigihia Saelas mea Jiudas Basabas, 'irarua 'e rua na'otara na'i heisoi. ²³ Ra hauai usu-usu 'anai ha'ataaria beirarua. Ma na'i raronai usu-ususi 'a o'ani,

'Tameui Ha'ataari miraau'i na'otara, meu haa woui ha'atee wa'ewa'e ameeu tana'amoui nei mou ai'a Jiu na'i 'omaa'i Antiok mei Siria mana'i Silisia namou aho'ita'i sae hinihini.

Arai do'oramee'i na'i Kraest, ²⁴ meu rongoa do ra'i sae nara hano 'ini, rau 'ari wou marau maani'i mareho tana'amou nara torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i. 'Tameu meu ai'a ha'ataari'i sae 'isi. ²⁵ Meu rurugoni mameu 'adoma'i aratara hako 'anai 'ome sigihi'i sae 'anai ha'ataari'i wou tana'amou. Rai hano beiraruai rua gere sae goro ameeu, 'ia Banabas mea Pol, ²⁶ nararu bwane siri'a ga'u na'i maemaeha 'iniaia tau'aro adarua tanaa Araha aga Jisas Kraest. ²⁷ Naasi mei ha'ataaria woua Jiudas mea Saelas, 'irarua rarui maani'i ro'u mau tana'amoui maho nameu maani'i na'i usu-usuni.

28 I Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tana'ameu mameu 'adoma'i aratara beia domei abu ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe. Ma'ata 'a ga'i goro do moi ha'isuri'i mareho 'ini. 29 Moi abui ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'inia araaranunu, mana ngaa'i 'abudi mwamwaa, ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i, mamoi abui wawaasua'a. 'Onaa moi ha'isuri'i ringeringe 'ini, 'i'amou mou suriai taha na odo-odo.

'Io, moigui mauru goro'a.

30 Miraau waira haisi rau hano baaniai Jerusalem marau ada na'i Antiok. Rau soigo-nirau mai sae hinihini marau taranga'inia tanaraau usu-usu. 31 'Oha rau 'oha'inia usu-usu, rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'a ha'a-o'ori'i tahingadaa'i. 32 'Ia Judas mea Saelas 'e rua sae nararu matai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God, raru hadahada orea tanaraau sae hinihini mararu ha'a-weteweteai hinihinidaau.

33 Raru awa gere orea ga'u na'i Antiok. Mana'i 'oha raru ha'aagau 'anai 'ari aho'i Jerusalem, 'irau sae hinihini rau hauai ha'atee ha'agorohi mana haiha'ari adaau tanararu. 34 Mia Saelas 'agu 'adoma'inia do'ai awa moi.† 35 Mia Pol mea Banabas raru awa mau na'i Antiok. 'Iraau goni tara'i sae ro'u, rau ha'ausuri marau taroha'inia Taroha Goro ana Araha tanaraau sae.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Heiho

36 Na'i muri, mia Pol 'a 'unua tanaa Banabas do rarui 'ari gaariri suri'i 'omaa raru bwane

† 15:34 15:34 Suri'i tara'i kopi bwani 'inia Baebol, ra ai'a nugaa dio i tatarani.

taroha'iniaia tarohana Araha suri'i mararui aidangisia 'a he'uai tahingadaa'i sae hinihini.

³⁷ Mea Banabas 'a rabasia do rarui waia Jon Mak. ³⁸ Mia Pol 'a ai'a rabasia o'asi, 'inia Mak 'a aho'i moi baanirarua na'i 'oha rau taha ga'u na'i Pamflia, maagu ai'a tagora'a beirarua.

³⁹ Raru kae heiraeraesi suria mararu heihoahoa'a. 'Ia Banabas 'a waia Mak mararu ta'e na'i haka 'anai hura'ai Saepras. ⁴⁰ Mia Pol 'a 'ome sigihia Saelas 'anai 'a'auhia. Miraau sae hinihini rau ha'arahesi 'a'auhirarua marau ha'angonia God 'anai 'omesurirarua. ⁴¹ Naasi, raru 'ari daara'iniaia Siria mei Silisia, raru hadahada ha'a'o'orirau sae ni heisoi.

16

'Ia Timoti 'A Hano Beirarua Pol Mea Saelas

¹ 'Ia Pol mea Saelas raru 'ari Debe mei Listra, mararu sadoiai sae hinihini na atana 'ia Timoti. 'Ia inana 'e urao hinihini ni Jiu mia amana 'e ai Grik. ² 'Iraau sae hinihini na'i Listra mei Aekoniam rau haa'i mamaani rongo goro 'inia Timoti. ³ Naasi mia Pol 'a rabasia dorai ta'i hanoa Timoti. Ma aha ha'ara ga'ua Timoti, 'inia 'ia Pol 'a rabasia do 'iraau Jiu na'i dorasi rai wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. 'Iraau Jiu 'isi rau 'iraraa do 'ia Timoti, ai'a 'oha nai aha ha'ara, 'inia amana 'e ai Grik. ⁴ Na'i 'oha 'iraaua Pol rau 'aariha suri'i 'omaa, rau maani'i tanaraau sae hinihini ringe 'iraau Ha'ataari miraau na'otara na'i Jerusalem rau 'unua tanaraau sae 'anai araisuri'i. ⁵ Mana hinihinidaa'i sae hinihini 'agu wetewete di'u ro'u wou. Ma ragoi nei rau hinihinia Jisas 'ado dangi.

'Ia God 'A 'Unua Tanaa Pol

Do 'Ai 'Ari Provensi Masidonia

⁶ 'Iraaua Pol rau riuhero na'i Provensi Frijia mana Galesia 'iniaia Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraaui dorai heitaroha'i na'i Provensi Eisia na'i 'ohasi. ⁷ Na'i 'oha rau ada na'i tariha anai Provensi Mesia, rau taraawa'ai siri na'i Provensi Bitinia mana Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraaui. ⁸ Marau riuhero na'i Mesia naraugu boi na'i 'omaai Troas.

⁹ Na'i rodo mia Pol 'a 'omesia na'i mauru'aa do'e saeni Masidonia na ura ma bongainia do'ai 'ari beiraaui na'i Masidonia maai 'a'auhiraaui. ¹⁰ Na'i moi murinai mauru na hauasi, mameu ha'ataurai'a 'anai 'ari Masidonia. 'Inia meu aidangisia ha'a-momori do'ia God 'a 'irisia domei taroha'iniaia Taroha Goro na'isi.

'Ia Lidia 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

¹¹ Meu ta'e na'i haka na'i Troas mameu hano daara'i 'anai Samotres. Na'i nata dangi mameu ada na'i Niapolis. ¹² Meu hano na'i 'isi mameu 'ari Pilipae, 'e 'omaa ororiu na'i Provensi Masidonia na 'iraauui Rom ra tagorahia mana saemaui adaa'i ra marungia. Meu awa suriai taringai dangi na'i Pilipae.

¹³ Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, meu hano beira'i hura'a baaniai 'omaa mameu dio na'i bobonai wai. Meu 'adoma'inia do'e dora narau matai goni ei saeni Jiu 'anai ha'arahesi. Meu heinagu mameu mamaani beiraui urao narau goni 'isi. ¹⁴ 'E ta'i 'iniraaui naasia Lidia. 'Iia 'e urao ni Taeataera na 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Mana tau'aro ana 'anai raoraonga'i bwana wangawanga nara hori bwara di'u. Hoita, na'i

'oha na rongobahua Pol, 'ia God 'a ha'amarewaai 'adoma'ina ma hinihini'i maho na maani'ia Pol. ¹⁵ Mia Lidia miraaui hakoi ruma ana ra bwareomaearaau. Ma taringai 'unua tana'ameu 'onaa meu 'adoma'inia do 'iia 'a hinihinia ha'a-momoria Araha mamei 'ari awa na'i ruma ana. Mameugu buna 'ari mameu awa na'i ruma ana.

'Ta Pol Mea Saelas Ra Nugararua

Na'i Rumaniho'o

¹⁶ 'E ta'i dangi, nameu 'ari na'i dora ni ha'arahesi ani ma meu heisadoi beiai gare urao nara ha'i slev 'inia. 'E adaro na bwaunia ma matai maani'i maho nara ai'a to'o mau. Ma tatari kae ha'a 'inia mahosi tanaraaui saemaua narau ha'atau'aroa. ¹⁷ Mana gare uraosi 'a suri'ameua Pol ma awaawara o'ani, "Iraaui sae 'ini, ra'i sae tatau'aro ana'ia God na ahaaha. Rai maani'i tana'amoui here namoi tahi 'inia."

¹⁸ 'A hauai heresi suria'ai taringai dangi. Mia Pol 'a wai'ate'a nga'iniai here na hauasi, ma rihota'i ma ha'atee tanaai adaro o'ani, "Na'i atana Jisas Kraest, 'oi hura'a baaniai gare uraoni!" Na'i mau 'ohasi, mana adaro 'a hura'a baania.

¹⁹ Na'i 'oha 'iraau sae narau tatari ha'a 'iniai gare uraosi raugu 'iraraa doni garesi 'agu bwa'i tatari ha'a-'a ro'u nadaau, rau taesu'a di'u marau daua Pol mea Saelas. Naasi marau wairarua 'ari tanaraaui sae hihiri nara awa na'i dora ni rurugoni. ²⁰ Rau o'ani, "Iraruai rua ai Jiuni, raru ha'a-awata'airaaui noni na'i 'omaa agaauni. ²¹ Raru 'unu'i tanagaau ai Rom dogai haa'i maho ra ai'a ha'awategaau 'anai haa'i."

²² 'Iraaui sae rau 'ari wou, rau goni 'ana Pol mea Saelas, rau regehirarua. Miraaui sae

hihiiri rau 'unua tanaraau sae hehei'oi dorai rahi'i bwana adaru'i marai rabusirarua 'inia hasi'ei. ²³ Na'i 'oha ra roho ha'ata'airarua hako maragu nugararua na'i rumaniho'o. Rau 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumaniho'o do'ai ha'abwarasi'ararua goro. ²⁴ Mia araisuriraau, 'a nugararua ha'atau siri raronai rumaniho'o. Ma ha'abwarasi'i uwadaru'i suri'i riwa na'i rua kae wahidai baba hihi'a.

²⁵ Na'i gaarangiai 'ubutanai rodo, 'ia Pol mia Saelas raru rihunga'i mararu gana ha'aasaa God. 'Iraau tara'i sae rau awa ro'u na'i rumaniho'o rau baturongorarua. ²⁶ Raugu 'asu'a mana ta'i kaeni nunu raha 'a 'ihara'inia'ai rumaniho'o. Ni maraaruma ra wawaa hako mana arihau nara ho'osiraaui 'ini'i sae na'i rumaniho'o ra ahoda hako. ²⁷ 'Ia mo'o na 'omesuriai rumaniho'o 'a rarai ma re'ia dona honohono ra wawaa hako. Ma 'adoma'inia doni mwani sae na'i rumaniho'o ra hora hako'a ma rahiai naihi ana do'ai ngahuia haaria. ²⁸ Mia Pol 'a awaraia, 'a o'ani, "Oi abu ngahui'o haari'o! Ai'a ta abe nai hura'a!"

²⁹ Mia mo'osi 'a ha'angoniai raita ma 'eba siri raronai rumaniho'o. Ma topira'i ruru tanaa Pol mea Saelas ha'i 'idi'idi. ³⁰ Ma wairarua hura'a baaniai rumaniho'o ma songa'inirarua o'ani, "Rua saemaua, 'e taha nawai haua nawai tahi 'inia?"

³¹ Mirarua aramia o'ani, "Oi hinihinia Araha Jisas, mia God 'ai ha'atahi'o baani'i ora-ora'a amu'i miraaui hako'i ruma amua rai o'asi ro'u."

³² Naasi 'ia Pol mea Saelas raru maaniai Taroha Goro 'inia Araha tanaa mo'osi miraaui hako'i sae na'i ruma ana. ³³ Na'i mau i rodo, mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'anai wasi ha'awadiwadi'i maaradaru'i. Ma na'i 'ohasi ro'u, 'ia

miraau hakoi sae na'i ruma ana rau bwareo-maea. ³⁴ Marau wa'ewa'e di'u 'iniaia hinihinia adaaua God. Mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'ari ruma ana ma hanganirarua.

³⁵ Na'i muri rau aho'i 'ari rumaniho'o. Ma na'i nata haho'oa, 'iraau sae hihiri rau ha'ataari'i tara'i pulis 'anai 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumaniho'o do'ai ha'ahura'ahia Pol mea Saelas.

³⁶ 'Ia mo'osi 'a 'unua tanaa Pol mea Saelas do 'iraau hihiri rau 'unua tanaa do'ai ha'ahura'ahirarua baaniai rumaniho'o. Magu o'ani 'inirarua, "Murugui awa goro'a."

³⁷ Mia Pol 'a 'unua tanaraau pulis o'ani, "I'amiria ra'i sae auhenua ni Rom neimiriani. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a 'i'i'amiria ga'u. Rau rohoamiria moi na'i maadaui noni hunga marau nugamiria na'i rumaniho'o. Ma na'i 'ohani rau raba ha'a-hura'ahi'amiria girugiru moi! 'A bwai! 'Iraau sae hihiri rai boi haarirau marai ha'a-hura'ahi'amiria."

³⁸ 'Oha 'iraau pulis rau maaniai mahosi tanaraau noni hihiri 'a rigi ahudaa'i 'iniaia rongo adaau do'ia Pol mea Saelas ra'i ai Rom. ³⁹ Rau boi marau sore tanararua, maraugu wairau hura'a baaniai rumaniho'o. Marau ha'angonirarua do rarui hura'a baaniai 'omaasi. ⁴⁰ Raru 'ari aho'i ruma ana Lidia. Raru rurugoni beiraui sae ni heiso mararu hadahada ha'a-o'orirau ma rarugu hano.

17

'E Kae Heita'ia Raha Na To'o

Na'i Tesalonaeka

¹ 'Ia Pol mea Saelas raru riuhoru na'i 'omaai Amfipolis mana'i Apolonia 'anai Tesalonaeka.

Na'i Tesalonaeka 'e ruma ni ha'arahesi adaau Jiu na awa na'iei. ² Ma 'onaai bwane hahaua ana, 'ia Pol 'a 'ari ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i. 'E oru dangi 'ini'i dangi ni mamaro na 'oha'iniai Usu-usu Maea tanaraau sae ma ha'ausuriraaui 'inia. ³ 'A ha'a-aidangisiraaui 'ini'i dora ra hadanga'i ha'arawamataa na'iei doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i ma'ai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Mia Pol 'a maania ro'u tanaraau do'ia Jisas naasi Ha'atahi. ⁴ Tara'i Jiu rau hinihinia Jisas marau aba beia Pol mea Saelas. Ma 'e kae ruruhani ai Grik narau bwane 'adoma'i ha'ahihi'aa God, goni bei'i tara'i urao mwanimaua na'i 'omaasi, 'iraaui hako rau hinihinia ro'ua Jisas.

⁵ 'Iraau bwauodo adaa'i Jiu rau taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boboi beia Pol. Rau soi goniraaui sae hehere ta'aa narau awa pwaranga moi na'i maketi 'anai taraawa'ana ta ha'agogoru. 'Iraau hako i sae 'isi rau 'ari ruma ana Jeson ma tara'i abe rau rubu tahangiai honohono marau siri wou 'anai sibania Pol mea Saelas dorai wairarua hura'a tanaraau noni hunga. ⁶ Maraugu ai'a sadoirarua, raugu daua moia Jeson bei'i tara'i sae hinihini mara wairaaui tanaraaui bwauodo na'i 'omaasi. Rau awara o'ani, "Ia Pol mea Saelas raru ha'a-awata'airaaui noni suri'i mwani 'omaa. Ma na'i 'ohani raru ada'a ro'u mai 'ini. ⁷ Mia mo'oni, 'ia Jeson, 'a ha'awaterarua 'anai awa na'i ruma ana. 'Iraau hako rau horosiai ringeringe ana'i Mwaeraha ni Rom. Rau 'unua do 'e sae he'ete'i na huunai Mwaeraha, ma do sae naasi 'ia Jisas."

⁸ 'Oha 'iraaui saeni 'omaasi miraaui bwauodo rau rongoa o'asi, 'a ha'atorakoke'i di'u i

'adoma'idaa'i. ⁹ Miraau'i bwauodo rau ha'agaasi ha'a* a Jeson beiraa'u tara'i sae hinihini ro'u maragu nugasiraa'u.

Traau Saeni Berea

Rau Aho'ita'i Sae Hinihini

¹⁰ Na'i rodo miraau'i sae ni heisoi rau ha'ahanoria Pol mea Saelas 'ari Berea. 'Oha raru ada na'i 'omaasi, raru 'ari ruma ni ha'arahesi adaau'i Jiu. ¹¹ 'Traau sae na'i 'omaasi rau ai'a rongoasa 'onaairaaui saeni Tesalonaeka. Rau mwa'emwa'e di'u 'anai bahurongo'i mamaani ana'ia Pol. 'Ado dangi rau sibani'i mamaani na haa'ia Pol na'i Usu-usu Maea, 'onaa ra'i mareho ha'a-momori ma'ua ai'a. ¹² 'A ragoi saeni Jiu rau taraawa'ai hinihinia Jisas. Miraau ro'u i Grik, 'a ragoi urao mwanimaua mana sae mwane adaa'i nara hinihini ro'u.

¹³ Na'i 'oha 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Tesalonaeka rau rongoa do'ia Pol 'a taroha'inia tarohana Araha na'i Berea, rau 'ari marau ma-maani ha'a-taesu'araui sae na'i 'isi 'anai ura bwarasia Pol. ¹⁴⁻¹⁵ Naasi miraau'i sae ni heisoi na'i Berea rau ha'ataaria Pol dioi one 'anai ha'ahanoria 'ari 'omaai Atens. Tara'i sae hinihini narau atongia Pol, 'ia Saelas mea Timoti raru awa moi na'i Berea. Na'i 'oha narau taha wou na'i Atens, 'iraaui sae 'isi raugu aho'i baania Pol 'ari Berea marau maania tanaa Saelas mea Timoti do'ia Pol 'a 'irisia do rarui ada 'ari raurau beia.

* **17:9** Ha'agaasi ha'a: 'E duruduru tanaraui bwauodo do 'onaa 'ia Pol mea Saelas rarugu bwa'i haua'a ta mareho mana ha'a rai ha'a-aho'isia. Ma 'onaa na rarui bwa'i agohe, mana ha'a ragu bwa'i ha'a-aho'isia'a tanaa Jeson.

'Ia Pol Na'i Atens

¹⁶ Na'i 'oha 'ia Pol 'a mamasi 'inia Saelas mea Timoti na'i Atens, 'a arunga ta'aa di'u 'inia re'i'i ana'i mwani araaranunu na'i 'omaasi. ¹⁷ Naasi 'a siri ruma ni ha'arahesi adaau Jiu ma heitohe-tohe beiraaui miraaui ro'u i nei ra ai'a Jiu nara 'adoma'i ha'ahihi'aa God. 'Ado dangi 'a hadahada tanaraau sae na heisadoi bei'i na'i maketi.

¹⁸ Tara'i ha'ausuri baani'i ruruha narau 'unuraau 'inia Epikiurian mana Stoik rau taraawa'a heitohe-tohe beia Pol 'ini'i hinihini adaa'i. Na'i 'oha 'ia Pol 'a maania Jisas ma maania ro'u i suruta'e aho'i ana, tara'i nei rau o'ani, "Ia mo'osi 'a taraa to'o hadahada moina. 'E taha na raba maaniasi?" Ma tara'i nei rau o'ani, "Gasi 'idi 'a rabasia dogai ha'arahesi'i tara'i hi'ona ni dora he'ete'i."

¹⁹ Marau waia 'ari beiai ruruhai Kansol adaaui nara 'unuraau 'inia Ariopagas, rau o'ani 'inia, "Tameu meu raba aidangisiai ha'ausuringa'i haoru na'o hadanga'iniasi. ²⁰ Tara'i maho no'o maani'isi ra rongo he'ete'i di'u, meu ai'a aidangisi'i." ²¹ (Rau ha'atee o'asi, 'inia 'iraau saeni dorasi miraaui sae narau boi awa beiraaui na'i 'omaasi, rau rabasia moi 'anai rongo'i marau raba maani'i mwani 'ado'ado haoru na'i marewana.)

²² Mia Pol 'a ura ara'a na'i maadaui Kansol ma o'ani, "Tamou saeni Atens, 'au 'iraramou do 'i'amou ra'i sae namou ha'ahou'i di'u i hi'ona namou ha'arahesi'i. ²³ Na'i 'oha nau hano gariai 'omaa amouni, 'au 'omesi'i mwane araaranunu namou ha'arahesi'i, mau sadoiai ta'i dora maea amou nara usuai usu-usu na'iei na o'ani, "Tanaai hi'ona na ai'a sae nai 'iraraa.' I hi'ona

namou ha'arahesia mamou ai'a 'iraraasi, 'au raba ha'a-'irara'amou goro 'inia.

24 “Iia na ha'apwa'araai marewana mana mwani maho na'i raronā. 'A marungi'i mwani maho na'i aro mana ano, ma ai'a mono suri'i ruma maea nara tagorahi'i sae. 25 'Ia God 'a ai'a toho 'inia ta maho neina do gai 'a'auhia. Me 'iia haaria na hauai tahi mana mwane mareho tanaraauī mwane noni hako. 26 Baania moi ta'i sae, na ha'apwa'ara'i hako 'ini'i mwani burungai noni 'anai awa suri'i mwani dora hako na'i marewanani. 'Iia haaria na nugaa mau mai madoraa 'ada'i 'anai heimarungi, mana tariha 'ada'i dora ra awa suri'i. 27 'Ia God 'a haua o'asi do 'iraaui noni rai sibania. Ma 'onaa rai sibania, rai matai sadoia, 'inia 'iia ai'a ha'atau baanigia. 28 'Iia na hauai tahi tanagia neina gai matai awa mana hahano hairiu na'i marewana. 'A 'onaai usu ha'arangasia adaa'i tara'i sae madoma amoo'i o'ani, “Igaau ra'i warowarona'i.’

29 “Naasi, suria 'igaau ra'i warowarona'i a God, 'igaau gai abu 'adoma'inia do ai'a tahitahi 'onaai araaranunu nara tagorana 'iniaī gol ma'ua silva ma'ua huai hau. 'Iia 'a ai'a 'onaai araaranunu na 'adoma'inia moi sae ma tagorahia'a. 30 Na'i na'o, 'ia God 'a ai'a ha'a-mama'airaaui sae nara ha'arahesi'i araaranunu, suria rau ai'a aidangisia God. Ma'ata na'i 'ohani, 'a 'unua do 'iraaui hakoī sae rai rihota'i tanaa. 31 'Inia 'iia 'a bwani nugaaī madoraa nai hauai hihiri odo-odo tanaraau hakoī noni na'i marewana. 'A 'ome sigihia ro'ua mo'o nai hauai hihiri naasi. 'Oha na ha'a-suruta'ea aho'i mo'osi baaniai mae, 'a ha'ata'inia tanagia do 'iia naasi nei na'ia God na

'ome sigihia.”

³² Na'i 'oha 'iraau sae rau rongoai 'unua ana Pol do'e sae na suruta'e aho'i baaniai mae, tara'i sae raugu haa marau taraawa'a da'ata'inia'a. Ma tara'i sae rau o'ani 'inia, “Oigu maaniai marehosi tana'ameu ta madoraa he'ete'i ro'u.” ³³ 'Oha nagu hanoa Pol baaniraaui Kansol, ³⁴ marau ta'i hano'a tara'i sae, marau taraawa'ai hinihinia Araha. 'E ta'i abe naasi 'e ta'i 'iniraaui ruruhai Kansol na atana 'ia Daeoniasias, ma'e ta'i 'e urao na atana 'ia Damaris, ma tara'i sae ro'u.

18

'Ta Pol 'A 'Ari Korin

¹ Na'i murinai hadahada ana Pol beiraau i Kansol, 'ia Pol 'a hano baaniai Atens ma 'ari Korin. ² Na'i 'isi 'a heisadoi beia Akuila, 'e ai Jiu na huta na'i Provensi Pontas. 'Iia mana urao ana, 'ia Prisila, rarugu bura'i boi baaniai 'omaai Rom na'i Itali, suria na mwaeraha anai Rom na atana 'ia Klodias, 'a 'unua do 'iraau hakoi saeni Jiu na'i dorasi rai hura'a. Mia Pol 'a 'ari garihia Akuila mea Prisila, ³ ma sadoia do 'iraruasi raru matai tai'i ro'u i ruma saira 'onaaia. 'Irarua raru hauai mahosi 'anai tatari ha'a mia Pol 'a awa beirarua 'anai 'a'auhirarua.

⁴ 'Ado dangi ni mamaro 'a 'ari ruma ni ha'arahesi adaau Jiu ma mamaani tanaraau Jiu miraa ro'u i nei ra ai'a Jiu, 'a bonasia dorai hinihini.

⁵ Na'i murinai boi ana Saelas mea Timoti baaniai Masidonia, 'ia Pol 'a mamaro'a 'anai tau'aro beia Akuila. Ma 'ado dangi 'a awa moi 'anai maania tanaraau Jiu do 'ia Jisas naasi Ha'atahi.

⁶ Raugu haa marau ura bwarasia'a marau ha'atee ha'ata'aia. Mia kakahuru nga'ini'i kahuadi bwana ana'i, 'e ha'ara do'ai su'amuriraau ma o'ani, "Onaa namoi mae mamoi 'ari na'i dora ni rongomaata'i, 'e taritari'a amouu haari'amou. Moi abui ha'ahuniau 'inia. Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, wai heitaroha'i moi tanaraaui sae ra ai'a Jiu."

⁷ Naasi ma sara 'ari ruma anai sae na atana 'ia Titias Jastas. 'Ia mo'osi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God. Ni ruma ana 'a awa moi na'i bobonai ruma ni ha'arahesi adaui Jiu. ⁸ 'Ia Krispas naasi bwauodo anai ruma ni ha'arahesisi. 'Ia Krispas miraaui hakoi ruma ana rau hinihinia Araha. Ma rago ro'u i nei na'i Korin narau bahurongoa Pol marau hinihini. Naasi marau dauai bwareomaea.

⁹ 'E ta'i rodo, 'ia Araha 'a ha'atee tanaa Pol na'i mauru'aa. 'A o'ani, "Oi abui mamaa'u, 'oi heitaroha'i moi. 'Oi abu agohe! ¹⁰ 'Inau 'au awa bei'o, 'abwai sae nai ha'amaara'o, 'inia rau ragoi sae agu'i na'i 'omaani narai 'a'auhi'o." ¹¹ Naasi mia Pol 'a awa moi na'i Korin suriai ta'i harisi mana aba 'anai ha'ausuriraui sae 'inia ha'atee ana God.

¹² Na'i madoraasi, 'ia Galio na ha'i Primia na'i Provensi Akaea. Ma tara'i Jiu rau 'adoma'i aratara 'anai daua Pol. Rau waia 'ari tanaa Galio 'anai hiiria. ¹³ Rau o'ani, "Ia mo'oni 'a bonasiraui sae dorai ha'arahesia God na'i here na horosiai ringeringe anai gaumani."

¹⁴ 'Ia Pol 'agu raba aramiraui Jiu mia Galio 'a o'ani'a, "Onaa moi ha'ahunia mo'oni 'inia maho taritari'a ma'uasi ta maho ta'aa na haua, 'au ga'i matai rongosuri'amou moi. ¹⁵ Me mou

heita'ia moi 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee mana ata mana ringeringe amoo'i. Naasi moi hiiria moi haari'amou. 'Inau 'au bwa'i haua." ¹⁶ Ma ha'a-hura'ahiraau baaniai ruma ni hihiri. ¹⁷ Miraau noni hunga rau dauai bwauodo anai ruma ni ha'arahesi adaui Jiu, 'ia Sostenes, marau ngahuia na'i moi maanai ruma ni hihiri. 'Ia Galio 'a ai'a ta'abena 'inia maho narau hauasi.

Ta Pol 'A Aho'i 'Ari Antiok

¹⁸ 'Ia Pol 'a gere awa ore a beiraui sae ni heiso na'i Korin, magu haiha'ari beiraui ma hano beia Akuila mea Prisila marau 'ari Kenkria. Na'i 'isi, 'ia Pol 'a risi pou 'anai ha'ata'inia do 'a hauai duruduru tanaa God. Na'i muri, rau ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria. ¹⁹ Rau siri ga'u na'i Efesas. Na'i 'omaasi 'ia Pol 'a 'adoma'inia do'ai hano baania Akuila mea Prisila mararui awa ga'u. Ma'ata 'ia Pol 'a 'ari ga'u i ruma ni ha'arahesi adaui Jiu na mamaani beiraui. ²⁰ Rau 'unua tanaa do'ai gere awa ga'u, me 'ia 'a 'unua tanaraui dona 'abwa'i. ²¹ 'A haua moi ha'atee haiha'ari tanaraui ma 'unua do 'onaa 'ia God 'ai ha'awatea, maai aho'i ro'u mau mai. Na'i muri, 'a sadoiai haka ma hano baania Efesas ²² ma 'ari Sisaria. Naasi 'a hano ma ta'eha i Jerusalem na garihiraui sae ni heiso magu hano ro'u 'anai Antiok. ²³ 'A awa ga'u suriai gere madoraa maagu gaariri suri'i tara'i 'omaa na'i Galesia ma na'i Frijia. 'A hadahada ha'a-'o'ori'i hinihinidaa'i sae ni heiso na'isi.

Tagora Na Haua Apolos

²⁴ Na'i mau 'ohasi, 'e ta'i ai Jiu na huta na'i Aleksandria 'a boi na'i Efesas, na atana 'ia Apolos. 'Iiani 'e sae na matai mamaani

di'u ma aidangisia goroi Usu-usu Maea. ²⁵ Ra bwane ha'ausuria 'inia Taroha Goro 'inia Araha ma goro ana di'u 'anai maania. Mana maho na maani'i 'inia Araha ra ha'a-momori. Na'i 'ohasi, 'a ai'a mataia do 'iraau noni hinihini rai bwareomaea 'inia hinihinia adaaua Jisas. Na bwareomaea moi ana Jon na aidangisia. ²⁶ Na'i 'oha na mamaani na'i ruma ni ha'arahesi adaui Jiu, 'a mamaani ramoramoa di'u. Mia Akuila mea Prisila raru rongobahua mararu waia 'ari ruma adarua nararu ha'a-aidangisia ro'u di'u wou 'inia Taroha Goro 'abaia Araha.

²⁷ Mia Apolos 'a raba 'ari Akaea miraui sae ni heiso na'i Efesas rau ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai hano marau hauai usu-usu tanaraui sae hinihini na'i 'omaasi. Rau ha'ata'u'uraui dorai ha'amaotoa Apolos. 'Iraui sae 'isi na'i Akaea rau bwane hinihinia Jisas 'inia i goro na haua God tanaraui. Hoita, na'i 'oha na ada Apolos na'i Akaea, 'a 'a'auhiraui di'u. ²⁸ 'Inia na'i 'oha 'ia Apolos 'a heitohetohe beiraui Jiu na'i maadaui noni hunga, 'a ha'ata'inia tanaraui taha ra awa na'i Usu-usu Maea na ha'ata'inia ha'a-momori do'ia Jisas naasi Ha'atahi.

19

'Ta Pol 'A Awa Na'i Efesas

¹ Na'i 'oha na 'ia Apolos 'a awa na'i Korin, 'ia Pol 'a tahahoro na'i 'ubutanai Provensi Eisia maagu hura'a na'i Efesas ma heisadoi bei'i tara'i sae ni heiso na'i 'omaasi. ² Ma songa'iniraui o'ani, "Na'i 'oha mou hinihinia Araha, mou daua ro'u i Hi'ona Maea?"

Miraa'u o'ani, "Ai'a. 'Tameu meu ai'a rongoa ro'u ta mamaani 'inia mahosi."

³ Mia Pol 'a o'ani, "Bwareomaea he'ua namou daua?"

Miraa'u o'ani, "Meu dauai bwareomaea na 'ia Jon na maania."

⁴ Mia Pol 'a o'ani, "'Ia Jon 'a bwareomaeearaui nei narau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Ma 'unua tanaraau do 'e sae nai boi mau rai hinihinia. 'Ia Jisas naasia mo'o na 'ia Jon 'a hadanga'iniasi."

⁵ Na'i 'oha rau rongoi ha'atee ana'ia Pol maraugu bwareomaea 'anai ha'ata'inia dorau hinihinia Araha Jisas. ⁶ 'A dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraa'u. Rau hadahada 'ini'i tara'i ha'atee he'ete'i hairiu marau ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. ⁷ 'A 'onaai ta'i tangahuru mana rua mwane na'i ruruhasi.

⁸ 'E oru hura na'ia Pol 'a hadahada ramoramo tanaraaui Jiu na'i ruma ni ha'arahesi adaau 'abaiai heimarungi ana God. 'A bonasia dorai hinihini. ⁹ Tara'i sae ra rongoasa di'u mara kakawa hinihini. Ra ha'atee ha'ata'ai Taroha Goro na'i maadaa'i noni hunga. Mia Pol 'a wairaa'u hura'ai noni hinihini 'ari rumani skuru ana Tiranasi. Na'i 'isi naagu mamaani na'iei 'ado dangi tanaraau ¹⁰ suriai rua harisi. Ma naasi, 'a gaarangi 'iraa'u hakoi ai Grik mana ai Jiu na'i Provensi Eisia narau rongoi Taroha Goro 'inia Araha.

Gare Mwane Ana'ia Skiva

¹¹ 'Ia God 'a hauai mena tanaa Pol ma haa'i kae ha'abu'oahu raha. ¹² Rei'uaa na hangete mana bwana na 'ia Pol 'a karohi'i, 'oha nara

waa'i tanaraaui nei ra daoha mana nei na adaro 'a bwauni'i, na daoha ra goro mana adaro ra hura'a.

¹³ Tara'i ai Jiu ra taraawa'a hano hairiu 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae 'iniaia atana Araha Jisas. Ra o'ani 'iniaia adaro, “Na'i atana Jisas na taroha'inia Pol, 'oi hura'a!” ¹⁴ Ma'e Na'ohadaaui Piriisi na atana 'ia Skiva 'a to'oraai biu gare mwane narau haua o'asi ro'u.

¹⁵ Ma na'i 'oha rau ha'imaania taariai adaro, ni adaro 'a o'ani 'iniraaui, “Inau 'iraraa Jisas mau rongo tarohana Pol. Mi'amou 'iatei?”

¹⁶ Mia mo'o na bwauniaia adaro, 'a asihura ma diohiraaui. Miraaui hora hura'a baaniai ruma ha'i wa'aroko, na abedaa'i ra maara hako.

¹⁷ 'Oha 'iraaui Jiu mana ai Grik narau awa na'i Efesas rau rongoa, rau maaaa'u di'u marau 'adoma'i ha'ahouai atana Araha Jisas. ¹⁸ Miraaui nei raugu bura'i hinihinia Jisas rau taraawa'a ha'arangasi'i here ta'a'i narau haa'i. ¹⁹ 'Iraaui nei ra hahai'uaasi ra waa'i mai buka ni hahai'uaasi adaa'i mara suungi'i na'i maadaa'i noni hunga. Ni horihoridi buka 'isi 'a 'onaai rima tangahurui merui korai silva.* ²⁰ Suriaia to'o ada'i mwani maho 'isi, na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriaia mwani dora mara rago i sae narau hinihini.

'E Ha'agogoru Raha Na To'o

Na'i Efesas

²¹ Na'i muri, 'ia Pol 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'ari Jerusalem. Ma 'adoma'inia do 'ai tahahoro

* **19:19** 19:19 50,000 korai silva 'a ta'isada 'onaai taringai milion dola.

na'i Provensi Masidonia ma na'i Provensi Akaea maigui taha na'i Jerusalem. Ma na'i muri 'aigu 'ari ro'u i Rom. ²² Mia ha'ataariai rua hei'a'auhi ana na'i na'o 'ari Masidonia, 'ia Timoti mea Erastus. 'Iia 'a awa ga'u suriai gere madoraa na'i Eisia.

²³ Na'i madoraasi, tara'i saeni Efesas rau ha'ato'oai kae ha'agogoru. Rau taesu'a suria ra ragoi nei nara taraawa'ai hinihinia Jisas. ²⁴ 'E ta'i sae, atana 'ia Dimitrias, 'iia 'a taarai ha'a 'ini'i gere ruma na tau'arodi 'ini'i silva, nununai ruma maea anai godi urao ra 'unua 'inia Artemis. 'Iraau nei rau tau'aro tanaa, rau dau ha'a raha di'u. ²⁵ Mia Dimitrias 'a 'unuraau goni mai sae tatau'aro ana'i beiraui nei rau taarai ha'a 'iniai ta'i tagora ma o'ani 'iniraa, “Romwane! Moi aidangisia do 'igaau gau kae to'o ha'a 'iniai tau'aro gau hauani. ²⁶ Mi'amou mou re'ia mamou rongoai maho na haua Pol. 'A ha'ataihi'i 'adoma'idaa'i sae rago, ai'a do na'i moi Efesas, me gaarangi hakoi mwani dora na'i Eisia. 'A 'unua dona araaranunu na sae moi nara tagoradi ra ai'a huunai god! ²⁷ Raigu haa marai taraawa'a ha'atee ha'ata'aiai maho gau taarai ha'a 'inia. Maragu bwa'i ha'ahoua'ai ruma maea anai urao god Artemis nara ha'arahesia na'i 'ini na'i Eisia ma na'i marewana hako. Ni godi urao hauasa agaausi, 'aigui 'ariwou marai 'adoma'i mara maho haaria moe'a 'inia!”

²⁸ Na'i 'oha 'iraui sae tatau'aro 'isi raugu rongoai maho na 'unuasia Dimitrias, marau taesu'a di'u'a, rau taraawa'ai awara o'ani, “'Ia Artemis, i godi urao agaau Efesas, na ororiu di'u'i mwane god.” ²⁹ Gaarangi 'iraau hakoi kae

'omaasi rau siri na'i ha'agogorusi. Miraau hako sae rau 'eba 'ari na'i kae dora ni gonigoniha. Tara'i sae ra daua Gaeas mea Aristakas marau wairarua ro'u 'ari. 'Iraruani rau ta'i boia Pol baaniai Masidonia. ³⁰ 'Ia Pol 'a raba 'ari 'anai hadahada tanaraau i noni hunga, miraau sae ni heisoi rau ura bwarasia. ³¹ Tara'i saemaua na'i Provens naasi narau haguhagu goro beia Pol, rau ha'ataari hadahada tanaa marau ha'abasua do'ai abu 'ari na'i dora ra goni na'ieisi.

³² 'Iraaui sae rau goni 'isi, rau rongo raha di'u. Ta'i ruruha ra awaranga'inia ta'i maho mana nata ruruha ra awaranga'iniai nata maho 'etea ro'u. 'A kakui ahudaau, 'inia 'a ragoi nei ra ai'a aidangisiai maho ra goni wou 'ana. ³³ Ma tara'i bwauodo adaa'i Jiu rau burusia hura'ai sae nara 'unua 'inia Aleksanda na'i maadaau noni hunga marau 'unua tanaa i taha nai maania. 'Oha 'iraau i noni rau 'omesia, rau 'adoma'inia do 'ia mo'osi na taraawa'anai ha'agogorusi. Mia Aleksanda 'a hauai ha'ara 'iniai rimana dorai papaku, 'inia 'a raba mamaani ruhasia tanaraau do 'iraau Jiu na'i Efesas rau ai'a aba beia Pol. ³⁴ Me na'i 'oha rau 'ome 'iraraa do'iia 'e ai Jiu, rau awara o'ani suriai rua 'aoa, "Ia Artemis, i godi urao ameeu Efesas na ororiu di'u'i mwane god!"

³⁵ 'E ta'i sae mwanimaua ni 'omaasi nagu ha'a-papakuraa, 'a o'ani, "I'amou saeni Efesas, mwani sae hako rau 'iraraa doni ahuinai dora anai ha'arahesia ei godi urao Artemis na'i 'omaa agaunisi. Marau aidangisia ro'u doni araaranununa na ahoda baaniai aro 'a awa na'i 'ini. ³⁶ 'A bwa'i sae nai matai tohe huniai mahosi! Naasi moi papaku mamoi abu haa'i

maho bweubweu'a. ³⁷ 'T'amou namou wairarua mai rua mwaneni, ma ai'a ta maho rarui rahia baaniai ruma maea agaau ma'uasi rarui ha'atee ha'ata'ai ai god agaau. ³⁸ 'Onaa 'ia Dimitrias miraau sae tatau'aro ana'i rau raba ha'ahunia ta sae 'inia ta maho, 'iraau 'irara'i moi dora agaa'i 'anai kooti miraau sae hihiri ra awa moi 'anai baturongo. ³⁹ Ma 'onaa mou raba 'unua ta maho ro'u mamoi gu ha'a-aratara na'i 'oha rai hauai gonigoniha raha 'anai 'omaani. ⁴⁰ I ha'agogoru na to'o na'i danginisi, gaumani na'i Rom ra ga'i matai ha'ahunigaau moi 'inia do 'igaau nagau taraawa'ana. Ma bwa'i maho nagaigu 'unua 'iniai taranai taha nagau ha'agogoru 'inia."

⁴¹ 'A ha'atee hako ma 'unua tanaraau do rai 'ari aho'i suri'i ruma adaa'i.

20

'Ia Pol 'A 'Ari Masidonia

¹ Na'i murinai ha'agogoru, 'ia Pol 'a 'unuraau goni noni hinihini ma hadahada ha'a-'o'oriraa. Ma hauai ha'atee haiha'ari tanaraau magu hano 'anai Provensi Masidonia. ² Na'i Masidonia 'a haa'i mwani hadahada ha'a-'o'ori tanaraau noni hinihini suri'i 'omaa na ada suri'i. Magu 'ari Gris ³ na awa na'i 'isi suriai oru hura. Mia raba ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria magu rongo sadoia moi do 'iraui saemaua adaa'i Jiu rau ha'a-radonga'inia 'anai ngahu ha'amaesia, ma 'adoma'inia do'ai aho'i ga'u 'ari na'i Masidonia maigui tano'i 'ari Siria.

⁴ Tara'i sae rau ta'i hanoa Pol, 'ia Sopata garena Piras baaniai Berea, mia Aristakas mea Sekandas baaniai Tesalonaeka. Mia Gaeas saeni Debe

rau ta'i hano ro'u, mia Timoti mana rua saeni Eisia, 'ia Tikikas mia Trofimas. ⁵ 'Iraausi rau na'o 'ari Troas na'i haka naraugu mamasi'ameu na'isi. ⁶ Mi'ameua Pol meu 'ari Pilipae. Ma na'i murinai rongo 'iniaai breidi nara ai'a doraria 'iniaai draebam, meu hano baaniai Pilipae na'i haka suriai rima dangi mameugu ada ro'u beiraaui na'i Troas. Meu awa na'i 'isi suriai ta'i sade.

'Ia Pol 'A Ha'atahia Aho'i a Iutikas

Na'i Troas

⁷ Na'i su'urahi dangi sade meu goni 'anai ngau maea na'i ta'i dora. Mia Pol 'a taraawa'a skuru hadahada na'i su'urahi tari 'ubutanai rodo, 'inia na'i haho'oa maai hano'a. ⁸ I ahii nameu goni na'iei, 'a awa na'i orunai bwea na'i ruma ahaaha. Rai mwani raita ra marewa na'isi. ⁹ Ma 'e ta'i geresae na atana 'ia Iutikas, 'a heinagu na'i windo magu rongobahua Pol 'oha na mamaani ma mamauru'a'a. 'Agu haa ma mauru ma ahoda'a na to'o na'i ano. Raugu suru'ia, mia bwane mae. ¹⁰ Mia Pol 'a dio ma topira'i ruru auru ma 'agoia ma o'ani, "Ai abu ta'aabemoou, 'a tahi'a aho'i." ¹¹ Naasi meu ta'eha aho'i na'i ahiisi mameu hauai ngau maea mameu ta'i ngau. Mia Pol 'agu mamaani aho'i ro'u 'ari tari haho'oa mameugu hano. ¹² Miraau noni hinihini rau waia Iutikas 'ari ruma ana mana 'adoma'idaa'i ragu goro aho'i 'iniaai tahi aho'i ana.

'Ia Pol 'A 'Ari Maelitas

¹³ 'I'ameu meu ta'e na'i haka 'ari Asos, mia Pol 'a hatare. Na'i na'o mameugu hano, 'ia Pol 'a bwane 'unua do meigui heisadoi aho'i na'i Asos. ¹⁴ 'Oha na ada magu ta'e bei'ameu mameu 'ari

Mitilini. ¹⁵ Meu hura'a baaniai Mitilini mana'i nata dangi meu boi gaarangiai marauai Kios. Mana'i nata dangi haisuri meu ada na'i marauai Samos. Na'i moi nata dangi ahora mameu ada ro'u na'i Maelitas. ¹⁶ 'Ia Pol 'a 'unua domei di'ua moi Efesas, suria 'a ai'a raba awa oreana'i Provensi Eisia. 'A rabasia do 'onaa nai mwada'u, mei ataha na'i Jerusalem na'i dangi na 'iraauai Jiu rau ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'inia Pentikos, tarana naasi na ha'a-osaosa 'inia.

'Ia Pol 'A Ha'atee Haiha'ari Beiraau

Bwauodo Adaa'i Heisoi Na'i Efesas

¹⁷ Na'i Maelitas 'ia Pol 'a ha'ataariai taroha tanaraauai bwauodo adaa'i heisoi na'i Efesas dorai boi re'ia. ¹⁸ 'Oha rau ada, 'a o'ani 'iniraa, "T'amou mou 'irara'i hakoi mwani maho nau haa'i 'oha nau awa bei'amou taraawa'a na'i 'oha nau ada tahamora na'i Eisia. ¹⁹ Rei'uaa na 'iraauai Jiu rau haa'i mwane ha'aradorado ta'a'i nara ha'a-rongomaata'iau, 'inau 'au tau'aro moi tanaa Araha ha'i manego ma ragoi madoraa na wai ra udu baaniai maagu. ²⁰ 'Onaa'i 'iraraa amou, nau ha'ausuri'amou 'inia Taroha Goro na'i maadi noni hunga ma ro'u suri'i ruma amoo'i. Ma na'i 'oha nau haa, 'au ai'a girua ta'ini'amou ta maho do nau ga'i maania 'anai 'a'auhi'amou. ²¹ Mau 'unua tanaraauai Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i tanaa God marai hinihinia Araha aga Jisas. ²² Ni Hi'ona Maea 'a 'unua tanaau dowai 'ari Jerusalem. Ma rei'uaa nau ai'a 'iraraai taha nai to'iau na'i 'oha wai ada 'isi, wai araisuria moi. ²³ 'Ado 'omaa nau gaariri suri'i, Hi'ona Maea 'a ha'abasuu moe'a

do 'inau rai nugaau na'i rumanih'o marai ha'a-rongomaata'iau na'i 'oha wai ada na'i Jerusalem. ²⁴ Ma'ata 'inau 'a ai'a ta'aabegu 'inia taha nai to'iau. Maho moi nau rabasia, naasi dowai ha'ahakoai tau'aro na ha'a-'u'uriau 'inia Araha Jisas—'anai taroha'inia Taroha Goro 'inia goro ana God 'inigia.

²⁵ “Ni maho nau awa ga'u 'inia bei'amou ani, naasi 'anai taroha'inia heimarungi ana God tana'amou. Mana'i 'ohani nau 'iraraa do 'a bwa'i abe 'ini'amou naigu 'omesiau'a ro'u ta 'oha. ²⁶ Naasi wai 'unua tana'amou, 'onaa tanei 'ini'amou na ai'a daua nanai tahi tarau, 'a ai'a taritari'a agua, ²⁷ 'inia 'inau 'au bwane maani'i hako'ai maho na 'irisia God domoi aidangisi'i.

²⁸ “Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou, beiraa ro'u i nei na Hi'ona Maea 'a ha'a-'u'uri'amou 'iniraa. Moi 'onaai 'omesuri siip nara 'omesuri ha'agorohi'i siip na'i heiso ana God na horia 'inia 'abunai garena. ²⁹ 'Au 'iraraa do na'i 'oha wai hano, tara'i ha'ausuri pwap-waari'i rai siri mai bei'amou 'onaai misutari marai bonasiai ha'ata'ai'i siip amoo'i. ³⁰ Ma ro'u, tara'i sae hinihini ro'u moi na'i 'omaa amou narai hiosiai huunai ha'ausuringa'i neina tara'i nei rai suriraa haariraa. ³¹ Naasi moi 'ome'ome goro! Moi 'ado'adoai 'oha nau awa bei'amou ani. Suri rodo mana dangi suriai oru harisi nau ha'abasu'amou ha'i angiangi.

³² “Naani 'au nuga'amou na'i bwabwahenai rimana God. Mana taroha 'inia goro ana God 'inigia 'ai 'a'auhi'amou ro'u. Ni tarohasi, 'ai 'a'auhi'amou 'anai ha'a-wetewete'amou suri'i

hinhinimoo'i maai haa'i tana'amoui maho goro na'ia God nai wate'i tanaraau hakoi inoni ana'i.

³³ “Ai'a 'oha nawai naga 'ini'i ha'a ma'uasi bwana ana ta sae. ³⁴ 'I'amou mou 'iraraa do 'inau 'au tau'aro 'iniai rimagu 'anai hori'i taha nau rabasi'i, miraaui sae nameu ta'i hano. ³⁵ 'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'ata'inia tana'amoui herehere namou ga'i haua 'anai 'a'uhiraau nei ra ha-ha'aroha'a. Ma moi 'ado'adoai ha'atee ana Araha Jisas na o'ani, “Ia mo'o na hisu, 'a wa'ewa'e di'ua mo'o na daai mareho nara hisungia 'inia.’”

³⁶ 'Ia Pol 'agu ha'atee o'asi ma topira'i ruru auru beiraaui ma ha'arahesi. ³⁷ 'Iraau hako rau angi marau 'agoia marau ngoonia. ³⁸ Mana maho rau ahutotou di'u 'inia, i 'unua ana Pol do'a bwa'i ta 'oha'a ro'u raigu re'ia. Marau ta'i hano dioi one 'anai ha'ahanoria na'i haka.

21

'Ia Pol 'A 'Ari Jerusalem

¹ Meu haiha'ari mameu ta'e odo-odo 'anai marau Kous. Na'i nata dangi meu ada na'i marau Rodis, mameugu hano ro'u 'anai 'omaai Patara. ² Na'i 'isi meu adoiai haka na 'ari Ponisia mameu ta'e'aiei. ³ 'Oha meu boi na'i marau Saepras, meu taha na'i aba bo hura'a 'inia mameugu siri na'i Taea, 'e 'omaa na'i Siria. Na haka 'ai gaasi bori na'i 'isi. ⁴ Meu siri one mameu siba suriraau sae ni heiso'i na'i 'omaasi, mameu awa beiraaui suriai ta'i sade. Rau ha'abasua Pol do'ai abu 'ari Jerusalem, 'inia na Hi'ona Maea 'a bwane ha'ata'inia tanaraau i taha nai to'o tanaa Pol na'i 'isi. ⁵ 'A hakoi ta'i sade mameu hano ro'u. 'Iraau hakoi sae ni heiso'i na'i 'omaasi,

'iraaui mwane mana urao mana gare, meu ta'i hura'ai one. Meu topira'i ruru auru na'i nunu'u mameu ha'arahesi. ⁶ Meu haiha'ari mameugu hura'a aho'i haka, miraaui rau siri aho'i suri'i ruma adaa'i.

⁷ Meu hano baaniai Taea 'anai 'omaai Tolemes. 'Oha meu ada, meu bae beiraaui sae ni heisoi na'i 'isi. 'E ta'i dangi nameu awa beiraaui. ⁸ Na'i dangi ahora meu 'ari Sisaria mameu awa beia Pilip, 'e sae na matai taroha'inia ro'u i Taroha Goro. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui waira biu nara 'ome sigihia 'anai 'a'auhiraui Ha'ataari. ⁹ 'A to'oraai hai gare urao nara ai'a ha'iwai mau narau matai ha'atee rarabeanga'ini'i mareho.

¹⁰ Meu awa na'i Sisaria suriai taringai dangi. Ma'e Rarabea na atana 'ia Agabas 'a boi bei'ameu, 'iiani baaniai Jiudea. ¹¹ 'A hauai rorowa'a ana Pol ma ho'osi'i 'iniai rimana mana uwana haaria. Ma o'ani 'ini'ameu, "I Hi'ona Maea 'a ha'arangasia do ra'i bwauodo adaa'i Jiu na'i Jerusalem rai ho'osia mo'o na to'oraai rorowa'ani. Marai usuha'inia tanaraui nei ra ai'a Jiu."

¹² Na'i murinai ha'atee o'asi ana Agabas, 'i'ameu miraaui sae ni heisoi na'i 'omaasi, meu bonga'inia Pol do'ai abu 'ari Jerusalem. ¹³ Mia Pol 'a o'ani, "Ni 'uaana na mou angi ha'a-ahutotouau 'inia? 'Onaa rai ho'osiau na'i rumaniho'o na'i Jerusalem 'iniai hinihinia agua Araha Jisas, 'inau 'au mwa'emwa'e moi. Mau mwa'emwa'e ro'u moi 'onaa nawai mae."

¹⁴ Meugu ai'a matai rihosia'ai 'adoma'ina Pol, mameu agohe'a. Mameu o'ani, "A goro moi. 'Oi haua suriai hei'irisina Araha."

15 Mameu ha'aagau 'anai 'ari Jerusalem.
 16 Tara'i sae hinihini na'i Sisaria meu ta'i hano ro'u. Rau wai'ameu 'ari ruma ana Nason nameu awa na'iei. 'Ta mo'osi 'e saeni Saepras na bwane hinihinia mau mai a Jisas.

'Ta Pol 'A Garihia Jems

17 'Iraau sae ni heisoi na'i Jerusalem rau ha'amaoto'ameu goro. 18 Na'i nata dangi mia Pol 'a hano bei'ameu 'anai 'ari garihia Jems. 'Iraau bwauodo na'i heisoi ni Jerusalem rau awa ro'u na'i 'isi. 19 Mia Pol 'a bae beiraaui ma maania tanaraau mwani mareho na'ia God na haua suri'i tahingadaa'i nei ra ai'a Jiu 'oha na'ia Pol 'a heitaroha'i tanaraau.

20 Rau ha'aasaa God 'inia maho na maani'i Pol marau o'ani 'inia, "Do'ora, i'oe 'iraraa do'e taringai merui Jiu narau hinihinia'a Jisas marau hinihini'i wetewete ro'u mau i Ringe ana'ia Moses. 21 Maraugu rongo ha'atari'aa do i'oe 'o ha'ausuriraau Jiu narau awa beiraaui nei ra ai'a Jiu dorai abu suri'i Ringe ana'ia Moses, marau 'unua do i'oe 'o ha'aabua dorai aha ha'ara'i gare mwane adaa'i mana suri'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i.

22 "Hoita naasi, 'e taha gaigu haua? 'Inia 'a bwa'i adara'a rai rongoa do 'o awa'a 'ini.
 23 Naani maho nameu 'adoma'inia do'oi haua. I waira haini rau hauai duruduru tanaa God.
 24 Moi ta'i 'ari Ruma Maea ana God mamoi hauai herehere 'anai ha'a-wariwari'amou na'i maana

God* 'iniaia awa namou haua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i muri, 'oigu hori'i hakoi mareho 'anai suu ho'asi 'ini'i. Miraauai waira haisi, raigui risi pou'i bwaudaa'i. 'Oha rai re'iai haua amua o'asi, maraugu bwa'i hinihinia'ai maho ra maani'i 'ini'o do ra ha'a-momori. Rai 'iraraa do i'oe 'o daa'i baabau mau i Ringe ana'ia Moses.

²⁵ “Miraauai nei ra ai'a Jiu narau hinihini, meu bwane haua hura'ai usu-usu tanaraau 'ini'i ringeringe narai suri'i. Meu ha'abasuraaui do-rai abu ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'ini'i araaranunu. Mameu 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a marai abui ngau 'abu mana ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.”

²⁶ Na'i nata dangi 'ia Pol 'a hano beiraaui wera hai marau hauai ringei ha'a-wariwarisi. Na'i muri 'a siri Ruma Maea ana God ma ha'arongoraaui Piriisi 'iniaia madoraa naigu hakoi biunai dangi 'anai ha'ahakoai duruduru adaui waira haisi, neina rai suu ho'asi tanaraau na'i 'ohasi.

Ra Daua Pol

²⁷ Na'i 'oha na biu dangi ni ha'ahakoai duruduru 'a gaarangi hako'a, tara'i Jiu baaniai Eisia rau re'ia Pol na'i Ruma Maea ana God. Rau hauai ruruha raha marau daua Pol. ²⁸ Marau awara o'ani, “I'amou saeni Israel, moi 'a'auhi'ameu! 'Ia mo'oni 'a 'ari suri'i mwani 'omaa rago na

* **21:24** Ha'a-wariwari'amou na'i maana God: 'Iraui Jiu ra 'unua i ringesi 'iniaia “Ringei Ha'awariwari.” Ma'ata a he'ete'i baaniai Ringei Ha'awariwari narau hahaa na'i heiso'i Anglican. 'Iraui Jiu rau 'adoma'inia dorau do'o'a na'i maana God 'oha nara haigaauni beiraaui nei ra ai'a Jiu. Naasi, 'onaa rai awa ga'u beiraaui nei ra ai'a Jiu, rai hauai ringesi marai wadiwadi aho'i na'i maana God.

mamaani ha'a-ta'aigaau Jiu mana Ringe ana'ia Moses mana Ruma Maeani. Ma ha'ado'oa ro'u i Ruma Maea, 'a waa siri sae nara ai'a Jiu na'iei.” ²⁹ Rau ha'atee o'asi, 'inia tara'i abe rau 'adoma'inia do'ia Pol 'a waia Trofimas, saeni Efesas, siri na'i Ruma Maea ana God. 'Inia rau re'iai ta'i hahano goni adarua na'i 'omaasi.

³⁰ Mana 'omaa hako rau rongo raha'a, rau 'eba mai marau goni na'i dorasi. Rau daua Pol, rau oge ra'ira'i'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God. Raugu 'asu'a mana maraaruma ra honohono'a. ³¹ Rau taraawa'a ngahuia Pol 'anai ha'amaesia mana na'ohadaau hehei'oi-ni Rom 'a rongoa do 'iraau hako Jerusalem rau taraawa'a ha'agogoru'a. ³² Ma 'unuraau tara'i hehei'oi ma tara'i bwauodo adaa'i narau 'eba 'ari na'i dora ra goni na'iei. 'Oha rau re'iai na'ohanai hehei'oi beiraau hehei'oi ana'i maraugu mamarota'i rubua Pol. ³³ Mana na'ohanai hehei'oi 'a 'ariwou ma daua Pol ma 'unua dorai tosia 'iniai rua arihau. Ma songa'iniraau noni 'inia 'iatei naasia mo'osi ma 'e taha na haua. ³⁴ 'E ta'i aba 'iniai ruruhasi rau awaranga'iniai ta'i maho mana nata aba rau awaranga'iniai maho he'ete'i ro'u. Rau rongo raha di'u na na'ohadaau hehei'oi 'agu ai'a rongo taha'a. Ma 'unua tanaraau sae hehei'oi dorai waia Pol 'ari ruma baabau adaaui hehei'oi. ³⁵ 'Oha rau waia Pol tari na'i buuhane anai dora adaaui hehei'oi, me 'iraau noni hunga rau wetewete di'u ro'u wou. Na'i 'ohasi 'iraau hehei'oi raugu suru'ia Pol. ³⁶ Mana kae ruruhasi, rau haisuri rau awaawara o'ani, “Ha'amaesia, ha'amaesia!”

'Ta Pol 'A Hadahada

Tanaraaui Noni Hunga

³⁷ Na'i 'oha ra gaarangi wai'a Pol siri ruma adaui sae hehei'oi, 'a ha'atoho beiai na'ohadaui sae hehei'oi do'a raba 'unua ta maho tanaa.

Mana na'ohadaui sae hehei'oi 'a o'ani 'inia, "I'oe 'o matai maramara Grik! ³⁸ Nau 'adoma'inia ga'u do i'oe naasi ai Ijip na taraawa'anai ha'agogoru beiai Gaumani na'i 'ohaani, ma na'otaranai hai merui sae ta'aa ana'i 'anai awa na'i dora mangasara."

³⁹ Mia Pol 'a aramia o'ani, "Inau ai'a! 'Inau 'e ai Jiu baaniai Tasas, 'e 'omaa ororiu na'i Silisia. 'Oi ha'awateau mawai hadahada tanaraaui sae 'ini."

⁴⁰ Mana na'ohadaui sae hehei'oi 'a ha'awatea do'ai hadahada. Mia Pol 'a ura ara'a na'i buuhane maagu hauai ha'ara 'inia rimana tanaraaui noni hunga dorai papaku. 'Oha rau papaku maagu hadahada tanaraau, 'a maramara Jiu.

22

¹ "Mwani sae agu'i, moisu rongobahuau mawai ha'a-aidangisi'amou 'inia taha nau haua!" ² Na'i 'oha rau rongoai maramara Jiu ana Pol maraugu papaku ha'atai. Magu o'ani,

³ "Inau 'e ai Jiu nau huta na'i 'omaai Tasas na'i Silisia. Me 'au raha ara'a na'i 'ini na'i Jerusalem. 'Au awa 'anai ha'ausuringa'i baania Gamaliel ma ha'ausuriau 'ini'i mwani ringeringe adaa'i wauwa agaa'i neina wai araisuri'i. Mau ha'isuri'i ha'a-momori 'inia rabasia agua dowai araisuria God 'onaai rabasia amoou 'anai araisuria ro'u na'i 'ohani. ⁴ 'Au norata'airaui nei rau hinihinia Jisas. Tara'i nei 'au ha'ahaingahu 'iniraaui, ma

tara'i nei 'au daa'i mau gaasi'i na'i rumaniho'o. 'Au ai'a hihiri. Urao mana mwane ra ta'isada hako moi. ⁵ I Na'ohadaaui Piriisi miraaui ru-ruhai Kansol rau matai maania moi tana'amou do maho nau maaniasi 'a ha'a-momori. 'Inia 'iraaui narau haa'i usu-usu nau waa'i tanaraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Damaskas neina wai matai daa'i mana ho'osi'i sae hinihini na'isi 'anai wai'i mai 'anai ha'a-mama'ai'i."

Ta Pol 'A Maaniai 'Oha

Na Taraawa'a Hinihini

⁶ "E ta'i dangi na'i atoa, 'au gaarangia'a wou i Damaskas. 'Augu 'asu'a mana marewa na boi baaniai aro 'a wadoriau'a. ⁷ Mau ahoda aurui ano mau rongoi ha'atee na o'ani, 'Sol, Sol. 'A 'ua 'o norata'aiau 'inia?"

⁸ "Minau o'ani, 'Saemaua, i'oe atei?' Mia o'ani, "Inaua Jisas ni Nasaret na'o norata'aiausi."

⁹ 'Iraaui sae meu ta'i hano, rau re'ia moi marewa marau ai'a rongoa ta ha'atee.

¹⁰ "Mau o'ani, 'Araha, 'e taha na'o rabasia dowai haua?' Mia o'ani, "Oi urata'e ma'oi 'ari Damaskas. 'E sae na'i 'isi naigu 'unua tana'oi maho nau bwane 'adoma'i nunuga 'inia tana'o 'anai haua."

¹¹ "Ni marewasi 'a wadora'i di'u, 'a ha'akurua'ai maagu ma bwara'a do waigu wana. 'Iraaui nei nameu ta'i hanosi, raugu uruau moe'a 'ari Damaskas. ¹² Na'i Damaskas 'e sae na awa 'isi, atana 'ia Ananaeas, 'iia 'a ha'isuri'i goroi Ringe ana'ia Moses. 'Iraaui Jiu narau awa 'isi rau ha'ahoua di'u. ¹³ 'A boi ma ura na'i bobogu ma o'ani, 'Do'ora Sol, 'oi wanawana aho'i.' Na'i 'ohasi 'augu 'ome'ome aho'i, mau wanasia.

14 “Mia Ananaeas 'a o'ani 'iniau, “Ia God narau ha'arahesia i wauwa agaa'i, 'a 'ome sigihi'o 'anai aidangisiai hei'irisina. 'A 'ome sigihi'o ro'u do'oi re'iai garena na odo-odo hako na'i maana ma'oi rongoai ringena. 15 Ma'oi maania tanaraau hakoi mwani sae i taha na'o rongoa ma'o re'ia.’ 16 Ma o'ani ro'ua Ananaeas, “E taha na'ogu mamasia? 'Oi ura ara'a ma'oi bwareomaea mia Araha 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amu'i 'iniaia ha'angonia amua 'anai 'adoma'i nugasi'o.’

17 “Hoita, na'i muri 'oha nau boi aho'i na'i Jerusalem, 'e ta'i dangi nau siri na'i Ruma Maea ana God 'anai ha'arahesi. Mana'i 'omesia agua Araha 'a 'onaai maho nau mauru'aa. 18 'A o'ani 'iniau, “Oi hura'a raurau baaniai Jerusalem! 'Inia 'iraaui sae 'ini rau bwa'i raba rongo'i maho na'oi maani'i 'iniau.’

19 “Mau o'ani 'inia, ‘Araha, 'iraaui sae 'ini rau 'iraraa do'au siri suri'i mwani ruma ni ha'arahesi amee'i Jiu 'anai dauraau sae ra hini-hini'o 'anai gaasiraau na'i rumaniho'o marai rohoraau. 20 Mana'i 'oha ra ha'amaesia Stivin, i sae heheitaroha'i amua, 'inau 'au awa ro'u, mau 'adoma'i aratara beiraaui. 'Au 'omesuri'i bwana adaa'i mwane rau buta ha'amaesiasi.’

21 “Mia Araha 'a o'ani 'iniau, “Oi hura'a! Wai ha'ataari'o hura'a ha'atau beiraaui nei ra ai'a Jiu.’”

22 'Iraaui noni hunga rau rongobahua Pol tari 'oha nagu ha'atee o'asi, marau taraawa'a awara'a 'iniaia ringe raha, rau o'ani, “Ha'amaesia! 'Ia mo'osi 'a ai'a arari 'anai tahi.” 23 Rau awara marau rahi'i bwana bohura'a adaa'i marau ra'u ano narau gaasi'i 'ari aro.

24 Mana na'ohanai sae hehei'oi adaau Rom 'a 'unua dorai waia Pol siri ruma adaau sae hehei'oi marai rohoa na'iei. 'A haua o'asi do'ia Pol 'ai ha'arangasiai taranai taha naraugu awaraia 'inia. 25 Na'i 'oha 'iraaui sae hehei'oi raugu tosia Pol 'anai rohoa, ma songa'inia'ai ta'i saemaua adaau na ura na'i bobona. 'A o'ani, "A 'ua? 'A odo-odo na'i ringe dorai rohoai sae auhenua ni Rom maraigu 'i'ia?"

26 'Oha nagu rongoa o'asi ma 'ari beiai na'ohanai sae hehei'oi ma o'ani 'inia, "E taha na'o hauani? 'Ia mo'oni 'e sae auhenua ni Rom naani!"

27 Mia mo'osi 'a 'ari beia Pol ma songa'inia, "Oi 'unua tanaau. I'oe 'e sae auhenua ni Rom?"

Mia Pol 'a aramia o'ani, "Inau 'e nei."

28 Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a o'ani, "Inau 'e kae ha'a nau horia maugu ha'i sae auhenua ni Rom."

Mia Pol 'a o'ani, "Inau 'au huta ha'i ai Rom."

29 Miraau nei rau raba songa'inia Pol 'oha rau gaarangi rohoa ani, raugu hano baania. Mana na'ohadaui sae hehei'oi 'a maaa'u di'u, 'inia ho'osia ana Pol magu aidangisia na'i muri do 'ia 'e sae auhenua ni Rom.

Ra 'Tia Pol

30 Na'i nata dangi, i na'ohanai sae hehei'oi 'a raba aidangisia goro taha na 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu raugu ha'ahunia 'inia Pol. 'A wagasia Pol ma 'unuraau mai na'ohadaa'i Piriisi miraau Kansol, magu waia maia Pol na ha'a-urasia na'i maadaau.

23

¹ Mia Pol 'a wanasiraaui Kansol magu o'ani, “Mwani sae agu'i, 'inau 'au ai'a ninima na'i maana God, 'inia mwani 'oha tari dangini 'au haa'i moe'ai maho na 'irisia dowai haa'i.” ² Mia Ananaeas, Na'ohadaaui Piriisi, 'a 'unua tanaraaui nei rau ura na'i bobona Pol dorai hidariai neogona. ³ Mia Pol 'a rihota'i tanaai Na'ohadaaui Piriisi ma o'ani 'inia, “Ia God 'ai hidari'o ro'u. I'oe 'o 'onaai bani na bwani ngabo ta'aa maragu peda ha'ahaorua moi. 'O hiiriau suriai Ringe ana Moses magu i'oe 'o horosia ro'u moi ringesi. Ni ringe 'a ha'aabua do'oi 'unua tanaraaui mwane 'ini dorai hidariau.”

⁴ Miraauui nei rau ura gaarangia Pol, rau o'ani 'inia, “Ni 'uaana no'o ha'atee ha'ata'aia 'iniai Na'ohadaaui Piriisi ana God?”

⁵ Mia Pol 'a o'ani, “Au ai'a aidangisia do 'iia 'e Na'ohadaaui Piriisi. Ni Usu-usu Maea 'a 'unua dogai abu ha'atee ha'ata'ai'i na'otara agaa'i.”

⁶ Na'i 'oha 'ia Pol 'a re'ia do ra'i abe 'iniraaui Kansol ra'i Sadiusi ma ra'i nei ra'i Farisei, ma ha'atee raha'a, 'a o'ani, “Romwane! 'Inau 'e Farisei miraauui wauwa agu'i ra'i Farisei ro'u. Maragu 'i'iau 'iniai hinihinia agua do 'irai nei ra mae rai ha'a-suruta'era aho'i ro'u.”

⁷ Na'i 'oha naagu ha'atee o'asi a Pol, miraauui Farisei mana Sadiusi rau taraawa'a haita'ia'a. Mana Kansol 'a heihoa 'iniai rua ruruha. ⁸ 'Iraauui Sadiusi narau ai'a hinihini'i enjel mana adaro mana aunga mana suruta'e aho'i adaa'i sae baaniai mae, miraauui Farisei narau hinihini'i hako'i maho 'isi. ⁹ 'Iraauui rua ruruhasi, raugu haa marau awaawara'a. Tara'i ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra'i Farisei, rau ura marau

ha'atee wetewete o'ani'a, “Ai'a maho taritari'a mei sadoia beia mo'oni. Gasi 'idi 'e aunganai sae ma'ua enjel na hadahada ga'u tanaa.”

¹⁰ Ni heita'ia narau hauasi 'agu haa ma kae raha'a. Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a magugu'a do rau gasi 'ado dorana Pol. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai siri marai waia hura'a'a Pol. Marau sirihia Pol narau waia aho'i 'ari ruma baabau adaau.

¹¹ Na'i moi rodo mia Araha 'a boi na ura na'i bobona Pol magu o'ani 'inia, “Oi abu maa'u. 'Onaai taroha'iniau amua na'o haa na'i Jerusalem, i'oe 'oi haua o'asi ro'u na'i Rom.”

Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Pol

¹²⁻¹³ Na'i haho'oa, 'a di'uai hai tangahurui sae mwane ni Jiu rau rurugoni marau duruduru dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol. ¹⁴ Tara'i abe 'iniraaui ra 'ari beiraaui Na'ohadaaui Piriisi ma tara'i saemaua ro'u marau o'ani 'iniraaui, “Tameu meu tohe tanaa God domeu bwa'i ngau tari 'oha mei ha'amaesia Pol. ¹⁵ T'amou hako beiraaui Kansol moi ha'ataariai taroha tanaai na'ohanai sae hehei'oi mamoi pwari'ia domou raba sadoi'i goroi maho taritari'a na haa'ia Pol. Mamoi ha'angonia marai waia mai tana'amou 'anai 'i'ia. Tameu mei matoo 'ana na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia.”

¹⁶ Ma'e ta'i gare mwane anai asina Pol 'a rongo sadoiai ha'aradoradosi ma 'ari dora adaui hehei'oi ma maaniai mahosi tanaa Pol. ¹⁷ Mia Pol 'a o'ani 'iniai ta'i 'iniraaui na'ohadaaui hehei'oi, “Oi waia 'ari gere saeni tanaai bwauodo amou. 'E maho na raba 'unua tanaa.” ¹⁸ Mana sae

hehei'oisi 'a waia 'ari'a garesi ma o'ani 'iniaia bwauodo ana, “Ia Pol, mo'o na awa na'i ru-maniho'o agaau ani, 'a 'unua tanaau dowai waia maia mo'oni tana'o. 'E mareho na raba 'unua tana'o.”

¹⁹ Mana bwauodosi 'a dauai rimana ma gere waia beira'i ma o'ani 'inia, “E taha na'o raba maania tanaau?”

²⁰ Mia aramia o'ani, “Ra'i Jiu rau ha'aradonga'inia dorai ha'angonia do'oi waia dioa Pol tanaraaui Kansol adaau ho'oa. Rai pwari'i'o dorau raba sadoi'i goroi maho taritari'a na haa'i.

²¹ Ma'ata 'oi abu araisuriraaui! 'Inia 'a di'uai hai tangahurui sae rau matoo 'ana Pol na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia. Rau tohe tanaa God dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol. Na'i 'ohanisi rau mamasi moe'a, 'inia rau 'adoma'inia do i'oe 'oi 'adoma'i aratara 'anai ha'ataaria Pol tanaraau.”

²² Mana bwauodosi 'a ha'ataaria gere saesi hura'a ma o'ani 'inia, “Oi abu maania tanaa ta sae do'o rangasia tanaau i mahosi.”

'Ia Pol Ra Waia 'Ari

Tanaa Primia Filiks

²³ Mana bwauodonai hehei'oi 'a 'unua mai rua na'ohadaa'i hehei'oi ma o'ani 'inirarua, “Murui ha'aagaua ta rua 'arangi sae hehei'oi 'anai 'ari Sisaria na'i angi siwa de'eni rodo. Mamoi ha'aagaua ro'u ta biu tangahurui sae hehei'oi narai ta'e suri'i hoosi, ma ta rua 'arangi sae hehei'oi 'ini'i oo'o. ²⁴ Mamoi ha'aagau'i tara'i hoosi ro'u tanaa Pol. Moi ha'a-adahia dadara'a beia Primia Filiks.” ²⁵ Mana bwauodonai hehei'oi 'a hauai usu-usu ma o'ani,

²⁶ Tana'o Primia Filiks. 'Inau moia Klodias Lisias nau hauai usu-usuni.

²⁷ 'Io, tara'i ai Jiu rau daua mo'oni marau taraawa'a 'anai ngahu ha'amaesia. Na'i 'oha naugu aidangisia do 'iia 'e sae auhenua ni Rom, 'au wairaau sae hehei'oi agu'i mameugu waia Pol baaniraa. ²⁸ Hoita, 'au waia 'ari beiai Kansol adaau 'inia 'au raba aidangisiai taha rau ha'ahunia 'inia. ²⁹ Mau sadoia do maho rau ha'ahunia 'ini'i ra'i maho moi 'abai'i ringeringe adaa'i haariraa. 'A ai'a haua ta maho nai arari do mei ha'amaesia 'inia ma'uasi do mei nugaa 'inia na'i rumaniho'o. ³⁰ Mana'i 'oha naugu aidangisia do rau hauai ha'aradorado 'anai ha'amaesia, mau ha'ataaria'a wousi. 'Au 'unua tanaraau bwauodo adaa'i do taha rai ha'ahunia 'ini'i raigu maani'i tana'o na'i mado-
raa na'oi 'iia.

³¹ Hoita, miraau hehei'oi rau haa'i maho na bwauododaau 'a atenga'ini'i. Na'i mau rodosi marau wai'a Pol 'ari 'omaai Antipatris. ³² Na'i nata dangi, 'iraaui hehei'oi narau hahano ra'i uwa-uwa rau aho'i, 'iraaui moi nei rau ta'e suri'i hoosi naraugu waia Pol daara'i 'ari. ³³ 'Oha rau ada na'i Sisaria rau hauai usu-usu tanaa Primia, marau waia woua Pol tanaa. ³⁴ 'A 'oha'iniai usu-usu ma songa'inia Pol ma sadoia do'ia Pol 'e saeni Provensi Silisia. ³⁵ Ma o'ani 'inia, "Na'i 'oha narai ada mai mwane narau ha'ahuni'osi, mawaigui rongo'i mamaani amoo'i." Mana Primia 'a 'unua tanaraau hehei'oi dorai ha'abwarasia goroa Pol na'i raronai kae ruma ana.

24

'Ia Primia Filiks 'A Bahurongoai Mareho

Nara Ha'ahunia 'Inia Pol

¹ 'E rima dangi na hako mana Na'ohadaaui Piriisi, 'ia Ananaeas, miraaui tara'i bwauodo adaa'i Jiu mana sae madoma 'anai hadahada na'i kooti na atana 'ia Tetalas, rau dio mai baania Jerusalem marau ada na'i Sisaria. Rau boi 'anai 'unu'i tanaa Primia Filiks i mareho narau ha'ahunia 'ini'i a Pol. ² Ra 'unua siria Pol, mia Tetalas 'a maani'i hura'ai taha rau ha'ahunia 'ini'i. 'A o'ani 'inia Filiks,

“Saemaua ameeu, i'oe 'o madoma di'u na'i heimarungi na'o hua tana'ameu ma'o ha'awagoro goni'ameu mai ore'a. 'O ha'a-aratarai ro'u i mwani maho nara to'o bei'ameui Jiu nara ai'a odo-odo. ³ 'T'ameu hako meu kae wa'ewa'e 'iniai here na'o hua. ⁴ Ma'ata 'inau 'au ai'a raba ha'ata'aabemu, mau ha'angoni'o 'oi maraahutanoa beiau ma'oi rongobahuau ta gere madoraa moi. ⁵ 'Ia mo'oni ra sadoia do 'a awata'i ha'a-hairosiraaui tarau moi ai Jiu nara awa 'ari suriai marewana ma ragoi ha'agogoru na ha'ato'o'i. 'Iia 'e bwauodo ro'u na'i ruruha ta'aa anai saeni Nasaret ani. ⁶ 'Oha nagu bonasiai haa'i here ra ai'a goro tanaai Ruma Maea ana God mameu daua'a. 'T'ameu meu raba hiiria suriai ringeringe ameeu. ⁷ Mia Lisias, ni na'ohanai hehei'oi, 'a boi bei'i mwani sae hehei'oi ana'i marau daua Pol marau waia baani'ameu.* ⁸ Mia Lisias 'a 'unua tana'ameu doni mareho nameu raba ha'ahunia 'ini'i, mei ha'arongo'o

* **24:7** 24:7 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

ga'u 'ini'i. 'Onaa 'oi songa'inia 'o ga'i sadoia haari'o doni mareho meu ha'ahunia 'ini'i ra ha'a-momori.”⁹ Miraau hako ruruha adaui Jiu rau ha'atee raha o'ani, “Ra ha'a-momori maho na maani'ia Tetalas.”

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

¹⁰ Mia Primia Filiks 'a hauai ha'ara tanaa Pol do'ai hadahada mia Pol 'a o'ani, “Filiks, 'au aidangisi'o, do i'oe na'o hihiri na'i Israel suri mwani harisi'a. Naasi, 'au wa'ewa'e 'anai ura bwarasiau haariau na'i maamu. ¹¹ 'A ai'a di'ua mau i ta'i tangahuru mana rua dangi murinai 'ari agua na'i Jerusalem 'anai rihunga'i. 'Onaa 'oi siba suria 'a ai'a bwarai sadoiai mahosi. ¹² 'Iraau bwauodo amee'i rau ai'a sadoia do ta sae nawai heiraeraesi beia na'i Ruma Maea ana God ma'uasi dowai taraawa'ana ta ha'agogoru suri'i ruma ni ha'arahesi amee'i Jiu, ma'uasi ta dora moi na'i raronai 'omaa. ¹³ Rau bwarai ha'ata'inia tana'o doni maho ra ha'ahuniau 'ini'i ra ha'a-momori.

¹⁴ “Ma'ata wai ha'arangasia tana'o saemaua, 'inau 'au hinihinia Jisas miraui sae 'isi rau 'adoma'inia do 'a taritari'a. Me'e ta'i God moi mau nara ha'arahesiai wauwa amee'i na 'inau 'au ha'arahesia ro'usi. Mau hinihini'i hako'i Ringe ana'ia Moses mana maho ra usu'i Rarabea. ¹⁵ Mau hinihinia ro'u 'onaai hinihinia adaau, do'ia God 'ai ha'a-suruta'eraui nei ra odo-odo mana nei ra ai'a baaniai mae. ¹⁶ Mana 'adoma'inia agua o'asi, 'au bonasia dona awan-gagu 'ai odo-odo tarau na'i maana God mei maadai noni.

¹⁷ “Na'i murinai hano agua baania Jerusalem suriai taringai harisi, 'au ada aho'i mai bei'i

maho nau raba hisungiraau 'ini'i Jiu nara pohara ma 'ana ro'u i suu ho'asi. ¹⁸ Ma naasi, raugu re'iau na'i Ruma Maea ana God na'i 'oha nau hauai ringe 'anai ha'a-wariwariau aho'i na'i maana God 'inia awa agua beiraau nei ra ai'a Jiu. Na'i 'ohasi, 'a ai'a ta kae ruruha nawai awa beia, ma'uasi ai'a do ta ha'agogoru nawai ha'ato'oa. ¹⁹ Ma'ata tara'i ai Jiu narau boi baaniai Eisia, rau awa na'i 'ohasi. 'Onaa rau ga'i ha'ahuniau 'inia ta maho rau ga'i awa ro'u 'ini na'i 'ohanisi. ²⁰ Ma'ua 'onaa 'oi songa'iniraau mwane 'ini, rau ga'i maania tana'o do ai'a ta maho taritari'a na wai 'ino'a 'inia 'oha na Kansol adaau 'a 'i'iau. ²¹ 'E ta'i maho moi narau ga'i ha'ahuniau 'inia nau haua naasi. 'Au awara o'ani, 'Dangini, 'i'amou mou 'i'iau suriai hinihinia agua doni nei nara mae, 'ia God 'ai ha'a-suruta'eraau aho'i.' ”

²² Mia Filiks 'a bwane aidangisia goroi hinihinidaa'i sae hinihini. Naasi 'a ha'ahakoai 'i'i narau hauasi ma o'ani, “Waigu ha'ahura'ahiai 'ado'adogu 'inia 'i'i gau hauani na'i 'oha naigu ada a Lisias, i bwauododaau hehei'oi.” ²³ Ma 'unua tanaraau tara'i sae mwanimaau na'i ruruhai hehei'oi do rai waia Pol marai nugaa na'i rumaniho'o. Ma'ata rai abui here ha'ata'aia ma'ua ha'a-bwarasiraau gere sae ana'i baania marai taguma'inia.

²⁴ Taringai dangi na'i muri, 'ia Filiks mana urao ana, 'ia Drusila, raru 'ari dora ra 'omesuria ieia Pol. 'Ia Drusila 'e ai Jiu. Hoita, raru 'unua maia Pol 'anai mamaani tanararua 'abaiiai tahingadaa'i sae nara hinihinia Jisas Kraest. ²⁵ Mia Filiks 'a maaa'u na'i 'oha 'ia Pol 'a maania

tanaa do'iraaui sae ra ga'i awa odo-odo mara ga'i 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a mana dangi ni hihiri 'ai boi mau ta 'oha. Ma o'ani 'inia Pol, “A goro'a. 'Oi hura'a'a. Waigu 'unu'o ro'u mai ta 'oha nawai to'oraa ta madoraa.” ²⁶ Na'i muri, 'ado 'oha 'ia Filiks 'a 'unua mai a Pol 'anai mamaani beia. 'A haua o'asi 'inia 'a 'adoma'inia do'ia Pol 'ai horia, maai 'a'auhia 'iniais ha'ahunia nara haua.

²⁷ Hoita, na'i murinai rua harisi, 'ia Posias Festas nagu Primia orisia Filiks. Me suria Filiks 'a raba ha'a-wa'ewa'eraaui Jiu, 'agu ai'a raba ha'ahura'ahia Pol baaniai rumaniho'o.

25

'Ia Festas 'A 'Iia Pol

¹ 'E oru dangi moi murinai ada ana Primia Festas na'i Sisaria 'anai taraawa'anai tau'aro ana, 'a hano ma 'ari Jerusalem. ² Miraau Na'ohadaaui Piriisi miraau saemaua adaa'i Jiu, rau maani'i tanaa i maho rau ha'ahunia 'ini'i a Pol. ³ Rau ha'angonia wetewete do 'onaa 'ai mwada'u ma ga'i ha'abohia Pol na'i Jerusalem. Rau ha'angonia o'asi 'inia rau raba matoo 'ana Pol dorai daua 'anai ha'amaesia na'i tara na'i 'oha nai 'ari 'anai Jerusalem. ⁴ Mia Festas 'a o'ani, “'Ia Pol ra nugaa na'i rumaniho'o na'i Sisaria, ma bwa'i orea mawai aho'i'a 'ari. ⁵ 'Onaa 'e maho taritari'a na haua, miraau saemaua amoo'i mei ta'i hano mawaigu rongoai taha rau ha'ahunia 'ini'i a Pol 'ari 'ani.”

⁶ 'Ia Festas 'a awa ga'u na'i Jerusalem suriai waru ma'ua ta'i tangahurui dangi magu aho'i 'ari Sisaria. Na'i nata dangi, 'a heinagu na'i dora-ni-hihiri ana maragu waia siria Pol tanaa 'anai 'i'ia.

⁷ Na'i 'oha na siri a Pol, 'iraui saemaua adaa'i Jiu baania Jerusalem, rau ura garigaria marau 'unua do 'a 'ino'a 'ini'i mwani maho rago ra ta'a'i di'u. Mana mwani maho ra ha'ahunia 'ini'i, ra bwarai ha'ata'inia do ra ha'a-momori. ⁸ Mia Pol 'a ura bwarasia haaria, 'a o'ani, "Inau 'au ai'a horosia ta ringe adaa'i sae agu'i. Mau ai'a haua ta maho taritari'a tanaai Ruma Maea ana God, ma'uasi tanaai Mwaeraha ni Rom."

⁹ Me suria 'ia Festas 'a raba ha'a-wa'ewa'eraui saemaua adaa'i Jiu, 'a o'ani 'inia Pol, "A 'ua? I'oe 'o mwa'emwa'e moi 'anai 'ari Jerusalem mawaigu rongo'i iei taha ra ha'ahuni'o 'ini'isi?"

¹⁰ Mia Pol 'a aramia o'ani, "Na'i 'ohanisi, 'au ura na'i dora ni 'i'i anai Mwaeraha ni Rom ma na'i 'ini nara ga'i 'i'iau iei. I'oe 'o aidangisia goro do ai'a ta maho ta'aa nawai haua tanaraui Jiu. ¹¹ 'Onaa wai haua ta maho taritari'a nai arari 'inia domoi ha'amaesiau, 'au ga'i mwa'emwa'e moi 'anai mae. Ma'ata, suria 'au ai'a haua ta maho nai taritari'a, ai'a odo-odo do i'oe ma'ua ta sae he'ete'i ro'u nai taranga'inaui tanaraui mwane 'ini. Naasi, 'au ha'angonia dona Mwaeraha ni Rom 'ai baturongoai taha nara ha'ahuniau 'ini'i."

¹² Primia Festas 'a hadanga'iniai mahosi beiraui saemaua ana'i, magu o'ani 'inia Pol, "Iniai rabasia amua do Mwaeraha ni Rom nai baturongoai taha nara ha'ahuni'o 'ini'i, wai ha'ataari'o 'ari tanaa."

Ta Mwaeraha Agripa 'A Raba Re'ia Pol

¹³ 'E taringai dangi na'i muri, i mwaeraha ni Jiudea, 'ia Agripa, mia asina 'ia Benis, raru boi garihia Festas na'i Sisaria. ¹⁴ Raru awa 'isi suriai

taringai dangi. 'Oha narau awa 'isi, 'ia Festas 'a mamaani tanaai mwaeraha 'inia Pol. 'A o'ani, "E ta'i sae 'ia Filiks 'a nugaa na'i rumaniho'o magu hako baaniai Primia. ¹⁵ Ma na'i 'oha nau 'ari Jerusalem, 'iraau na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'ahunia Pol 'ini'i mwani maho marau ha'angoniau dowai hiiria 'anai ha'a-mama'aia. ¹⁶ Mau 'unua tanaraau do 'a ai'a suriai herehere adaa'i Rom 'anai ha'a-mama'aiai sae 'onaa ra ai'a 'i'ia mau. 'Ia mo'o nara ha'ahunia, 'ai to'oraa ma'ata ta madoraa 'anai ura bwarasia haaria na'i maadaa'i nei ra ha'ahunia. ¹⁷ Hoita, na'i 'oha raugu ada mai saemaua adaa'i Jiu, maugu ai'a mamasi'a. Na'i moi nata dangi, mau 'ari heinagu na'i dora-nihiiri mau 'unua'a dorai waia siri maia Pol. ¹⁸ Na'i 'oha 'iraau saemaua adaa'i Jiu raugu ura ara'a 'anai mamaani, ma ai'a ta maho ta'aa 'onaa 'adoma'inia agua dora ga'i ha'ahunia 'ini'i narai maani'i. ¹⁹ Rau heiraeraesi moi beia 'ini'i maho rau hinihini'i Jiu mana 'abaiai sae na bwane mae na atana 'ia Jisas. Mia Pol 'a 'unua do 'a tahi mau i saesi. ²⁰ Me suria ai'a 'iraraa aguai here wai haua nawai matai 'iraraa goro 'inia do maho 'ini ra ha'a-momori, 'au songa'inia Pol do 'onaa 'ai mwa'emwa'e marai 'ari Jerusalem naraigu 'i'ia iei. ²¹ Mia Pol 'a ha'angonia do'ai awa na'i rumaniho'o tari 'oha na Mwaeraha ni Rom naigu hiiriai taha ra ha'ahunii 'inia. Naia naugu heresia 'inia na'i rumaniho'o tari madoraa nawaigu ha'ataaria 'ari tanaai Mwaeraha."

²² 'Oha nagu rongo o'asi a Agripa, ma o'ani 'inia Festas, "Au raba rongoai taha nai mania mo'osi."

Mia Festas 'a o'ani, “Oigu baturongoa ho'oa.”
²³ Na'i nata dangi, 'ia Agripa mea Benis, raru ho'osi'i mwani bwana 'ome goro nara ha'awanariuraau 'ini'i sae ma rarugu siri na'i kae ruma ra goni na'iei. 'Iraaui sae bwauodo na'i ruruhai hehei'oi miraau saemaui na'i 'omaasi, rau ta'i siri mai ro'u na'i 'ohasi. Mia Festas 'a 'unua dorai waia siri a Pol. ²⁴ Ma o'ani, “Mwaeraha Agripa mi'amou hakoi noni, moisu wanasia mo'oni! 'Iraau hakoi Jiu na'i Jerusalem mei Sisaria rau boi beiau 'anai ha'abonga'inia dowai ha'amaesia. ²⁵ Maugu ai'a sadoia ta maho taritari'a nai haua nai arari 'inia 'anai mae. Me rabasia ana doni Mwaeraha ni Rom nai hiiria, naia naugu 'adoma'inia 'inia dowai ha'ataaria 'ari Rom. ²⁶ Mau ga'i usu ha'arangasi'i tara'i maho 'inia mo'oni tanaai mwaeraha. Ma naani 'au waia siri mai na'i maamou, ororiu na'i maanai mwaeraha Agripa, neina na'i murinai hadanga'iniai taha ra ha'ahunia 'inia, mau ga'igu to'oraa ta maho 'anai usu taroha'inia 'inia. ²⁷ 'A ai'a 'ome odo-odo i ha'ataariai sae na awai rumaniho'o tanaai Mwaeraha ni Rom ha'i ai'a ha'a-aidangisia 'iniai taha ra ha'ahunia 'inia.”

26

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

Na'i Maana Agripa

¹ Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “'Ohani 'au ha'awate'o 'anai ha'atee 'ini'o haari'o.”

Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana ma o'ani, ² “Mwaeraha Agripa, 'au wa'ewa'e na'i 'ohani 'iniai ura agua na'i maamu 'anai taatahi bwarasiau haariau baaniai taha 'iraaui saemaui

agu'i rau ha'ahuniau 'ini'i. ³ 'Au wa'ewa'e raha suria i'oe 'o 'irara'i herehere amee'i Jiu mana hinihini nara hoameeu. 'Au ha'angoni'o, 'oi 'abenga'i bahurongo'i maho wai maani'i tana'o.

⁴ “Iraaui Jiu rau aidangisiau mau mai taraawa'a na'i 'oha nau gare nau raha ara'a na'i 'omaa agua tari 'oha nau awa na'i Jerusalem.

⁵ 'Onaa rau ga'i raba maania, rau ga'i matai maania moi tana'o do 'inau 'e Farisei. Naasi ruruha nara dau'i baabau'i ringeringe di'uraau mwani ruruha. ⁶ Ma naani ra 'i'iau 'inia hinihinia aguai duruduru na haua God tanaraaui wauwa amee'i na'i 'oha bwani. ⁷ 'O 'iraraa, suriai rodo mana dangi 'iraaui ta'i tangahuru mana rua burungameeu ra ha'arahesia God, mama-

sia adaui duruduru na haua tanaraau naigu ha'ato'oa. Naia na hinihinia aguai durudurusi na 'iraaui Jiu 'ini rau ura bwarasiau 'inia, Mwaeraha Agripa. ⁸ Ni 'uaana namou bwarai hinihinia 'inia do'ia God 'a matai ha'atahira aho'i nei ra mae?

⁹ “Na'i na'o ga'u, nau 'adoma'inia dowai bonasiai ura bwarasia Jisas ni Nasaret beiai 'amaua agua hako. ¹⁰ Suriai 'unua adaui na'ohadaa'i Piriisi, 'a ragoi sae hinihini nau gaasi'i siri na'i rumaniho'o na'i Jerusalem. Ma na'i 'oha ra ha'amaesiraaui, 'inau 'adoma'i aratara ro'u 'inia. ¹¹ 'A ragoi 'oha 'au 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai ha'a-mama'ai'i sae hinihini 'isi, 'au bonasia dorai ha'atee ha'ata'aia Jisas. 'Au kae taesu'a di'u nadaau mau siba suriraaui suri'i 'omaa he'ete'i ro'u wou, rei'uaa kantri he'ua.

¹² “Mwaeraha Agripa, 'e ta'i dangi 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi rau ha'ataariau 'ari Damaskas, rau ha'awatea dowai dau'i sae

hinihini na'i 'omaasi. ¹³ Ma na'i atoa, 'oha meu 'ariwou suriai tara, 'au re'iai marewa na wadora'i di'uai sina. 'A wadoriau mai baaniai aro beiraaui ro'u i nei rau hano beiau. ¹⁴ Meu ahoda dioi ano, mau rongoai ringe na ao mai. 'A maramara Jiu, 'a o'ani, 'Sol, Sol, 'inia 'uaana 'o norata'aiau 'inia? 'O hereta'ai'o haari'o moi 'oha na'o bonasiai ura bwarasiau.'

¹⁵ "Mau heisonga'i o'ani, 'Saemaua, i'oe atei?"

"Mia o'ani, "Inau Jisas na'o norata'aiausi.

¹⁶ Ma'oi ura ara'a! 'Inau 'au ha'ata'i tana'o 'inia 'au 'ome sigihi'o 'anai ha'i sae tatau'aro agua. 'Oi taroha'ini'i tanaraaui sae i maho na to'o tana'o na'i 'ohanisi mana taha waigu ha'ata'ini'i ro'u mau tana'o.' ¹⁷ Mia o'ani ro'u 'iniau, 'Wai taatahi bwarasi'o baaniraui Jiu miraui nei ra ai'a Jiu nawai ha'ataari'o 'ari beiraaui. ¹⁸ 'Oi ha'aragata'ini'i maadaa'i marai rihota'i baaniai kuhi tanaa marewa, mei baaniai mena ana Saetan tanaa God. Wai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i maraigui ha'i ta'i beiraui noni na'ia God na bwane 'ome sigihiraui 'inia hinihiniau adaaui.'

¹⁹ "Ma naasi Mwaeraha Agripa, 'au araisuriai taha na ha'amaranga mai tanaaui baaniai aro.

²⁰ 'Au heitaroha'i tahamora tanaraaui sae na'i Damaskas maugu 'ari Jerusalem mei suri'i 'omaa hako na'i Provensi Jiudea, maugu 'ari hahako beiraui nei ra ai'a Jiu. 'Au 'unua tanaraui dorai abu ora-ora'a'a, rai rihosi tanaa God. Marai ha'ata'iniiai rihosi adaaui na'i awahadaui na odo-odo. ²¹ Naia na heitaroha'i o'asi agua naraui taarai dauu 'inia i Jiu na'i Ruma Maea ana God marau bonasiai ha'amaesiaui. ²² Ma tari mai madoraani, 'ia God 'a taatahi bwarasiaui mau. Naia nauu taarai ura 'inia na'i 'ini

'anai heitaroha'i tanaraau hakoi noni, rei'uaa saemaua ma'ua sae haraaria moi. I maho nau taroha'inia 'a ta'isada ro'u moi beiai taha 'ia Moses miraaui Rarabea rau maani'i dorai to'o—²³ doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i me 'iia ro'u 'ai suruta'e aho'i tahamora baaniai mae, mai hauai bewaa tana'ameui Jiu beiraau nei ra ai'a Jiu.”

²⁴ Na'i na'o magu hauai hadahada ha'ahako ana Pol 'anai ura bwarasia haaria, 'ia Festas 'a awaraia Pol, 'a o'ani, “T'oe 'o bweu'a na! Naia na 'oha'i tarau amua na'o bweu'a 'iniasi!”

²⁵ Mia Pol 'a o'ani, “Primia Festas, 'inau 'au ai'a bweu! Maho nau maani'ini ra ha'a-momori mara ha'amadomaahu. ²⁶ Mau aidangisia do'ia Mwaeraha Agripa 'a bwane rongoai tarohana Jisas. 'Inia na mareho na 'ia Jisas na haa'i mana mae na haua na'i dadaahoro ra ai'a to'o na'i dora bainihu. Naasi tarana nau arunga a'ora 'inia 'anai hadahada na'i 'ohani. ²⁷ Mi'oe Mwaeraha Agripa, 'au 'iraraa do i'oe ro'u 'o hinihini'i mareho rau usu'i Rarabea.”

²⁸ Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “A 'ua? 'O 'adoma'inia dowai taraawa'ai hinihinia Kraest na'i moi gere madoraani 'inia mamaani na 'o haasi?”

²⁹ Mia Pol 'a o'ani, “Rei'uaa na madora 'a pwapwaku ma'ua 'a tewa, 'au ha'arahesi tanaa God taramu miraaui nei rau bahurongoau domoi hinihinia Kraest 'onaai'au. Ma'ata na arihau moi 'ini nau ai'a rabasia dorai tosi'i bei'amou.”

³⁰ Mia Mwaeraha Agripa mia Primia Festas mia Benis miraaui hakoi nei rau ta'i awa, rau ura ara'a ³¹ marau hura'a. Marau ha'atee o'ani hairiu, “Ia mo'oni 'a ai'a ta maho nai 'inosia. 'A ai'a arari 'anai mae ma'uasi dorai nugaa 'inia na'i

rumaniho'o.” ³² Mia Agripa 'a o'ani 'inia Festas, “Ia mo'oni ra ga'i bwane ruhasia naani, 'onaa 'ai abui raba mamasiai Mwaeraha ni Rom do'ai 'i'ia.”

27

'Ia Pol Ra Waia 'Ari Rom

¹ Na'i 'oha 'iraaui saemaua ra ha'awatea, meu ha'aagau 'anai ta'e na'i haka 'anai 'ari Itali. Ra taranga'inia Pol tanaa Jiulius, i saemaua na'i ruruhai hehei'oi 'anai Mwaeraha ni Rom. Do 'iia naasi nai 'omesuria Pol miraaui ro'u tara'i sae narau ta'i awa Pol na'i rumaniho'o. ² Mia Aristakas baaniai 'omaai Tesalonaeka na'i Masidonia, meu ta'i ta'e ro'u na'i haka. Ni haka nameu ta'e eisi, 'e haka nagu bura'i boi moi baaniai Adramitiam ma ha'aagau 'anai 'ari suri'i 'omaa na'i Eisia.

³ Na'i nata dangi, meu siri na'i Saedon. 'Ia Jiulius 'a goro di'u 'inia Pol. 'A ha'awatea moi na 'ari garihiraauui geresae ana'i na'i 'omaasi, neina rai matai 'a'auhia 'ini'i maho nai 'irisi'i.

⁴ 'Oha meu hano baania Saedon, meu hano suaai ro'a. Meu 'ari na'i nata aba 'iniai maraui Saepras, dora na ai'a taraa wetewete i ro'a. ⁵ Meu tahahoro mameugu taha suriai bobonai marau na'i Provens na'i Silisia mei Pamfilia mameugu siri na'i 'omaai Maera na'i Provens na'i Lisia. ⁶ Na'isi na saemaua 'anai hehei'oi, 'agu sadoiai haka na boi baaniai Aleksandria na'i Ijip ma ha'aagau 'anai 'ari Itali. Na'i hakasi na saemaua 'anai hehei'oi nagu ha'ata'e'ameu na'iei.

⁷ 'E taringai dangi na haka 'a 'abenga'i ono moi suaai ro'a. Meu bona matoo mameugu gaarangiai 'omaai Nidas. Na'i 'isi ma bwara di'u'a

tana'ameu 'anai su'a ro'u nameugu buna rihota'i 'anai marau Krit. Na'i marausi meu gaira'i na'i sura'ina nara 'unua 'inia Salmoni, mameu 'ariwou suriai aba na ai'a taraa ro'a wetewete di'u. ⁸ Meu 'abenga'i hano moi suriai bobonai marau. Meu bona matoos mameugu ada na'i su'u nara 'unua 'inia Su'u Goro. 'A gaaranga moi 'omaai Lasea. ⁹ Na'i 'ohasi, 'a rago'a i dangi nameu bwane awa na'i asi. Ma na'i madoraasi, 'e madora ta'aa 'anai hano na'i asi, suria 'a tari'a mai madora ni awarosi.*

Mia Pol 'a ha'abasuraa o'ani, ¹⁰ "Romwane! 'Inau 'ome 'iraraai hano gau raba hauani, 'a ai'a goro. Gai ha'a-ai'aa haka mana bori nagau waa'i, ma'uasi ra gasi ai'a'i ro'u tara'i abe 'inigaau." ¹¹ Mana saemaua 'anai hehei'oi 'a ai'a rongosuria Pol, 'a rongosuria moia mo'o na waai haka mea mo'o na to'ora. ¹² Na'i su'usi, 'a ai'a ta dora goro ro'u 'anai ohi na'iei na'i madora ni awarosi. Ma naasi, gaarangi 'iraa hako sae nameu ta'i ta'e, rau rabasia moe'a domei hano daara'i moi. Rau rabasia domei ada ma'ata'a na'i 'omaai Finiks, neina mei matai ohi goro baaniai dangi ta'aa. Suria na'i 'isi, 'e ta'i su'u na'i Krit na goro i ohi baaniai ro'a. Suria ni maanai su'u 'a awa tanaai dora na suu ei sina.

Awarosi Raha Na'i Asi

¹³ 'E ro'a na ai'a taraa wetewete na uhi hura'a mai miraa sae tatau'aro na'i haka rau

* **27:9** Madora ni awarosi: Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, "Mana dangi ra suu ho'asi 'ada'i ora-ora'a ada'i Jiu 'a di'u'a." 'Iraai Jiu ra ha'ato'oai dangi hauasa naasi na'i madoraani awarosi. Naasi 'ia Pol 'a ha'atee o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraui sae do 'iraa rau awa'a na'i madoraani awarosi.

'adoma'inia do naasi 'a goro 'anai ha'aro'asi na'iei. Rau raua ara'ai huna mameu ha'aro'asia suriai marau Krit. ¹⁴ Meugu 'asu'a ma'e ro'a raha† na hura'a mai'a baaniai marau ¹⁵ ma to'iai haka. Meu bona matoo 'anai hano suaai ro'a nameugu buna agohe hako. Na'i 'ohasi meu mamasi do ta dora moi naigui ro'asi'ameu 'ari na'iei beiai haka.

¹⁶ Oha meu boi gaarangiai gere marau Kaoda, meu taha na'i aba na gere ohi. Meu bonasia do mei nuga ha'agorohiai bwauta anai haka, ¹⁷ mameugu 'usura'i nugaa moe'a na'i dora ana. Miraau sae tatau'aro na'i haka, rau roro'i'i ari gariai haka. Rau magugu 'inia do 'a gasi hakaka. Rau ha'adiohiai ha'aro'asi mameugu tare, 'inia rau magugu do 'a gasi hane i haka ara'ai hungana ta o'u too na'i odohanai Libia.

¹⁸ Na'i nata dangi mana awarosi 'a wetewete di'u mau, marau gaasi'i bori na'i asi baaniai haka. ¹⁹ Ma na'i nata dangi ro'u, rau gaasi'i mwani maho rau tagora 'ini'i na'i haka. ²⁰ 'E taringai dangi nameu ai'a re'i'i hee'u mana sina. Ni awarosi 'a wetewete di'u moe'a mau, meugu ai'a 'adoma'inia'a domei tahi.

²¹ 'A orea'a mana sae ra ai'a raba ngau, mia Pol 'a 'unuraa mai sae na'i haka ma o'ani, "Onaa mou ga'i rongosuriau ani, magari awa moi na'i Krit, 'a ga'i bwa'i ta'aa 'oni haka ma bwa'i bori rai gaasia. ²² Ma'ata, moi wa'ewa'e, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai mae. Ni haka moi nai ta'aa. ²³ 'Inau 'e sae ana God. Na bongi, i enjel ana Godi agua nau tau'aro tanaa 'a ha'amaranga tanaau

† 27:14 Ro'a raha: Ra 'unuai ro'a rahasi 'inia "Iurokuila" na'i ha'atee adaau.

24 ma o'ani 'iniau, “Oi abu mamaa'u Pol. 'Oi ura mau na'i maanai Mwaeraha ni Rom. Me 'iniai gorohana God, 'a bwa'i ta ta'i nei na'i hakani nai dodo.’ 25 Naasi moi wa'ewa'e mwani sae! 'Au aidangisia do'ia God 'ai haua ha'a-momori maho na duruduru 'inia. 26 Ma'ata 'igaau gai abe ta marau.”

27 'E rua sade na ro'a hairiunga'ini'ameu moi na'i Asi Mediterenian. Na'i ta'i tangahuru mana hainai dangi na'i 'ubutanai rodo, 'iraau sae tatau'aro na'i haka rau 'adoma'inia'a domeu gaarangi'ai dora mamata. 28 Rau tohongiai dodo na haua marau sadoia do'e rua tangahuru tahanga. Meu gere awa ro'u wou marau tohongia ro'u ma'e ta'i tangahuru mana rima tahanga moe'a. 29 Marau magugu do haka 'a gasi hane ara'a na'i hungana ta mwaro, marau ha'adiohia'ai hai hauni huna aurui murinai haka. Maraugu ha'arahesi do'ai dangi raurau. 30 'Iraau sae tatau'aro na'i haka, rau raba hora baaniai haka. Rau ha'adiohia'i bwauta na'i asi maraugu ha'i nununa dorai ha'adiohia ta huna ara'ai na'o. 31 Mia Pol 'a o'ani 'inia Julius miraaui tara'i sae hehei'oi, “Onaa 'iraau mwane 'ini rau bwa'i awa hatara'i na'i haka, ma bwa'i abe 'ini'amou nai tahi.” 32 Miraaui hehei'oi rau taba mosi'i ari ra ho'osia 'iniai bwauta mana bwauta 'a ai'aa'a wou.

33 Na'i wa'aria, mia Pol 'a ha'a-ta'u'uraaui sae dorai ngau. 'A o'ani, “E ta'i tangahurui dangi mana hai namou taraa awa-awa moi mamou ai'a ngau. 34 Naasi moi ngau neina mou bwa'i mae 'iniai hioro, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai maara ma'ua maesia'i dangi ta'aasi.” 35 Mia Pol 'a dauai dorai bredi magu ha'atee ha'agorohia God

'inia na'i maadaau hako. 'A uubia magu ngaua.
³⁶ Miraau hako rau arunga goro 'inia maho na hauasia Pol marau ngau ro'u. ³⁷ 'E rua 'arangi mana biu tangahuru mana ono sae nameu awa na'i haka. ³⁸ Na'i 'oha narau masu hako, rau gaasi'i wiit dioi asi 'anai ha'a-mwaheaheai haka.

Haka 'A Abe

³⁹ Na'i haho'oa, miraau sae tatau'aro na'i haka rau re'ia'ai marau maraugu ai'a 'ome 'iraraa. Ma'ata rau re'ia siri su'u na awa iei nunu'u. Marau 'adoma'inia do na'i 'isi narai ha'asirihia iei haka na'i nunu'usi. ⁴⁰ Rau taba mosi'i ari ra daa'i huna mana huna ra ai'a'i wou marau ha'a-auruhi'i baba 'ada'i ta'e muri. Rau ha'a-ara'ahiai bwana anai na'o mameugu taraawa'ai ha'aro'asi siri 'anai one. ⁴¹ 'Oha nameu siri wou mau, na haka 'a arabuu na'i o'u na too ma hasi baabau na'iei. Na na'onai haka 'a ganu dioi nunu'u mana murinai haka 'a hakaka hako 'inia taraa hihidaria anai naho.

⁴² Miraau hehei'oi rau 'adoma'inia dorai ha'amaesiraaui nei ra wai'i baaniai rumaniho'o, dora gasi oro taraau siri one marai hora. ⁴³ Mia Jiulius, suria 'a raba ha'atahia Pol, 'a ha'abu'araau 'inia maho rau raba hauasi. Ma atenga'inia do 'iraaui nei ra matai oro rai rege dioi asi marai oro siri one. ⁴⁴ Miraau nei ra bwabwae oro rai haa'i tara'i wahidai baba ma'uasi tara'i dora 'inia haka marai oro taraau siri one suri'i. Ma naasi here meu haa nameugu ada goro hako 'inia siri na'i one.

1 Na'i 'oha meu ada goro hako na'i one mameugu aidangisia doni marausi ra 'unua 'iniaia Molta. 2 'Iraaui sae ni marausi, rau goro di'u 'ini'ameu. Rau ha'amaoto'ameu marau togaai 'eu tana'ameu, 'inia na'i 'ohasi 'a rangi ma wauni.

3 'Oha 'ia Pol 'a rahi'i dunga ma nuga'i ara'ai 'eu, 'e mwaa na kakaro hura'a 'iniaia arunganai raorao anai 'eu ma rete'a na'i rimana Pol. 4 Na'i 'oha 'iraaui sae ni marausi rau re'iai kurukuru anai mwaasi na'i rimana Pol, marau o'ani 'ini-raau hairiu, "Ia mo'oni 'e sae hahaingahu naani! Magu rei'uaa na ai'a dodo hura'ai asisi, magu i hi'ona ra 'unua 'iniaia Hi'ona ni Hihiri, 'a bwa'i ha'awatea do'ai tahi." 5 Mia Pol 'a namuta'iniaia rimana mana mwaa 'a ahoda ara'ai 'eu. Ma ai'a ta maho nai taritari'a beia Pol. 6 'Iraaui sae 'isi, rau 'adoma'inia'a do raigu 'ome moi mea Pol 'ai rahuta'i ha'i mae'a dioi ano ma'uasi 'ai su'ui abena. Raugu mamasi wou ma ai'a maho nai to'o marau 'adoma'inia'a do 'ia Pol 'e hi'ona.

7 Gaarangiai dora na gaasi taraunga'ini'ameu eisi, 'e saemaua anai marausi na atana 'ia Pablias 'a to'ora'i mwani mou na'isi. 'Ia mo'osi 'a goro di'u 'ini'ameu, 'a wai'ameu 'ari ruma ana nameu awa beia suriai oru dangi. 8 'Ia mo'osi, amana 'a awa moi na'i be'a, 'a mata'i goni beiai daraniahu. 'Ia Pol 'a 'ariwou beia ma ha'arahesi 'ana. 'A dau wou beia ma goro'a aho'i. 9 Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraaui hako sae ni marausi nara daoha, ra boi beia Pol ma ha'agorohiraaui aho'i baaniai daoha. 10 'Iraaui sae ni marausi rau ha'ahou'ameu di'u marau hisungi'ameu 'ini'i mwane maho. Ma na'i 'oha nameu ha'aagau 'anai hano baaniraaui na'i haka, rau 'a'auhi'ameu

'ini'i mwane mareho nameu 'irisi'i na'i hahano ameeu.

'Ia Pol 'A Hano Baaniai Molta

'Anai Rom

¹¹ Meu awa suriai oru hura na'i marau Molta mameugu ta'e na'i haka. Mana haka nameu ta'e eisi 'e haka na ohi na'i Molta na'i madoraa ni awarosi. Ni hakasi 'a boi baaniai Aleksandria na'i Ijip, mara aranununai 'iu hi'ona adaau na'i na'ona. ¹² Meu ada ga'u na'i Sirakius mameu awa 'isi suriai oru dangi. ¹³ Naasi meo hano baaniai Sirakius mameu hano 'anai dora ra 'unua 'iniai Rejiam. Na'i nata dangi ma naasi ma ro'a'a hura'a mai, na'i ruanai dangi naasi nameu ada na'i Piutiola. ¹⁴ Na'i 'isi meo heisadoi bei'i tara'i sae hinihini marau 'unua tana'ameu do mei awa ga'u beirau. Meu awa 'isi ta'i sade mameugu taraawa'a hatare 'anai Rom.

¹⁵ Tara'i sae hinihini na'i Rom rau rongo taro-hameeu ma tara'i nei rau boi heisadoi bei'ameu na'i maketi raha na'i Apias ma tara'i nei na'i dora ra 'unua 'iniai Oru Ruman Mahuara. Ma na'i 'oha 'ia Pol 'a re'irau, 'a ha'a-'oriai 'adoma'ina ma ha'atee ha'agorohia God.

'Ia Pol 'A Awa Na'i Rom

¹⁶ Na'i 'oha meo ada na'i Rom, ra ha'awatea Pol do 'ai awa na'i ruma haaria beiai sae hehei'oi na 'omesuria.

¹⁷ Na'i murinai oru dangi, 'ia Pol 'a soigonirau tara'i saemaua adaa'i Jiu nara awa 'isi ma o'ani 'inirau, "Mwani sae agu'i, 'inau ra ha'ahuniau 'inia do 'au here ha'a-ta'airau sae agaa'i ma do 'au horosi'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i. Maagu 'inau 'au ai'a. Naia na mahosi 'irau

sae na'i Jerusalem raugu dauau 'inia marau taranga'iniau'a tanaraaui saemaua adaa'i Rom. ¹⁸ Me 'iraau'i Rom rau wana riariaai taha ra ha'ahuniau 'ini'i marau raba ruhasiau aho'i, 'inia rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nawai haua nau ga'i arari 'inia 'anai mae. ¹⁹ Magu 'iraau'i saemaua agaa'i Jiu rau ai'a rabasia o'asi. Me suriai o'asi ana, naia naugu ha'angonia 'inia doni Mwaeraha ni Rom nai hiiriau. Ai'a do 'au raba ha'ahuniraau'i sae agu'i na'i Israel 'inia ta maho. ²⁰ Naia nau rabasia 'inia domoi boi mawai maania tana'amoui mahosi. Naia na hinihinia aguai sae na 'igaau'i Israel gau hinihinia do'ai boi naragu ho'osiau 'inia 'ini'i arihau 'ini."

²¹ Miraau saemaua adaa'i Jiu na'i Rom rau o'ani, "Ai'a ta maho ta'aa nameu rongoa 'ini'o ma'uasi do ta ai Jiu nai boi 'anai mamaani ha'ata'ai'o. Ma ai'a ta usu-usu ro'u 'ini'o baaniai Jiudea mei daua. ²² Ma'ata 'i'ameu meu raba rongoi maho na'o hinihini'i. 'Inia 'i'ameu meu aidangisia do 'a ragoi sae suri'i mwani dora hako nara ha'atee ha'ata'ai'ai ruruha na'o awa na'ieisi."

²³ Naasi marau duruai madoraa naraigu boi beia Pol. Ma na'i dangisi, 'a ragoi sae nara taha beia na'i ruma na awa iei. Taraawa'a na'i haho'oa tari su'urahi, 'ia Pol 'a mamaani 'anai bonasia dorai hinihinia Jisas. 'A hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God ma ha'ata'ini'i ro'u tanaraaui dora ra hadanga'inia ieia Jisas na'i rima buka na usu'ia Moses ma suri'i usu-usu adaa'i Rarabea. ²⁴ Tara'i nei 'inirau ra hinihinia, ma'ata tara'i nei ra ai'a. ²⁵ Marau taraawa'ai heita'ia haariraau. Ma na'i na'ona maraugu haihanori, 'ia Pol 'a hauai hadahada ha'ahako ana tanaraau, 'a o'ani, "Maho na 'unua

i Hi'ona Maea tanaa Aisaea 'anai 'unua tanaraaui wauwa agaa'i ra ha'a-momori di'u. 'A o'ani 'inia Aisaea,

²⁶ “O'i 'ari beiraau sae ma'oi 'unua tanaraau o'ani.

Rei'uaa moi bahurongo mamoi bahurongo,
mamou bwa'i aidangisi'i maho moi rongo'i.

Mamoi wana mamoi wana,
mamou bwa'i wana 'irara'i maho mou wansi'i.

²⁷ Suria 'iraau sae 'isi, na 'ado'adodaa'i ra baabau mana karingadaa'i ra ai'a raba rongo'i ta maho mana maadaa'i ra kuruha'ini'i.

'Onaa nara ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i maho rau re'i'i 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i 'adoma'i tarihadi maho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i,
mana 'adoma'idaa'i 'a ga'i aidangisi'i,
marau ga'i rihota'i mai tanaau mawai ha'agorohiraau aho'i.' ”*

²⁸ Magu o'ani a Pol, “Moi aidangisia do taroha goro 'anai tahi tarau beia God 'ai 'ari ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu, miraaui rai hinihinia.”

²⁹ 'Oha 'ia Pol 'agu ha'atee o'asi, 'iraau Jiu raugu hano marau hauai kae heita'ia haariraau.†

³⁰ 'Ia Pol 'a awa na'i 'isi suriai rua harisi na'i ruma ra hohoria ma ha'amaotoraau nei ra bwabwabwahe mai beia. ³¹ 'Iia ai'a maaa'u 'anai hadanga'inia tanaraaui Taroha Goro 'abaiai heimarungi ana God ma ha'ausuriraau ro'u 'inia

* **28:27** 28:26-27 Aisaea 6:9-10 † **28:29** 28:29 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

Araha aga Jisas Kraest. Ai'a ta ta'i sae nai
ha'abwarasia.

Taroha Goro mana Usuusua Maea
The New Testament in the Arosi language of the
Solomon Islands
Niu Testament long langguis Arosi

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arosi

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

444a3934-0a25-5ce9-b53e-5049851eb3b5